

ΕΚΠ

2630

ΕΚ Π

2630_N

† ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Γυμνασιάρχου

Καθηγητού τοῦ ἐν Ἀθήναις

Θ' Γυμνασίου

29
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ.

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1932—1937

Ἀριθμὸς ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως $\frac{45411/15419}{17/8/1932}$

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

46α—Ὀδὸς Σταδίου—46α

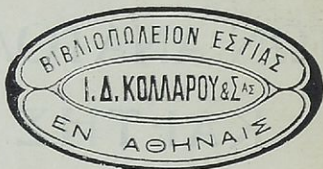
1932

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

2630^N

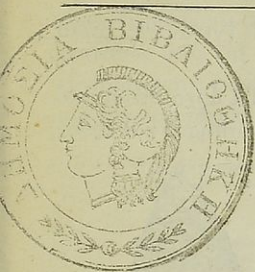
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπω-
λείου τῆς Ἑοτίας.

ΚΑΤΗ 1263/1932

Τυπογραφεῖον Π. ΛΕΩΝΗ, ἐδὸς Περικλέους 30

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

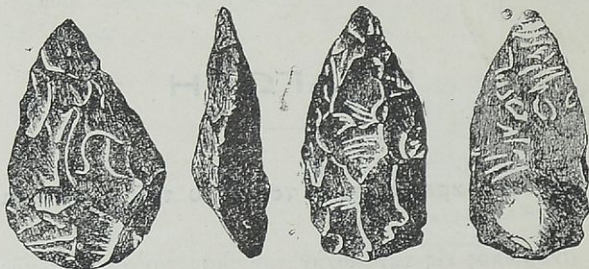
Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του ἐπὶ τῆς γῆς εὐρίσκετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἐξῆ ἐντὸς τῶν δασῶν, εἰς τὰς κοιλοτάτας τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς σπηλαίων. Ἐτρέφετο μὲ χόρτα, μὲ καρποὺς καὶ μὲ σάρκας τῶν ζῴων, τὰ ὅποια ἐφόνευε. Συνήθως ἦτο γυμνός, ἐτυλίσσετο ὅμως καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων ποὺ ἐφόνευεν. Ὡς ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς ὄπλα μετεχειρίζετο ξύλα καὶ λίθους, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔμαθε νὰ ἐπεξεργάζεται. Μόλις δέ, ἀφ' οὗ παρῆλθον δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος τὰ μέταλλα. Τότε ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα κατὰ προῶτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδήρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου ὀνομάζομεν **πολιτισμόν**.

Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεξε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖά του καὶ τὰ ὄπλα του ἀπὸ λίθου καὶ τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζεν αὐτὰ ἀπὸ μέταλλον. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **λιθικὴ**, ἡ δευτέρα **μεταλλικὴ** ἐποχὴ. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας. Ἡ λιθικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **παλαιολιθικὴν**, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἄφηνεν ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖά του, καὶ εἰς τὴν **νεολιθικὴν**, ὅτε ἐλέαινε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ἡ δὲ μεταλλικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ **χαλκοῦ** καὶ εἰς τὴν τοῦ **σιδήρου**. Ὅθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τέσσαρες· ἡ **παλαιολιθικὴ**, ἡ **νεολιθικὴ**, ἡ τοῦ **χαλκοῦ** καὶ ἡ τοῦ **σιδήρου**.

Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ

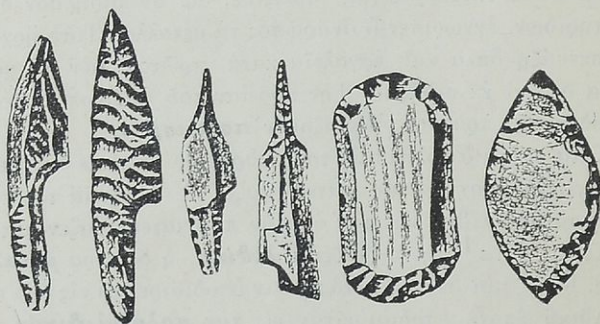
άνθρωπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὰ ἐργαλεῖά του εἶναι ἀπὸ σκληρὸν λίθον. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶχον σχῆμα ἀμυγδαλοῦ. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργα-

Εἰκ. 1. Πρωτογενῆ ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.

λεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὄπλα, μάχαιραι, ξύστραι, τρυπάνια καὶ αἰχμαὶ ἀκοντίων. Τελευταῖον δὲ κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ ὀστέα καὶ κέρατα ζῶων. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἄνθρωπος ἤσκει τὴν γλυπτικὴν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ ὀστέων καὶ κεράτων ζῶων (ἰδίως τοῦ τότε

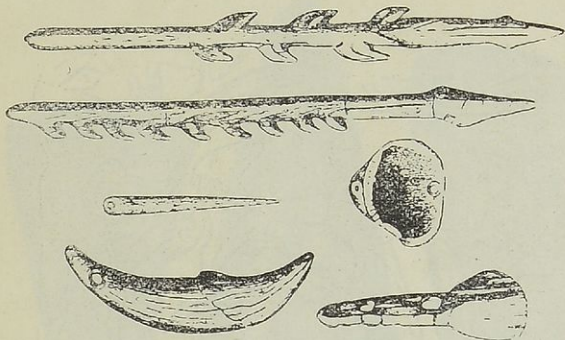

Εἰκ. 2. Ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον (2 αἰχμοὶ ἀκοντίων, 2, τρυπάνια 1 ξύστρα καὶ ἓν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μετασχηματισμένον).

ὑπάρχοντος ταράνδου) ἐχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἄνθρωπων, συνήθως ὅμως ζῶων, καὶ διάφορα κοσμήματα, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἐξωγράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκεύαζε καὶ ἀγαλμάτια.

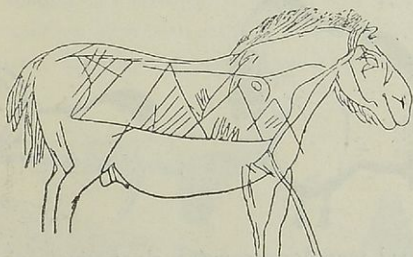
Ὁ ἄνθρωπος τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἐκαλλιέργει τὴν γῆν, οὔτε

είχεν εξημερώσει τὰ ζῶα. Ἔζη κυρίως ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τελευταίως ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Δὲν εἶχε μόνιμον κατοικίαν, ἀλλ' ἔζη εἰς ὑπνέτους τόπους καὶ ἐντὸς σπήλαιον. Ἦτο κατ' ἀρχὰς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζετο μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῶων ποῦ ἐφόρευεν.

Εἰκ. 3. Ἐργαλεῖα, ὄπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὀστέα καὶ κέρατα ζῶων.

Ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος πιθανὸν νὰ ἦτο καὶ ἀνθρωποφάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἂν ἐλάτρευε θεοὺς. Ἔθαπτεν ὅμως τοὺς νεκροὺς του εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατόκει, κάτω ἀπὸ τὴν ἐστίαν.

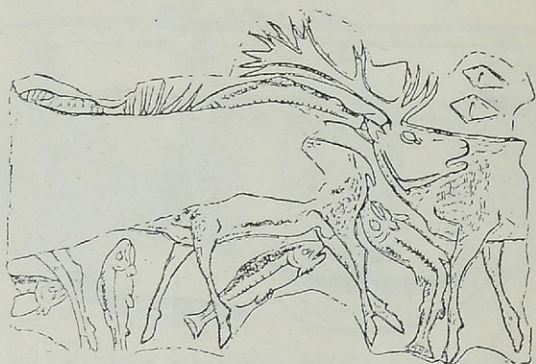

Εἰκ. 4. Ἴππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

Πόσον χρόνον διήρκεσε καὶ πότε ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ δὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν νὰ διήρκεσεν 100000 ἔτη καὶ νὰ ἔληξε περίπου 15000 ἔτη π. Χ.

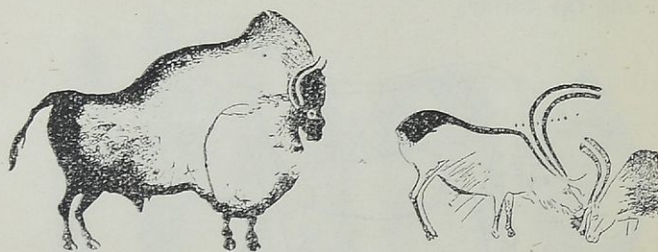
Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποῦ ἔγιναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δανίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ κατασκευάζῃ, ὅπως ὁ παλαιολιθικὸς, ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λεαίνῃ αὐτά. Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ σκευὴ ἐξ ὀστέων ζῴων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ

Εἰκ. 5. Τάρανδος καὶ ἰχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὀστοῦ ταρανδου.

ἐνίοτε ἐκ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ χαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς

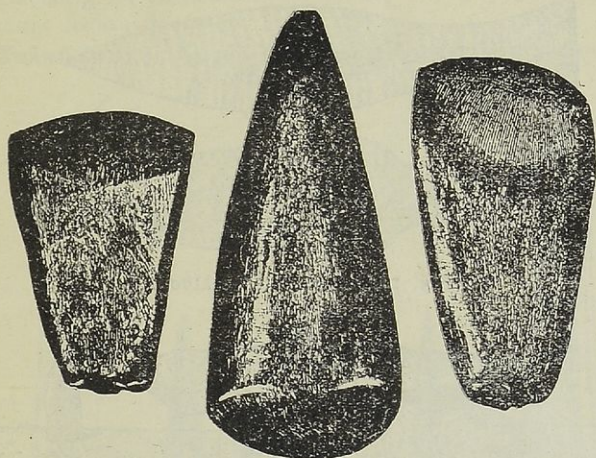

Εἰκ. 6. Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.

τὸ πῦρ τῆς ἐστίας. Δὲν εἰξεύρει ὅμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

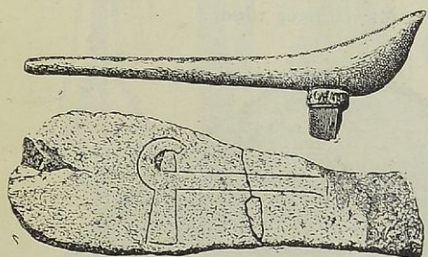
Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κώμας, καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πασσάλων. Αἱ οἰκίαι του εἶναι ὑπόγεια ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα ὅμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευασμέ-

ναι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα μὲ ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἔχε
ἐξημέρωσει τὸν κύνα, τὸν βοῦν, τὴν αἶγα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖ-
ρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. Ἔχει ἐννοίαν τοῦ θεοῦ καὶ πι-

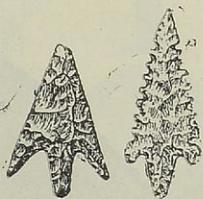

Εἰκ. 7. Πελέκεις λελασμένοι ἐκ λίθου.

στεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ εἰς τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο
εἰς τοὺς τάφους θέτει ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα προσφιλῆ εἰς τὸν
νεκρὸν πράγματα. Ὡς τάφοι ἐχρησίμευον ἢ τὰ σπήλαια, τὰ ὁποῖα

Εἰκ. 8. Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς
ξύλινον στελεόν. Πλάξ ἐπὶ τῆς ὁποίας
εἶναι χαραγμένος πέλεκυς.

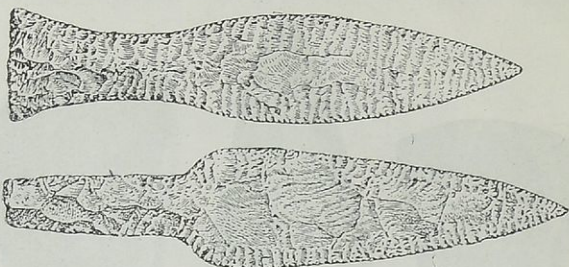

Εἰκ. 9. Αἰχμαὶ βελῶν
ἐκ λίθου.

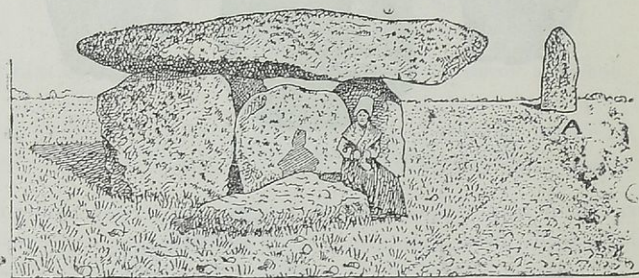
ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιολιθικοὶ ἄνθρωποι ὡς κατοικίας, ἢ ἰδιαι-
τερα κτίσματα καὶ ἀργότερα μεγάλα μνημεῖα (μεγαλιθικά). Ὁ
ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυνηγὸς καὶ ἀλιεύς, ἀλλὰ τώρα

εἶναι καὶ ποιμὴν καὶ καλλιιεργεῖ δημητριακοὺς καρπούς, ἰδίως τὸν σῖτον, τὸ λίνον, τὴν ἀμπελον καὶ πολλὰ ὄπωροφόρα δένδρα.

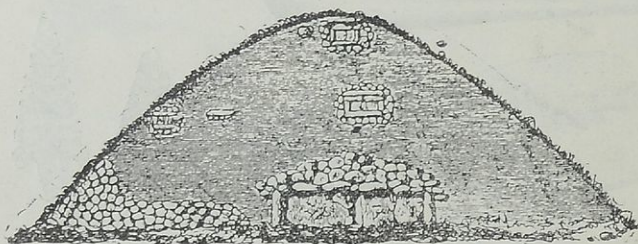
Καὶ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἡ χρονολογία εἶναι δύσκολον νὰ

Εἰκ. 10. Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.

Εἰκ. 11. Μεγαλιθικός τάφος.

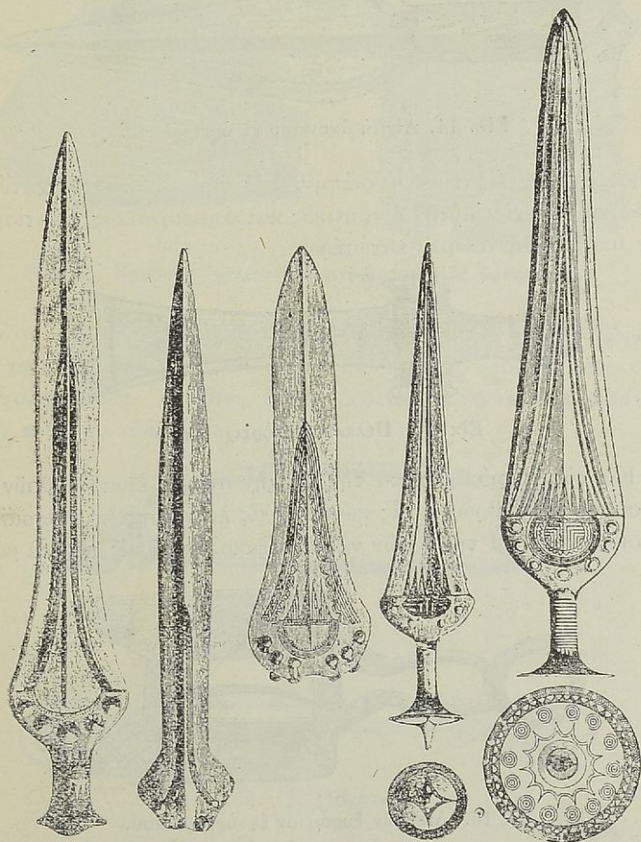

Εἰκ. 12. Τύμβος μὲ τάφον.

δοισθῆ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, ἠκολούθησε μεταβατικὴ ἐποχή, ἡ ὁποία διήρκεσεν 8 χι-
ιτηρίδας.

Ἡ καθ'αυτὸ λοιπὸν νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετηρίδα καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Ἑυρώπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Ἑυρώπης ἀκόμη ἀργότερα.

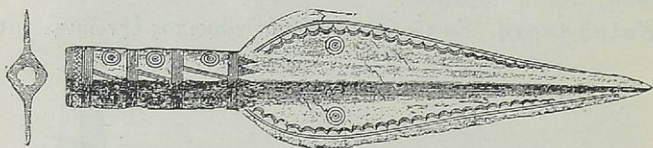
Χαλκῆ ἐποχῆ. Ἐκ τῶν μετάλλων ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε κατὰ

Εἰκ. 13. Σίφη ἐξ ὀρειγάλκου.

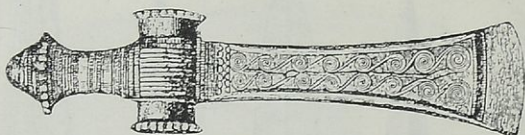
πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρόνως δὲ μετ' αὐτὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἐξη-

σίμειον μόνον εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων. Τὰ ἐργαλεῖά του, τὰ ὄπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατασκεύαζεν ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη χαλκῆ ἐποχὴ. Ἐγνώρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲ ἔπειτα μετεδόθη ἡ

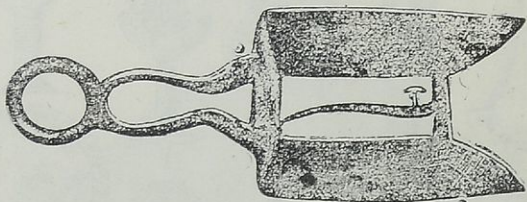
Εἰκ. 14. Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὄρειχάλκου.

χορῆσις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ κρητικὸς καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Εἰκ. 15. Πέλεκυς ἐξ ὄρειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς κώμας ἢ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμούς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ μέρη

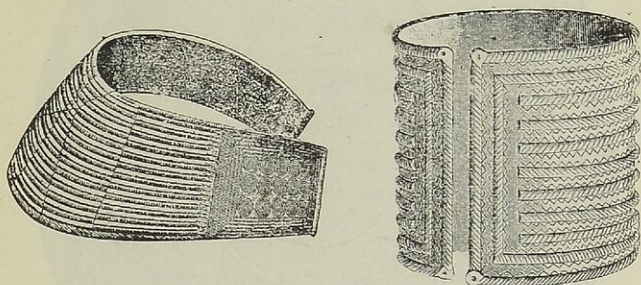

Εἰς 16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὄρειχάλκου.

νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μὲ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς ὁποίους ἐσκέπαζον μὲ πολὺ χῶμα καὶ ἀπειτέλουν τύμβον. Πολλάκις ὅμως ὁ νεκρὸς ἐκαίετο καὶ τότε τὰ ὄσῳ ἐτίθειτο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς ὑδρίας. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα εἶναι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν προη-

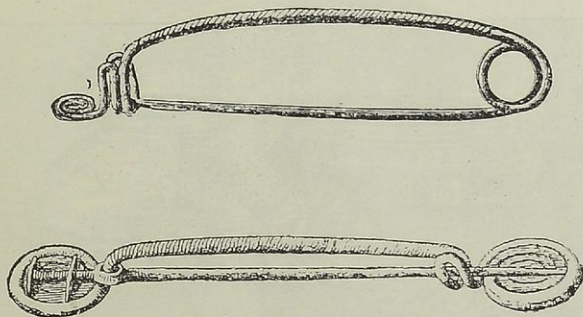
γουμένην εποχήν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀναφαίνονται ὑδρῖαι προσωπόμορφοι καὶ ἀγγεῖα χυτὰ ἐξ ὀρειγάλκου καὶ ἐνίοτε ἐκ χρυσοῦ με χαραγμέναις διακοσμήσεις.

Ἡ χαλκίνη εποχὴ ἀρχίζει, εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ

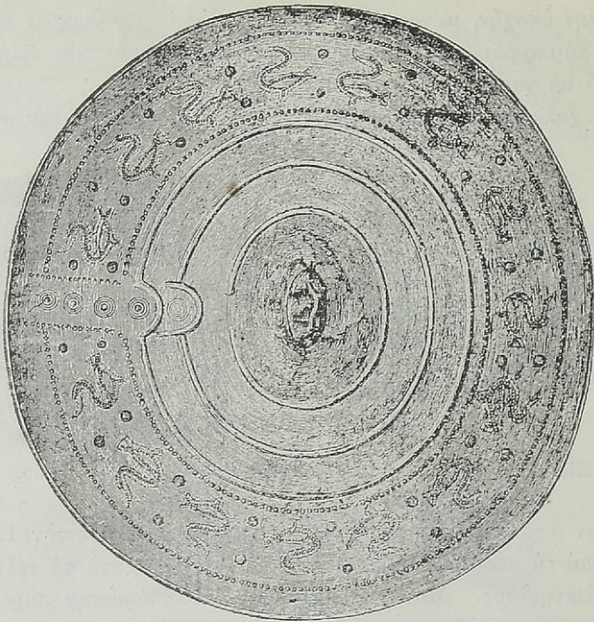
Εἰκ. 17. Χρυσῶν ψέλιον καὶ περιδέριον ἐξ ὀρειγάλκου.

Αἰγαῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη τῆς 2ας χιλιετηρίδος. Μόνον εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην παρατάθη μέχρι τοῦ 5ου αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ εποχὴ. Ἡ ἐμφάνις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ σιδήρου χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν εποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει, εἰς μὲν τὰς ἄλλας χώρας ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου ἔτους π. Χ. εἰς δὲ τὴν βορείαν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 500. Καὶ τοῦ σιδήρου, ὅπως καὶ τοῦ χαλκοῦ, ἡ πρώτη εὐρεσις ὀφείλε-

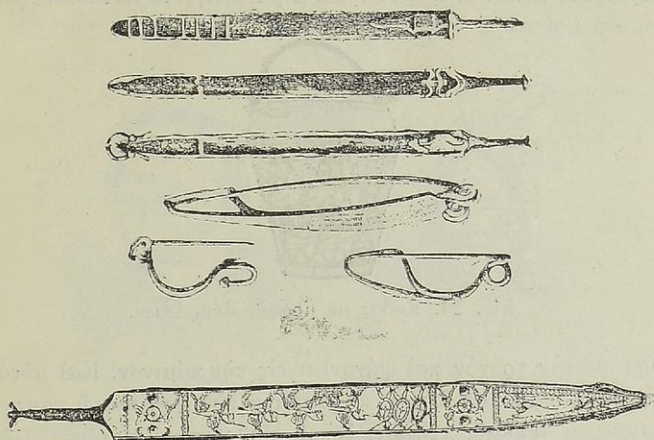

Είχ. 19. Ἀσπίς ἐξ ὀρειχάλκου.

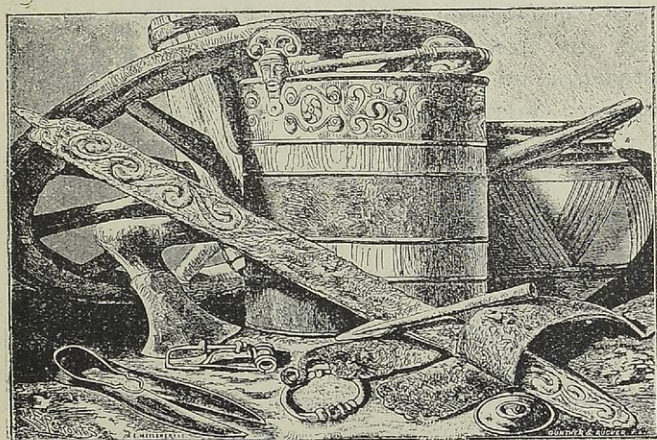

Είχ. 20. Ἀγγεῖα ἐξ ὀρειχάλκου.

ται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν μέχρι τοῦ 7ου

Εἰκ. 21. Πόρποι καὶ ξίφη μεθ' ἰσθίου.

Εἰκ. 22. Ἀγυεῖα μεθ' ἰσθίου καὶ κοσμήματα φυτομορφά.

αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Εὐρώπην μέχρι τοῦ 1ου αἰῶνος) τὰ ὄπλα, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ σκεύη καὶ μερικὰ κοσμήματα κατασκευάζονται.

ἐκ σιδήρου. Χαρακτηριστικά δὲ ἔργα αὐτῆς εἶναι ἰδίως τὰ ξίφη, τῶν ὁποίων αἱ θῆκαι εἶναι πλάκας στολισμέναι μὲ χαραγμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρπαι. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα κατασκευάζονται

Εἰκ. 23. Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων.

τώρα μὲ τὸν τροχὸν καὶ ψήνονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ὀρειχάλκινα ἔχουν κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα μὲ μορφὰς πτηνῶν, ζώων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὁμοιάζουν μεταξύ τῶν. Διαφέρουν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλὴν, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ χροῖμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουν ἐπίσης κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν εὐφυίαν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὐτὰς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλοὺς ὁμίλους, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται **φυλαί**. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') **ἡ λευκὴ ἢ καυκασία**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέσμα ὅπωςδήποτε λευκόν, τὴν ὄϊνα καὶ τὰ χεῖλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακὴν, τὸν πώγωνα ἄφθονον,

β') **ἡ κίτρινη ἢ μογγολικὴ**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Μογγόλοι. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέσμα κίτρινον, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχοντα καὶ τὸν πώγωνα ἀραιόν,

γ') **ἡ μαύρη**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Αἰθίοπες. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέσμα μαῦρον, τὴν ὄϊνα πλατεῖαν καὶ τὴν κόμην κατασπῶν,

δ') *ἡ ἐρυθρά*: Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέγμα χαλκόχρουν, τὴν κόμην ὀμαλὴν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμοια μὲ τὰ τῆς κιτροῖνης φυλῆς.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἡ μὲν μαύρη καὶ ἡ ἐρυθρὰ δὲν ἀνέ-

Εἰκ. 24. Λευκὴ φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρὰ φυλή.

πτυξαν πολιτισμὸν ἄξιον λόγου, ἡ δὲ κιτροῖνη ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαῖον πολιτισμὸν, οὗτος ὅμως παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόνη φυλή, ποὺ ἀνέπτυξε ἀληθινὸν πολιτισμὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε καὶ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, εἶναι ἡ λευκὴ ἢ καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτροῖνη φυλή.

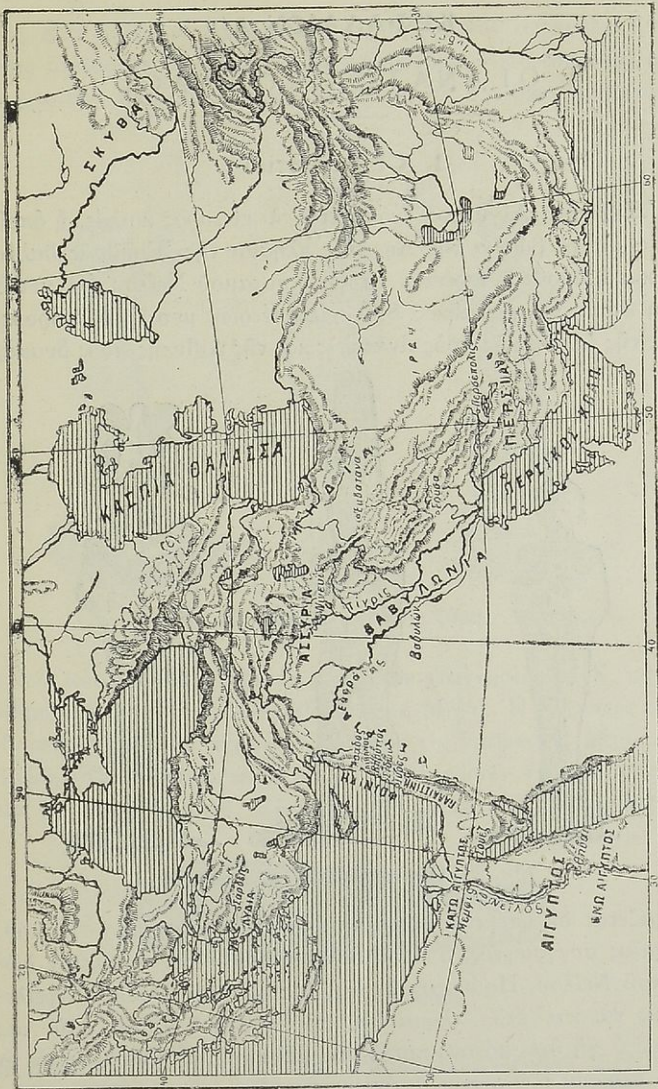
Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Ἡ καυκασία φυλὴ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς αὐτήν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκονομείας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ *ἀρία* καὶ ἡ *σημίτικη*. Οἱ Σημίται ἦλθον ἴσως ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀραβίας καὶ ἐξηπλώθησαν

εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην. Οἱ Ἄριοι κατέβησαν ἕως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Φοίνικες. Εἰς τοὺς Ἄριους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναβοί, οἱ Σλαῦοι, οἱ Κέλται.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του ἀνάπτυξιν παρέλαβε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων καὶ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου, οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτισθῆ πολὺ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀνάγκη, πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, νὰ ἴδωμεν τὰς προόδους, πού εἶχον κάμε οἱ λαοὶ οὗτοι, πρὶν ἐμφανισθοῦν οἱ Ἕλληνες.

Εικ. 28. Χάρτης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίου, Ἱστορία Ἀ΄ γυμν. ἐκδ. α΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οἱ Αἰγύπτιοι.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος ὀνομάζεται ἡ εὐφορος κοιλάς, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νεῖλου. Ἡ κοιλάς αὕτη ἔκτείνεται εἰς μῆκος 880 χιλιομέτρων μεταξὺ δύο ὄροσειρῶν, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς δυσμὰς,

Εἰκ. 29. Θεοὶ με κεφαλὴν ἀνθρώπου.

διασχίζεται δὲ ὑπὸ τῶν βραχιόνων καὶ διορύγων τοῦ Νεῖλου. Ἀρχαῖος συγγραφεὺς, ὁ Ἡρόδοτος, ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νεῖλου. Πράγματι δὲ ὅλη ἡ εὐφορία τῆς χώρας ὀφείλεται εἰς τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ γῆ ὄχι μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρώμα ἰλύος, ποὺ ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

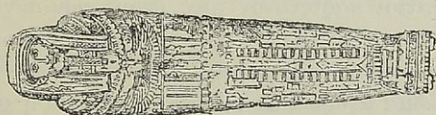
Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀνήκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σεμιτῶν, ἤλθον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, καὶ ἐδὲ ἀνεμίχθησαν με ἄλλους βορειοαφρικανικοὺς

λαούς. Κατ' ἀρχάς οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλές ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἔπειτα ὁμως συνηνώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω καὶ τὸ τῆς ἄνω Αἰγύπτου.

Εἰκ. 30. Θεοὶ με κεφαλὴν ζῴου.

Τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν ἑνὴν περίου χιλιετηρίδα π. Χ. συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μήνη. Ἡ Αἴγυπτος τότε ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Τὸ κράτος της ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Κύπρου. Τὸ ἐμπόριόν της καὶ ἡ ναυτιλία' της ἤκμασαν πολὺ. Εὐρίσκετο δὲ εἰς σχέσεις με τοὺς λαοὺς

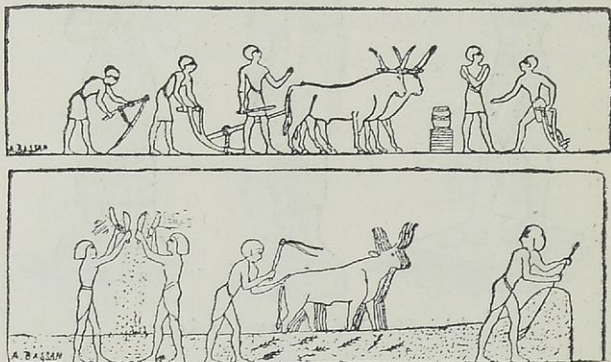
Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιας.

τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἰδίως με τοὺς Κοῦϊτας. Ἐβασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ 510, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεῖσι βασιλέων με πρωτεύουσαν, κατ' ἀρχάς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ τὰς Θήβας εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἓνα θεὸν δημιουργο-

γόν, εὐεργετικὸν καὶ παντογνώστην, τὸν ἥλιον. Οὗτος ἔχει σύζυγον καὶ υἱόν, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοί. Ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεούς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὠνόμαζον μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, ἀλλὰ διαφορετικὰ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις.

Τὰ συνηθέστερα ὀνόματα τοῦ πατρὸς ἦσαν Φθᾶ, Ἄμμων, Ὅσιρις, Ρά, τῆς μητρὸς Ἴσις, τοῦ υἱοῦ Ὄρον. Ἄλλ' ἔπειτα, ἰδίως ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος, οἱ κάτοικοι ἐκάστης πόλεως ἐθεώρησαν τοὺς μὲ ἄλλα ὀνόματα θεοὺς τῶν

Εἰς 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιέργειας ἀγροῦ·
κάτω ἀλωνίσματος σίτου).

ἄλλων πόλεων ὡς διαφόρους ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς ἄλλους θεούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεοὺς των συνήθως μὲ μορφήν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις ὅμως, ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον θεὸν ἦτο ἀφιερωμένον ἓν ζῷον, παρίστανον τοὺς θεοὺς των μὲ τὴν μορφήν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ζῴου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεοὺς ζῶα ἦσαν ὁ σκαραβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, ὁ ἰέραξ διὰ τὸν Ὄρον, ὁ βοῦς διὰ τὸν Ὅσιριν, ὁ κριὸς διὰ τὸν Ἄμμωνα κ.λ.π.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον δὲν παύει νὰ συνδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ ὅτι ὅταν τοῦτο σαπῇ, καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ νὰ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, τὰ ἐταίριζεν καὶ τὰ ἔκαμαν **μούμιαις** καὶ τὰ ἐτοποθέ-

των εἰς τάφους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἢ ὑπόγειοι ἢ σκαμμένοι εἰς τὰ λιβυκὰ καὶ ἀραβικὰ ὄρη. Οἱ ὑπόγειοι τάφοι, ὅταν ἀνῆκον εἰς βασιλεῖς ἢ ἐπισήμους, ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς περιφήμους *πυραμίδας*.

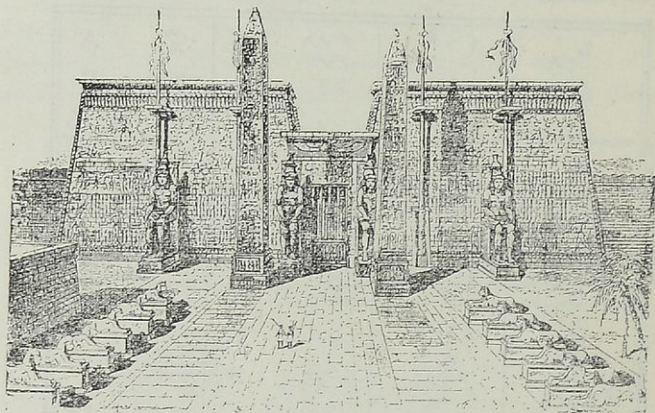
Αἰγυπτιακὸν Φοινικικὸν Ἑλληνικὸν Λατινικὸν

Α	Ⲁ Ⲁ Ⲁ	ΑΑΑ ΑΑ	Α	Ⲁ Ⲁ	Α
Β	Ⲃ Ⲃ	ΒΒ	Β	ΒΒ	Β
Γ	Ⲅ Ⲅ	ΓΓ	Γ	Ⲅ	С, G
Δ	Ⲇ	ΔΔ	Δ	ⲆⲆ	Δ
Ε	Ⲉ Ⲉ Ⲉ	ΕΕΕ ΕΕ	Ε	ⲈΕ	Ε
Υ	Ⲋ Ⲋ	ΥΥ	Υ	Ⲋ	U, V
Ζ	Ⲍ Ⲍ	Ι	Ζ		Ζ
Η	Ⲏ Ⲏ Ⲏ	ΗΗ	Η		Η
Θ	Ⲑ Ⲑ	ⲐⲐ	Θ		
Ι	Ⲓ Ⲓ	Ι	Ι	Ⲓ	Ι
Κ	Ⲕ Ⲕ Ⲕ	ΚΚ	Κ	Ⲕ	Κ
Λ	Ⲗ Ⲗ	ΛΛ	Λ	Ⲗ	Λ
Μ	Ⲙ Ⲙ	ΜΜ Μ	Μ	Ⲙ	Μ
Ν	Ⲛ Ⲛ Ⲛ	ΝΝΝ	Ν	Ⲛ	Ν
Ξ	Ⲝ Ⲝ Ⲝ Ⲝ Ⲝ	ΞΞ Ξ Ξ	Ξ	Ⲝ	Ξ
Ο	Ⲟ	οο	Ο	οο	Ο
Π	Ⲡ Ⲡ Ⲡ	ⲠⲠ ⲠⲠ	Π Φ	ⲠⲠ ⲠⲠ	Ο Ρ F
Ρ	Ⲣ Ⲣ		Χ	ⲢⲢ	Q
Σ	Ⲥ Ⲥ	Χ+	Χ	ⲤⲤ	Q
Τ	Ⲧ Ⲧ	ⲢⲢ ⲢⲢ	Ⲣ	ⲤⲤ	Ρ
Υ	Ⲩ	W			
Φ	Ⲋ Ⲋ	Χ+	Χ	ⲊⲊ	Τ

Εἰκ. 33. Ἀλφάβητοι.

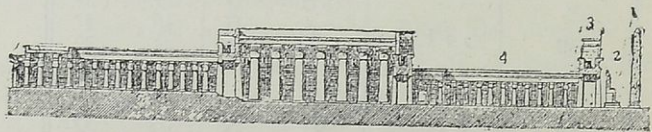
Τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. Τὸ πολίτευμα τῶν Αἰγυπτίων ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς, ὀνομαζόμενος

Φαραώ, ἐθεωρεῖτο ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἡλίου καὶ ἐτιμᾶτο ὡς θεός. Τὸν βασιλέα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἣ ὅποια εἶχεν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ ἀνῆγεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πολεμισταὶ ἔζων ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὅποια παρεχώρει εἰς αὐτοὺς ὁ

Εἰκ. 34. Πρόσοψις αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

βασιλεὺς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν εἶχεν ἡ τάξις τῶν ἱερέων. Οὗτοι ἦσαν ἰσχυροί, διότι ἐκαρποῦντο τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν ναῶν καὶ διότι ἐθεωροῦντο ὡς σοφοί. Αἱ δύο αὐταὶ τάξεις, τῶν ἱερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν προνομιοῦχοι καὶ ἰδιοκτῆται ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰσ-

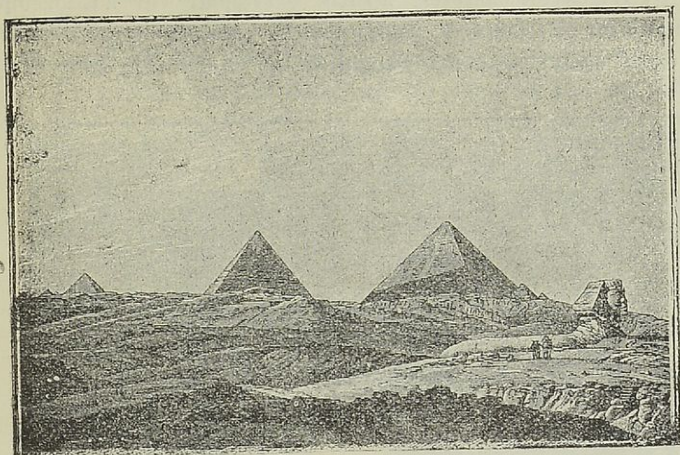

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

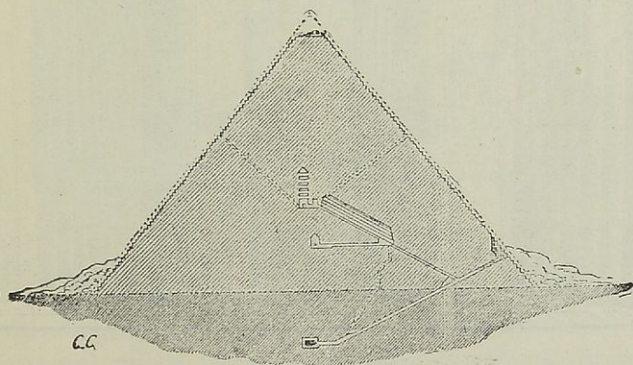
γάζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ὡς ἀγρόται δουλοπάροικοι, μερικοὶ δὲ ὡς ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστῆμαι. Οἱ Αἰγύπτιοι 3500 ἔτη π.Χ. παρουσιάζονται ὡς λαὸς πολιτισμένος. Αἱ ζωγραφίαι καὶ τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους των, δεικνύουν, ὅτι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἀροτρον, τὸ ὅποιον ἐσύρετο

ἀπὸ βοῦς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν σῖτον καὶ νὰ καλλι-
εργοῦν τὴν ἀμπελον καὶ παράγουν οἶνον. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθη-
σαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν. Ἡ ὕφαν-

Εἰκ. 36. Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγγ.

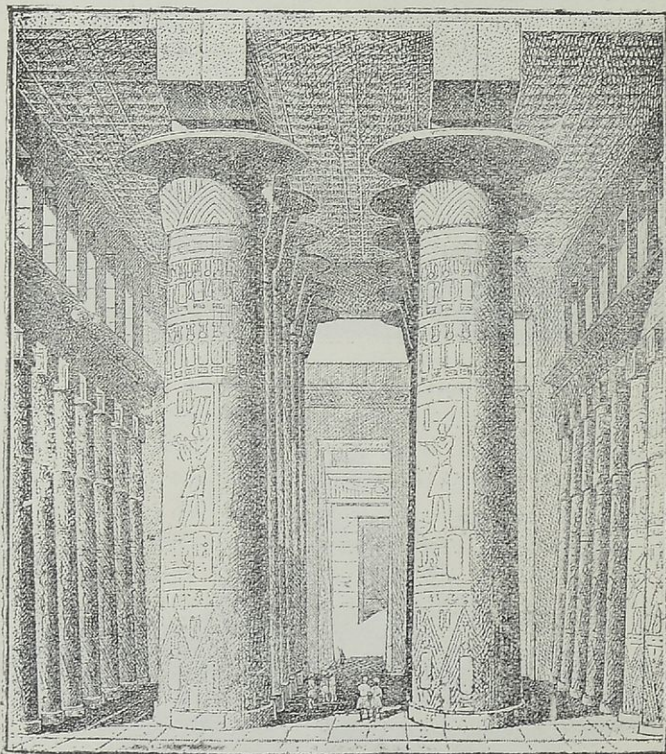

Εἰκ. 37. Τομὴ πυραμίδος Χέοπος.

τική, ἡ βαφική, ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἡ ὑαλοουργία, ἡ ξυ-
λογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασαν εἰς πολλήν τελειότητα. Ἐκ τῶν
ἐπιστημῶν ἀνεπτύχθησαν ἡ ἰατρική καὶ ἡ ἀστρονομία συνυφα-

σμέναι ὁμως μὲ τὴν θρησκείαν, ὡς καὶ πολλαὶ γεωμετρικαὶ γνώσεις. Τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτούς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὡσαύτως πρῶτοι ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγνώριζον νὰ γράφουν μὲ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *ιερογλυφικά*. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦσαν εἰκό-

Εἰκ. 38. Ὑπόστυλος αἴθουσα.

νες ζῳῶν, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς ἢ παρίστανον τὰ ἴδια τὰ ἀντικείμενα ἢ ἐσυμβόλιζον διαφόρους ἐννοίας (ἀνὴρ χορεύων=χαρὰ), ἔπειτα ὁμως ἐδήλωνον ἢ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν ἢ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως.

Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τὰς καλὰς τέχνας οἱ

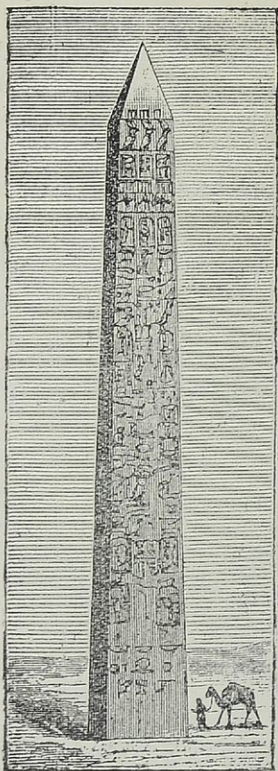
Αιγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἐπὶ οἱ Αἰγύπτιοι κυρίως δὲν οἰκοδόμουν διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν περιωρίζετο εἰς ναοὺς καὶ εἰς τάφους.

Οἱ ναοὶ τῶν μᾶς καταπλήττουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν σεβαστότητά των, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, κτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς βρά-

Εἰκ. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

χους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἴδια. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ἀνδρῶν μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοὰς καὶ πυλῶνας στολισμένους μὲ πύργους, ὀβελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων ὑπῆρχεν αἴθουσα διηρημένη μὲ στήλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς πρὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινὴ, ὅπου ἦτο τοποθετημένον τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες ὅλοι ἦσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἱερογλυφικά, τὰ ὅποια παρίστανον κατορθώματα βασιλέων καὶ τελετὰς τῶν θεῶν.

Είχ. 40. Ὀβελίσκος.

Οἱ τάφοι τῶν, ὅπως καὶ οἱ ναοὶ τῶν, εἶναι δύο εἰδῶν, σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοί, αἱ λεγόμεναι **πυραμίδες**.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ δωμάτιον τῶν νεκρῶν εἶναι μακρὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἄκρον διαδορῶν, δωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι τῶν βασιλέων, ἦσαν τεράστια. Τοιαῦτα εἶναι ἢ τοῦ Χέοπος, ἢ τοῦ Κεφρῆνος καὶ ἢ τοῦ Μυκερίνου.

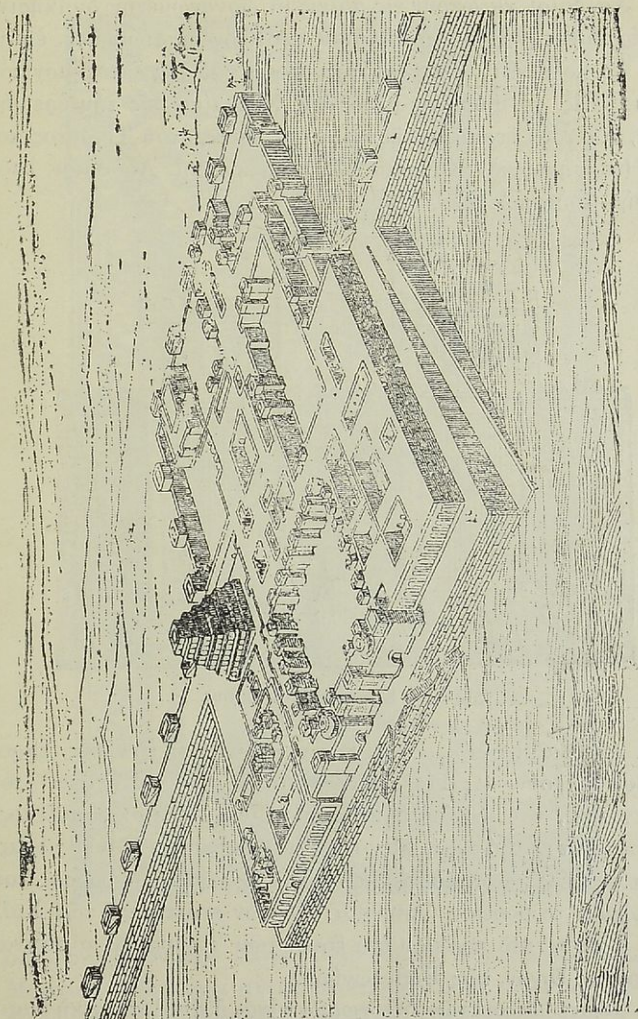
Ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζοντο μὲ ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζοντο μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἦσαν χρωματισμένα. Ἀλλὰ τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲ τὸ σῶμα.

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ χώρα. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάζουν δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς Α. καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς Δ. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς μὲν ὀρέουν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν ὅμως ὁ Εὐφράτης λοξοδρομεῖ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλος ὅμως, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συνεννοῦνται πάλιν. Ἡ χώρα, ἢ ὁποῖα διαορέεται ἀπὸ τοὺς δύο τούτους ποταμούς, ὀνομάζεται **Μεσοποταμία**. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ ἡ θερμοτῆς εἶναι μεγάλη. Ἀλλ' οἱ ποταμοὶ ποτίζουσι αὐτὴν μὲ αὔλακας καὶ κάμνουν τὸ ἔδαφος τῆς τὸ εὐφορώτατον τοῦ κόσμου.

Οἱ κάτοικοι. Ἡ Μεσοποταμία ἀρχαῖότατα κατοκεῖτο ὑπὸ

λαῶν ἀγνώστου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδραμον εἰς τὴν χώραν λαοὶ σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἱ ὁποῖοι ἀπώθησαν

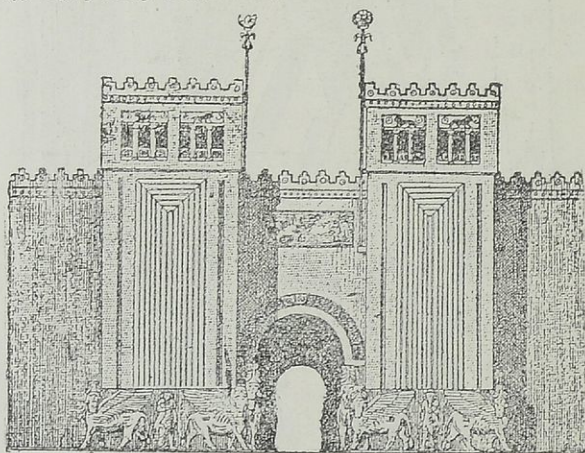

Εἰκ. 41, Ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα.

τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς χώρας πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμίξεως Ἀκαδίων καὶ Σουμε-

ρίων προήλθεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ταύτης, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν Χαλδαίους.

Οἱ Χαλδαῖοι κατόκουν εἰς πόλεις μὲ ὠργανωμένην διοίκησιν, ἐκαλλιεργοῦν τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐπότιζον μὲ διώρυγας, ἐξετίμησαν δὲ πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χαλδαίας, εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν, ἣ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν), κατόκουν οἱ Ἀσσύριοι, λαὸς συγγενὴς πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

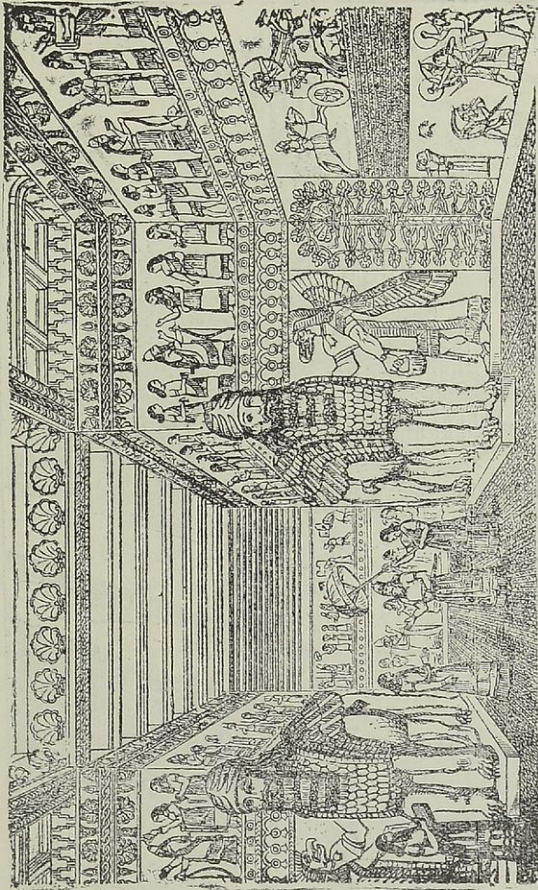

Εἰκ. 24. Εἴσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἕνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, ἐπροσπάθουν νὰ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων τῶν καὶ ἔγιναν λαὸς κατακτητικὸς, τοῦ ὁποίου ἡ κυριώτερα ἀσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Μεσοποταμία διηρέθη εἰς δύο χώρας. Τὸ νότιον μέρος ὀνομάσθη Βαβυλωνία ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ Βαβυλῶνος, τὸ βόρειον Ἀσσυρία. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαλδαίων ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης ἔργον τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ πολίτευμα καὶ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἡ ἀπολυτοκρατικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων του. Κατ' ἀρχὰς ἤκμασε τὸ κράτος τῆς Βαβυλωνίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρητάτο καὶ ἡ Ἀσσυρία, ἰδίως ἐπὶ βασιλείῳ Χαμουραβί (2000 π. Χ.),

Ἐλάχιστον κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ λαμπρότης τῆς νέας πρωτεύουσας

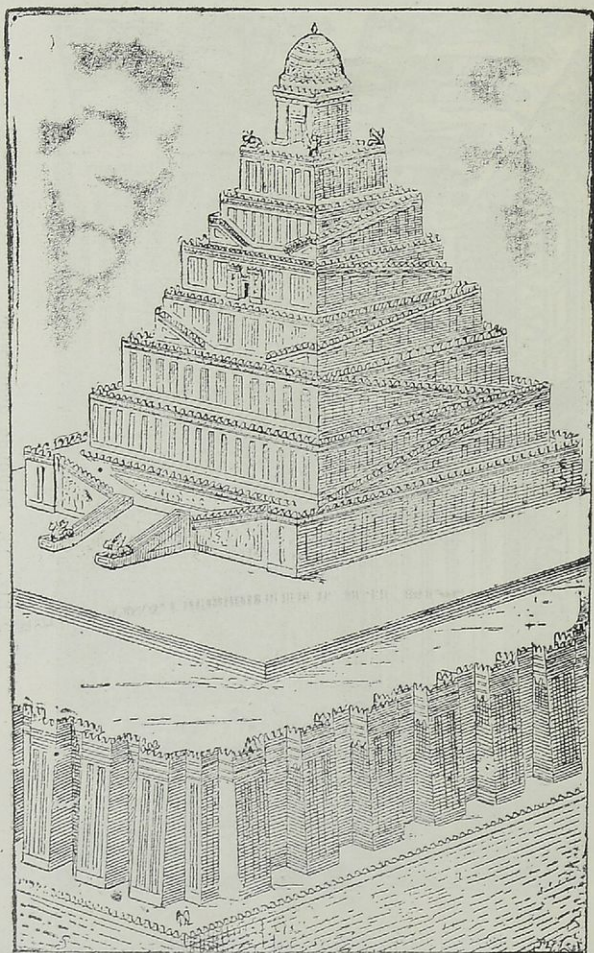

Εἰκ. 43. Αἶθουσα ἀνακτόρου.

σας τῶν Ἀσσυρίων Νινευῖ (παράδοσις Νίνου καὶ Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ βασιλεῖς αὐτῆς κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος τὴν Φοινίκη, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἀσσυρίας. Κατὰ

πρῶτον ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων Ψαμμίτιχος Α΄ ἀπεινάξε τὸν ἄσσυριακὸν ζυγόν, Ἐπειτα (606) οἱ Βαβυλώνιοι ἐπανεστάτησαν

Εἰπ. 44. Ναὸς ἄσσυριακός.

καὶ ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μῆδους κατέκτησαν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ διεμοίρασαν τὴν χώραν των. Οἱ Μῆδοι ἔλαβον ὅλην τὴν πρὸς Α.

του Τίγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαβον ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐκτοτε ἀκμάζει τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βαβυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέταξαν ὅλην τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἡ ἰδία. Ἐπίστευον, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ δαίμονας, οἱ ὅποιοι περιφέρονται πέριξ τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ τοὺς βλάπτουν. Διὰ νὰ ἀποτρέπουν αὐτοὺς ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν μάγων, οἱ ὅποιοι μὲ μαγικοὺς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐκδιώκουν τοὺς δαίμονας. Ἐπίστευον προσέτι, ὅτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρρην (ἥλιος), ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Βαβυλωνίων Βῆλος, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων Ἀσσοῦρ, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἐθεώρουν τὰ ἄστρα. Εἰς τοὺς θεοὺς τῶν οἱ Χαλδαῖοι ἀνίγειρον ναοὺς, ἀληθῆ ἀστεροσκοπεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς (μάγοι) παρηκολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἄστρον καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τείχη διὰ τὰς πόλεις τῶν, ἰσχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεοὺς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη τῶν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον, ἔκτιζον μὲ πλίνθους καὶ τὴν παρὰδοσιν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἦτο ὀγκώδης χωρὶς κίονας καὶ αἱ οἰκοδομαὶ τῶν εἶχον σχήματα γεωμετρικά. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλου ξυλείας διὰ τὴν στέγην κατεσκεύαζον τὰ κτίριά τῶν καμαρωτὰ μὲ πλίνθους, αἱ ὁποῖα προεξείχον βαθμιαίως.

Τὰ τείχη τῶν εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲ τάφρον. Ὁ περιβόλος εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἦσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ ἀπετελοῦντο, ἐξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τείχη ὑψηλὰ μὲ πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς ἀυλᾶς, αἱ ὁποῖα εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἰθούσας θολωτάς, μὲ μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παράθυρα.

Οι ναοί ἦσαν πύργοι μὲ ἐπτὰ πατώματα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ σκεπασμένος μὲ τροῦλλον ἐπίχρυσον. Τὸ ὕψος των ἔφθανε τὸ 100 μέτρα.

Ἔνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλίνθου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολλὴ ἡ **κεραμευτική**. Κατεσκευάζον πλίνθους ὀμάς, ψημένας καὶ σμαλτωμένας. Ἐπίσης ἦτο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ **γλυπτική**. Ἐπειδὴ διέθετον μόνον μαλακὸν λίθον, ἐσκάλιζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των κολοσσιαῖα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον περωτοὺς ταύρους, δαίμονας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν βασιλέων, τελετὰς θρησκευτικὰς, ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων παρετήρουν τὰ ἄστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἔνεκα τούτου ἀνέπτυξαν τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν διδάσκαλοι ὄλων τῶν δυτικῶν ἐθνῶν. Διέκριναν τοὺς πλανήτας ἀπὸ τοὺς ἀπλαγεῖς ἀστέρας. Ὑπελόγιζαν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον. Ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους. Διήρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα, τὴν ἑβδομάδα εἰς ἐπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοίρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα.

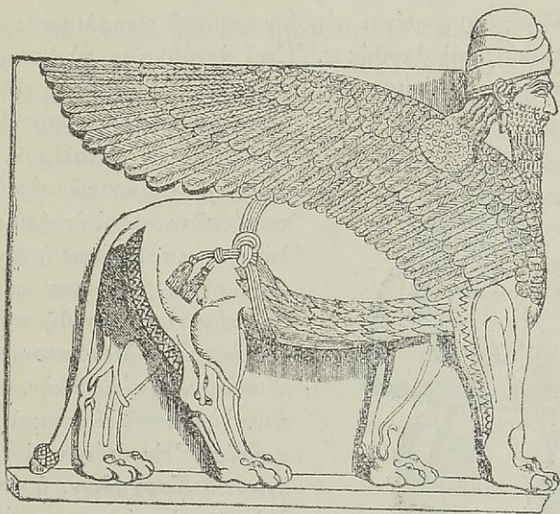
Ἡ γραφή τῶν Χαλδαίων εἶναι ἡ λεγομένη σφηγροειδής. Παρήχθη καὶ αὐτή, ὅπως καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ εἰκόγων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαβον σχῆμα σφηνῶν ἔπειδὴ ὡς γραφικὴν ὕλην μετεχειροῦντο τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τοὺς ὁποίους ἔπειτα ἔψηνον.

3. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ στενὴ λωρὶς ἢ μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Κατὰ μῆκος τῆς βραχέουδος αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουν φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον ἰδρύσει τὰς πόλεις των. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἄραδος ἦσαν κτισμένοι ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βηρυττός, Σιδὼν κλπ. εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Τὸ ἄγονον τῆς χώρας, ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀφθονος ξυλκία

τῶν πλησίον ὀρέων ἔκαμαν τοὺς Φοίνικας θαλασσινοὺς καὶ ἐμπόρους.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς φυλῆς, ἦλθον δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, καὶ θρησκείαν εἶχον ὁμοίαν μὲν τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἕν κράτος. Κάθε πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις ὅμως ἔστελλον ἀντιπροσώπους κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σιδῶνα,

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

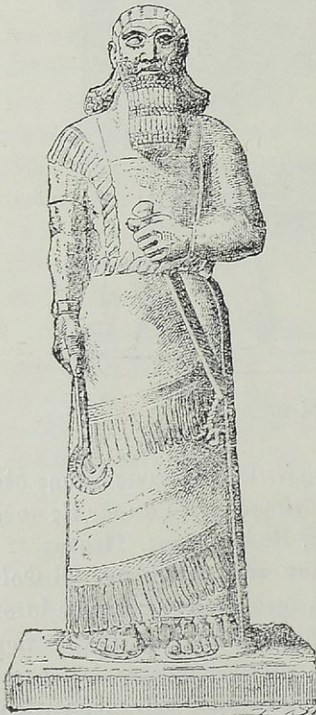
ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν ἦτο λαὸς πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατακτητὰς Αἰγυπτίους, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Οἱ Φοίνικες, ἂν καὶ ἦσαν πολὺ μικρὸς λαός, διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαῖον πρόσωπον. Ἰδικόν των πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν, ἀλλὰ ὡς ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

Ὅδηγοῦμενοι ἀπὸ τὴν πολικὸν ἀστέρα ἐταξίδεον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπὶ Ἄντ. Χωραφά—Ἄντ. Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμν. ἔκδ. α'. 3

λουν εις αὐτὸν τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Προσέτι δὲ ἐτόλμων νὰ ὑπερβαίνουν τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτῶ καὶ διὰ τοῦ ὠκεανοῦ νὰ φθά-
νουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας διὰ νὰ ἀναζητοῦν κασσίτερον.
Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Φοίνικες περιέπλευσαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοινίκων. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας
ἐμπορεύοντο οἱ Φοίνικες, ἴδρουν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Ταῦτα
ἦσαν θέσεις ὠχυρωμένα πλησίον φυσικοῦ τινος λιμένος μὲ μερι-
κὰς κατοικίας καὶ ἀποθήκας. Ἐκεῖ ἀπεβίβαζον τὰ ἐμπορεύματά
των, συνήθως ὑφάσματα, πῆλινα σκεύη, κοσμήματα, εἶδωλα. Οἱ

Εἰκ. 46. Ἄγαλμα Ἀσσυρίου
βασιλέως.

ἐντόπιοι ἔφερον τὰ προϊόντα των
καὶ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγή. Συχνὰ
πέριε τῶν φοινικικῶν οἰκοδομημά-
των ἔκτιζον καὶ οἱ ἐντόπιοι τὰς κα-
λύβας των καὶ οὕτως ἡ ἀγορὰ ἐγί-
νετο πόλις. Τοιαῦται φοινικικαὶ
ἀποικίαι εἶχον ἰδρυθῆ πολλὰ ἀνά
τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν
Σικελίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μάλ-
ταν, τὴν Σαορινίαν καὶ τὴν Ἰ-
σπανίαν. Ἐκ τούτων ἰσχυροτέρα
ἐγένετο ἡ **Καρχηδών**, ἡ ὁποία ἦτο
ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς
Ἀφρικῆς ἀπέναντι τῆς Σικελίας.

Οἱ Φοίνικες μὲ τὰ ἐμπορικὰ
πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀποικίας των
ἐκαμῆαν νὰ προοδεύσῃ ὁ πολιτισμὸς
τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκα-
τεστάθησαν. Οἱ βάρβαροι τῆς Δύ-
σεως ἐδέχοντο τὰ ὑφάσματα, τὰ
κοσμήματα, τὰ ἐργαλεῖα τῶν λαῶν
τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐμάνθανον νὰ
μιμοῦνται αὐτά.

Ἡ φοινικικὴ γραφή. Ὁ φοι-
νικικὸς ἀλφάβητος παρήχθη ἐκ τοῦ
αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ.

Τοῦτον δὲ παρέλαβον κατόπιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐτελειοποίησαν
αὐτόν. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας παρέλαβον τὸν

ἀλφάβητον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργησαν ἐξ αὐτοῦ τὸν λατινικὸν ἀλφάβητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἀλφάβητος ἐγένετο τὸ ὀμητήριον τῆς γραφῆς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατοικοῦν λαοὶ τῆς κεντρικῆς φυλῆς, (ἀνατολικῶς Πισίδιοι, Λυκαόνιοι, Κίλικες, Ἰσαυροὶ, Καπποδόκαιοι, Χετίται, δυτικῶς Λυδοί, Κᾶρες, Λύκιοι), οἱ ὅποιοι δὲν ἀνῆκον οὔτε εἰς τὴν ἀριάν οὔτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ οὗτοι καὶ ἰδίως οἱ δυτικοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρῆς ἐτροπήθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. ἐπρόκοψαν πολὺ οἱ Χετίται.

Οἱ **Χετίται** ἴδρυσαν κράτος ἰσχυρὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χίταν ἐπὶ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπογάζκιου). Κατόπιν δὲ ἐξέτειναν τὸ κράτος των ὅχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἔγιναν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετίτας δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξασθένεισις καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. ἤλθον δὲ οἱ Χετίται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι τότε εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀκμὴν των. Τὸ χετιτικὸν ὅμως τοῦτο κράτος δὲν διετηρήθη πολὺ.

Ἄριοι (**Φρύγες καὶ Βιθυνοὶ**) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θραῖκας, οἱ ὅποιοι ἤλθον ἐξ Ἰλλυρίας, διεπέρασαν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ὀμηρικὴ Τροία.) Τὸ χετιτικὸν κράτος τότε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτροπήθησαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν ὅμως εἰς τὴν Συρίαν, διότι ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

Ἀργότερα, τὸν 8ον αἰῶνα, Κιμμέριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατεπολέμησαν τοὺς Ἀρμενίους, ὑπέταξαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ **βασιλείου τῶν Λυδῶν**, τὸ ὅποῖον εἶχε σχηματισθῆ παρὰ τὸν Ἄλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν βασιλέα αὐτοῦ Γύγην, ὑπὸ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ

ἐνικήθησαν. Ἐκτοτε τὸ βασιλεῖον τῶν Λυδῶν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεϊς (7ος αἰὼν) ἔγινε πολὺ ἰσχυρόν. Ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ Ἄλφου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Κροῖσος**, περίφημος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάρτησιν τῶν εἰς τὰ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἕξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἔκτείνεται ἡ χώρα τοῦ Ἰράν. Ὑψηλὰ ὄρη περιβάλλουν αὐτήν, τὸ δὲ κλίμα τῆς εἶνε τραχύ, καυστικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων κατόικουν φυλαὶ ἀριαναί. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν ὀνομασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμᾶς καὶ Πέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

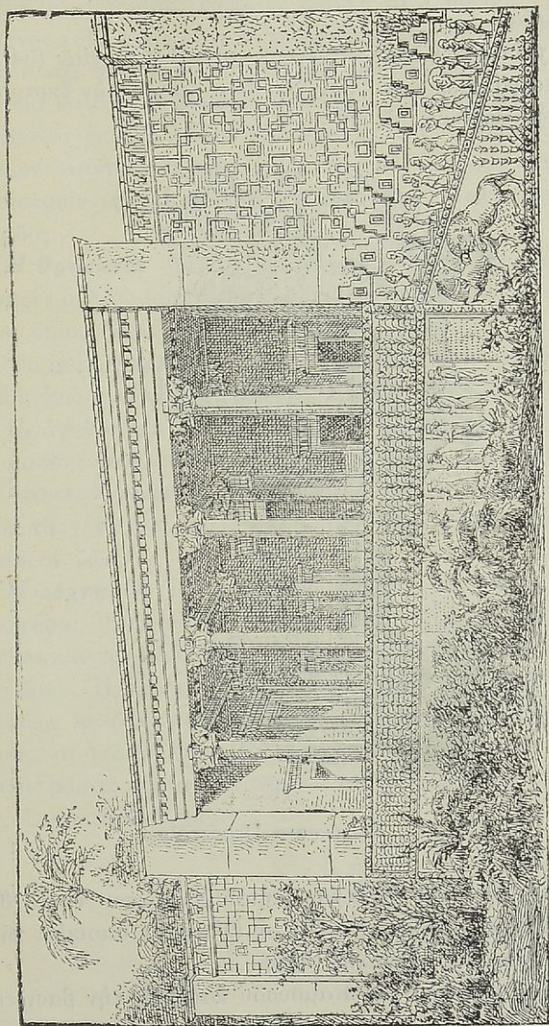
Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία ἦτο διηρημένη εἰς κόμας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κάθε μία τὸν ἡγεμόνα τῆς. Ἐκ τούτων εἰς, ὁ Δηϊόκης, τὸν 7ον αἰῶνα κατόρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κόμας καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Μηδία εἶχεν ὑποταχθῆ. Ὁ Δηϊόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκβάτανα καὶ ἔκαμεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Φραόρτης ὑπέταξε τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὅμως Κναξάρης (625-584) συνεμάχησε μὲ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι κατόρθωσαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των ὅμως αὐτὰς οἱ Μῆδοι παρεδόθησαν εἰς μαλθακότητα καὶ τρυφήν καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Περσίς ἦτο χώρα ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα, ΒΔ. τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ διηροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισημοτάτη ἦτο ἡ τῶν Πασαργαδῶν. Εἰς ταύ-

την δὲ ἀνῆκεν ὁ Κῦρος, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος κυρίαρχον ὅλης τῆς Ἀσίας.

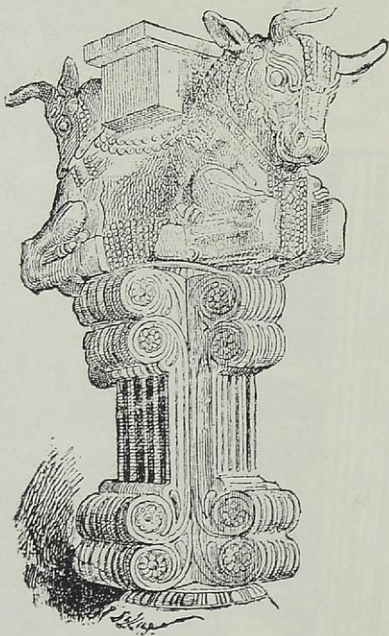

Εἰκ. 47. Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου.

Ὁ Κῦρος, ἀπ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς τῷ 558, ἀπεινάεε τὸν ζυγὸν τῶν Μήδων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν (550). Ἀμέσως ἔπειτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λυδῶν. Ὁ Κῦρος νική-

σας τοὺς Λυδοὺς, τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσεν, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῆς Κροῖσον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μετὰ τὸ κράτος τῶν Λυδῶν περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κῦρος κατέκτησε τὴν Βαβυλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὁμοῦς αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529.

Εἰκ. 48. Κιονόγραμμα Περσεπόλεως.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Καμβύσου ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας ἢ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδης. Ἄλλ' ἑπτὰ ἐπιφανεῖς Πέρσαι ἔκαμαν συνωμοσίαν, ἐδολοφόνησαν τὸν Σμέρδην καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν Δαρεῖον τὸν υἱὸν τοῦ Ὑστάσπου (521).

Ὁ Δαρεῖος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανές κράτος του. Διήρθεσεν αὐτὸ εἰς σατραπείας καὶ ὥρισε τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ὄφειλεν ἑκάστη νὰ πληρώνῃ. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν (513). Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχεν, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάβαζος ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Ἰράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν ὁ Ὁρομάσδης, υἱὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ὅμως, ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ ὁ Ἄριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαρκὴς ἀγὼν. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νὰ βοηθῇ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ νὰ καμνῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ὁ Ὁρομάσδης ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τῶν ὄρεων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς Ἑστίας, πρὸς τιμὴν του δὲ ἀπήγγελλον ὕμνους καὶ ἐθυσίαζον ζῶα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Ἰράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν ἡ θρησκεία τῶν νὰ κτίζουσιν. Ἡ τέχνη τῶν λοιπῶν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ὁμοίαζον μὲ αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθούσας, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ κίονων. Οἱ κίονές τῶν μὲ τὰς κωνικὰς βάσεις καὶ τὰ κιονόχροα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν χάριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

• Η ΕΛΛΑΣ

Ἑλλάς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ γεωσὸνησος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ γεωσὸνησος εἶνε χώρα **ὄρεινή**. Ἀπὸ τοῦ Σκάροδου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζεται ἡ Πίνδος, ἡ ὁποία μὲ διάφορα ὀνόματα κατέροχεται μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου πρὸς Β. ἐκτείνεται ἡ **Μακεδονία**. Ἡ Μακεδονία, ἐκτὸς μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη, τῶν ὁποίων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀροχεται καὶ μεγάλα πεδιάδες, τὰς ὁποίας ποτίζουν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Στρουμών.

Πρὸς Ν. τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ **Θεσσαλία**. Αὕτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὁποία περιβάλλεται Β. ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, Α. ὑπὸ τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Πηλίου, Ν. ὑπὸ τῆς Ὀθρος καὶ τῆς Οἴτης καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Πίνδου. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ εἶναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἵπποτροφίαν.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τμήματα ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, Ἐλικῶνος, Κιθαιρῶνος καὶ Πάαρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν **Δοκρίδα**, **Δωρίδα**, **Φωκίδα** καὶ **Βοιωτίαν**. Ἡ Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διακρίνεται διὰ τὰς εὐφόρους τῆς πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Πίνδου εἶναι ἡ **Αἰτωλία** καὶ Ἡ **Ἀκαρνανία** Αἰὸρεινὰ αὐτὰ χωρὰ εἶναι ἀποκλεισμένα δι' ὕψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἠπειρον.

Τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τεματίζει ἡ **Ἄττικὴ**, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς δασώδους Πάαρνηθος, κατατέμεται δὲ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, τοῦ πλουσίου εἰς μάραρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ἄγυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Ἡ ἀνυδροῦς καὶ λεπτόγειος Ἄττικὴ δὲν ἦτο μὲν κατάλληλος διὰ τὰ γεωργηθῆ, ἀπεξημιώμετο ὅμως μὲ τὴν ξυ-

λείαν τῶν δασῶν τῆς, μετὰ τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ, μετὰ τὰ μεταλλεύματα τοῦ Λαυρείου καὶ μετὰ τὰς ἀφθότους ἐλαίας καὶ συκᾶς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἄγονον ἔδαφός τῆς.

Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου συνδέεται μετὰ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ χερσόνησος τῆς **Πελοποννήσου**. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον ὑψίπεδον τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπὸ τούτου ἀναχωροῦν ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι περικλείουν μὲν τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ Β. ἐκφύεται ἡ Κυλλήνη, τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ Παρθένιον, ἐκ Ν. ὁ Πάρνων καὶ ὁ Ταῦγετος καὶ ἐκ Δ. τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια. Καὶ πρὸς Β. μὲν ἐκτείνεται ἡ **Ἀχαΐα**. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ σχηματίζει διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται ὑπὸ χειμάρρων καὶ παράγουν οἶνον, ἔλαιον καὶ σῖτον. Πρὸς Α. δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν **Σιννωνίαν**, τὴν χώραν τῶν σικυῶν, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὄρη εἶναι πλούσια εἰς ξυλείαν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουν σῖτον, ἔλαιον καὶ ὄσπρια, τὴν **Φλιασίαν**, τῆς ὁποίας ἡ ὑπὸ βουνῶν περιβαλλομένη κοιλὰς παράγει οἶνον, τὴν **Κορινθίαν**, πλουσίαν εἰς ἀμπέλους, τὴν ὄρεινὴν καὶ πολυδίφιον **Ἀργολίδα**, τῆς ὁποίας μόνον εὐφορον μέρος εἶναι ἡ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐκτεινομένη πεδιάς.

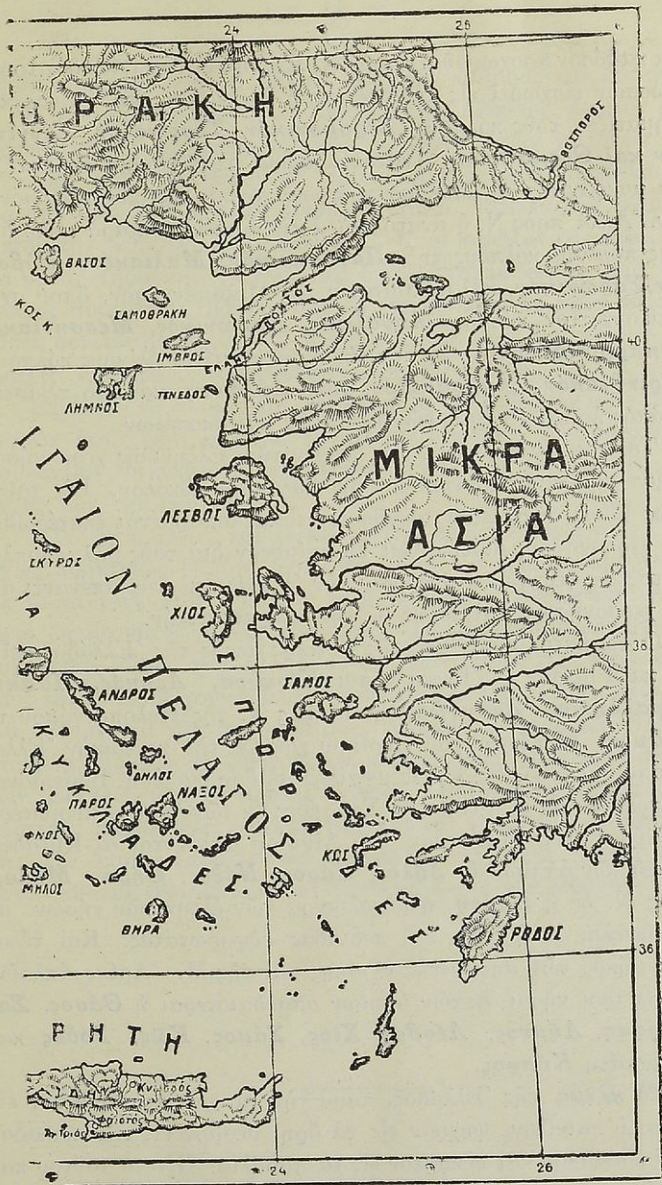
Πρὸς Ν. δὲ μεταξὺ τοῦ δασώδους Πάρωνος καὶ τοῦ πλουσίου εἰς βοσκὰς καὶ θηράματα Ταῦγέτου ἐκτείνεται ἡ ὄρεινὴ **Λακωνία** μετὰ ἐκτεταμένην ἐν τούτοις πεδιάδα, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Εὐρώτα. Πρὸς Δ. τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ εὐφορωτάτη **Μεσσηνία**, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Παμῖσου. Τέλος πρὸς Δ. τῆς Ἀρκαδίας κεῖται ἡ Ἡλεία, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ εἶναι καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργειάν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως, ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὄρη. Τὰ ὄρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διασταυρῶνται μεταξὺ τῶν, ὥστε νὰ σχηματίζουν καὶ ἀνοικτὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἢ περικλείονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὑπὸ ὄρεων ἢ ἀφήνουν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι τὸ **πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν** αὐτῆς, ἰδίως δὲ πρὸς Α. καὶ μάλι-

Είχ. 49. Η

Ελλάς.

στα καθόσον προχωροῦμεν πρὸς Ν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ τριῶν γλωσσῶν εἰσχωοεῖ εἰς τὸ Αἰγαῖον ἢ Χαλκιδικὴν χερσονήσους καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους **Στρυμονικόν, Τορωναῖον, Σιγγιτικόν καὶ Θερμαϊκόν**. Ἀνατολικώτερον δὲ ἢ Θράκη σχηματίζει τὴν μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεξέχουσαν θορακικὴν χερσονήσον. Ἀλλὰ πρὸς Ν. ἢ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει παρὰ πολὺ διὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς, **Παγασητικόν, Μαλιακόν, Εὐβοϊκόν, Σαρωνικόν**, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου σχηματίζονται οἱ κόλποι **Ἀργολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός**. Τοῦναντίον ἐκ Δ. σχηματίζει ὀλίγους κόλπους, **Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν, τοῦ Αὐλῶνος**, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμφοδῶν αἰγιαλῶν καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμνε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν θάλασσαν εὐκόλον. Εἰς τοῦτο ὅμως ἰδίως συντέλεσαν αἱ νῆσοι, αἱ κατασπαρμέναι ἐκατέρωθεν τῆς χερσονήσου, διότι αὗται ἐχρησίμευον διὰ τοὺς θαλασσοπλοοῦντας ὡς γέφυραι συνδέουσαι τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς χερσονήσους καὶ ἰδίως μὲ τὴν μικρασιατικὴν.

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κεῖνται κατὰ σειρὰν αἱ Ἴόνιοι νῆσοι **Κέρκυρα, Δευκίς, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάνυνθος**, καὶ πρὸς Ν. τῆς Πελοποννήσου τὰ **Κήθυρα**. Τὸ στενὸν τοῦ Εὐβοίου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Εὐβοίας, νήσου μεγάλης μὲ ὄρη δασώδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κεῖνται αἱ Σποράδες ἐκ τῶν ὁποίων κυριωτέρα ἢ Σικῆρος. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αἰγαίου ἀπλοῦνται αἱ Κυλάδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ **Δήλος, Πάρος, Νάξος, Θήρα, Μῆλος**. Πρὸς Ν. δὲ ἢ **Κρήτη**, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑλληνικῶν νήσων μὲ ὄρη ὑψηλά, ὡς ἡ Ἴδη, καὶ πεδιάδας εὐφοροτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπλοῦνται ἄπειροι νῆσοι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ **Θάσος, Σαμοθράκη, Δήμηρος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κῶς, Ρόδος** καὶ ἡ ἀπωτάτη **Κύπρος**.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὴν μικρὰν τῆς ἔκτασιν, εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρη, θεορὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εὐκρατον εἰς τὰ παράλια. Ἔνεκα τούτου καὶ ἡ βλάστησις καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ποικιλώτατα. Αἱ βροχαὶ εἶναι πλάναι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν χειμῶνα.

Ὁ δὲ οὐρανὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγής.

Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον μὲν ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτόνων μεταξὺ τῶν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγχροτηθῇ ἐν ἐνιαίῳ χρότῳ, ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τῶν τοιαύτων. Ἐπειτα δὲν ἔκαμνεν ἄνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς. Οὗτοι ὄφειλον νὰ κοπιᾶζον διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως ὅμως ὑπεδείκνυν εἰς τοὺς κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἐξευρίσκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅθεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνας ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους, ἐφευρετικούς, εὐφυεῖς.

Ἐξ ἄλλου τὸ κλίμα τῆς, ἐπειδὴ οὔτε πολὺ θερμὸν οὔτε πολὺ ψυχρὸν ἦτο, δὲν παρέλυε τὴν ἐνεργητικότητά τῶν κατοίκων. Τοῦναντίον διηκκόλυε τὴν ἐργασίαν τῶν καὶ ἐγέννα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τὴν φαιδρότητα.

Ἄλλ' ἂν ἡ φύσις καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας ἔκαμνε τοὺς Ἕλληνας πρακτικῶς δεξιούς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμῃ λάτρεις τοῦ ὡραίου. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις εἶναι ὡραία εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἡ συμμετρία ὅλων τῶν στοιχείων τῆς ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νὰ λαμβάνουν σαφεῖς εἰκόνας τῶν. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιρας, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ εὐφυΐα ἄλλως τῶν Ἑλλήνων κάμνει αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν καὶ τὰς λεπτοτέρας παραλλαγὰς καὶ λεπτομερείας τῆς φύσεως, ἡ δὲ φαιδρότης, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ κλίμα τῆς χώρας τῶν, τοὺς καθιστᾷ εὐδιαθέτους διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὡραίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ ἀνασκαφαί. Πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἔθνους ἐκρύπτοντο εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ποὺ διειτήρησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους περὶ τῶν ἡρώων των, τίποτε θετικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ὅμως ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖοι ἔγιναν τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔθροισαν ἀφθονον φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

1. Οἱ Αἰγαῖοι.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔξοῦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν ἀυτόχθονες, ὅπως ἐπίστευον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ ἴδιοι. Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς καννασίας φυλῆς, ἀπεσπάσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀριῶν καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀριῶν, τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ὕψως, ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν φαίνεται νὰ κατέρχονται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ ὄχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὅμως καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους πολὺ πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατοικοῦν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαοὺς, ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ὀνομάζομεν **Αἰγαῖους**.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τὸν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἔργατεία, ὅπλα καὶ κοσμήματα. Εὐρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκῆν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίστευον οἱ λαοὶ αὐτοί, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μετὰ θάνατον καὶ νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ζῶν-

των συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἔνταφιάζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν τάφον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνετον βίον των. Προσέτι δὲ ἐκάστη οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεοὺς μὲ θυσίας καὶ μὲ προσφορὰς γάλακτος, οἴνου, καρπῶν κλπ.

Ὡς θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα εἰστοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, διότι ἔβλε-

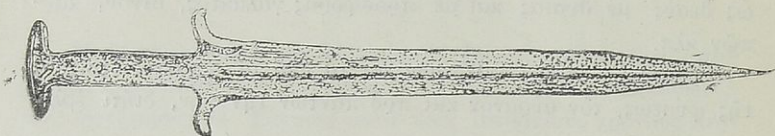

Εἰς. 50. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

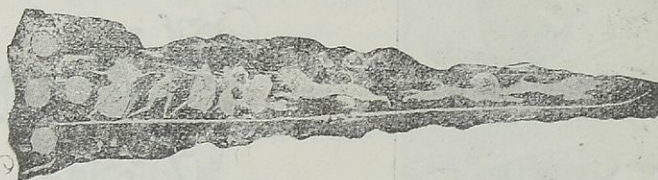
πον, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἄλλοτε πολὺ εὐεργετικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε πολὺ καταστρεπτικά. Ναοὺς δὲν εἶχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπήλαια, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων εἰς ἱπαιθρίους βωμοὺς ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς περιβόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας εἶχον διάφορα σύμβολα τῆς θείας δυνάμεως, στύλους, διπλοῦς πελέκεις, ζεύγη κεράτων, σταυροὺς κ.λ.π. Ἐγίνετο δὲ ἡ λατρεία, ἢ μὲ θυσίας ζώων ἢ μὲ προσφορὰς γάλακτος, μέλιτος, οἴνου, καρπῶν ἢ ἀγαλμάτων.

Κατεσκευάζον οἰκίας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελῆ, εἰς μὲν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπλᾶ μὲ ἓνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελῆ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας.

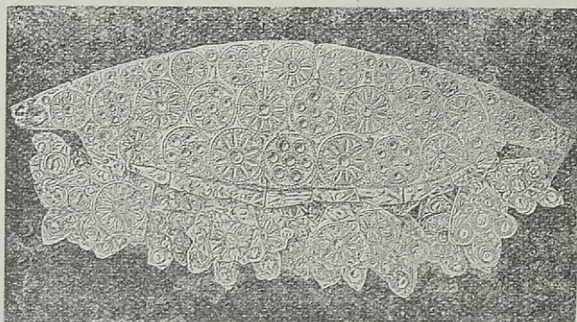
Ἐκτιζον τὰς πόλεις των συνήθως ἐπὶ λόφων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα τὰς ἠσφάλιζον μὲ τείχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ζεῖφος ὀρειχάλκινον.

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκεύαζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρόμους ζωγραφίας, ἀπὸ λίθον ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσοῦν καὶ χαλκὸν κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὄπλα.

Τέλος κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ ἦσαν πολὺν προωδευμένοι εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλους ὁμως τοὺς Αἰγαίους περισσότερον προώδευσαν οἱ Κρήτες. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου των, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἦρ-
χισε δὲ νὰ ἀκμάζη ἡ Κρήτη κυρίως ἀπὸ τὸ 2000 π. χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμὴν περίπου τῷ 1600. Ἐσχη-
ματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγα μοναρχικὸν κράτος, τοῦ
ὁποίου οἱ βασιλεῖς εἶχον ἴσως τὸ ὄνομα Μίνως, ὅπως οἱ βασι-
λεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον τὸ ὄνομα Φαραὼ. Τοῦ κράτους αὐτοῦ
κέντρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ Κνωσός (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρα-
κλείου), κατόπιν δὲ ἡ Φαιστός (εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς
νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸ ἐθαλασσοκράτησεν εἰς ὅλον τὸ Αἶγαϊον
καὶ συνεχέντρωσεν εἰς χεῖρας του ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσο-
γείου. Εὐρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ μὲ τὰ
παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὰς Κυκλάδας καὶ μὲ τὴν ἠπειρωτι-
κὴν Ἑλλάδα. Κρήτες ἔμποροι διέσχισον μὲ τὰ πλοία των τὴν
Μεσόγειον καὶ ἔφερον πανταχοῦ τὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς τέ-
χνης. Κρήτες δὲ τεχνῖται μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν
Ἀργολίδα καὶ τὴν ἄλλην ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἤσκουν καὶ διέ-
διδον τὴν τέχνην των καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἐντοπίους.

Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσιαῖα ἀνά-
κτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, τὰ ὁποῖα
ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου Ἐβανς.
Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ εἶνε στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρόμους,
μὲ ἀγάλματα ἐκ πόρου χρωματισμένου ἢ ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ
ἀγαλμάτια ἕξ ἐλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκπληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν
αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκουν οἱ τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ
τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχλημαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυ-
κηνῶν. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ,
ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὡσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβάς,
μεγάλῃ ποσότης κομψοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ (βραχιόλια, περιδέ-
ραια, ταινίαι, δακτυλῖδια, καρφίδες, διαδήματα) καὶ περισσότερα
ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἐγχειρίδια κομψότατα. Προσέτι δὲ εὐρέθησαν
προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἄπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα
ἦσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς
τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

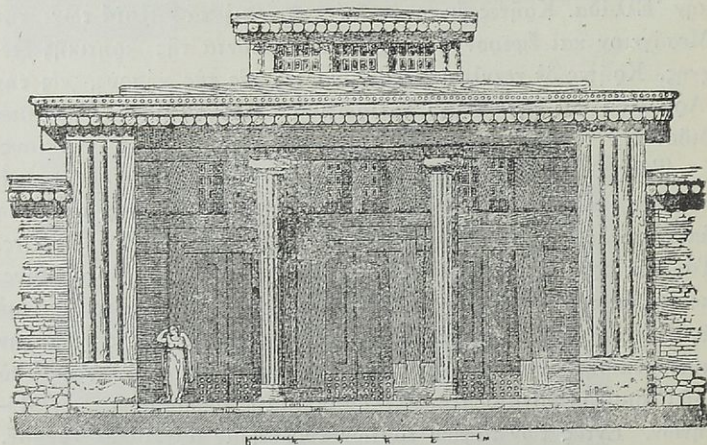
Τὰ εὐρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηνῶν, ὅπως καὶ ἄλλα
παρόμοια εὐρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι

Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμνασ. ἐκδ. α'. 4

οἱ Αἰγαῖοι ἦσαν πολὺ προωθευμένοι καὶ ὅτι τὴν προόδον αὐτὴν ἐχεώστων μὲν εἰς στοιχεῖα, τὰ ὅποια παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἰδίως τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον συνδνάσει εἰς ἓνα ἰδιαίτερον πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κέντρον τῆς προόδου αὐτῆς τῶν Αἰγαίων ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ὀνομάζομεν αὐτὴν **κρητικὸν πολιτισμὸν**. Ὁ κρητικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς ἤγμασεν ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

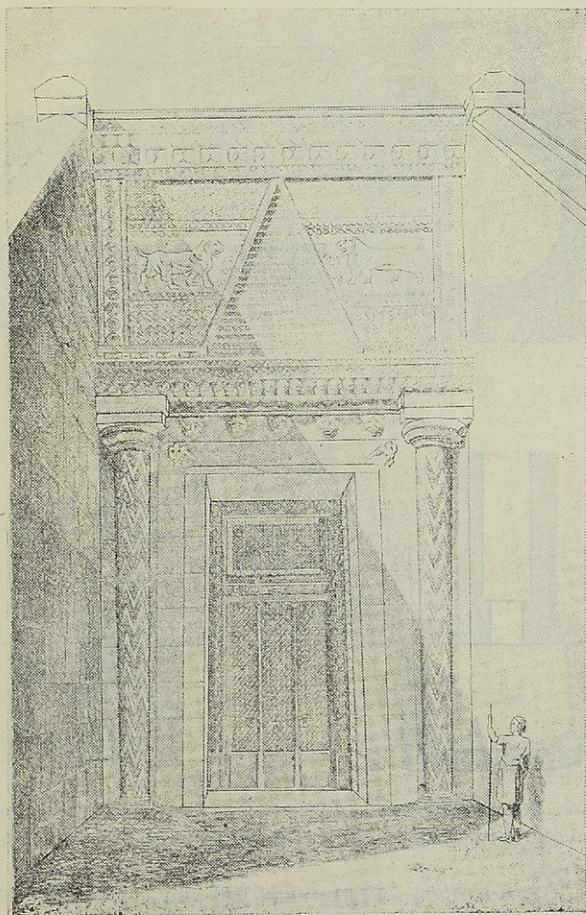
2000 περίπου χρόνια π. Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν

Εἰκ. 54. Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.

Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότεραι ἦσαν οἱ Ἴωνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοί, καὶ δι' αὐτὸ ὄλοι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρης φυλῆς **Ἀχαιοί**. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἐξετόπισαν οἱ Ἀχαιοί, ἄλλους ἔκαμαν δούλους καὶ μὲ ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἴδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὸ βασίλειον τῶν Μυκηνῶν. Συγχρό-

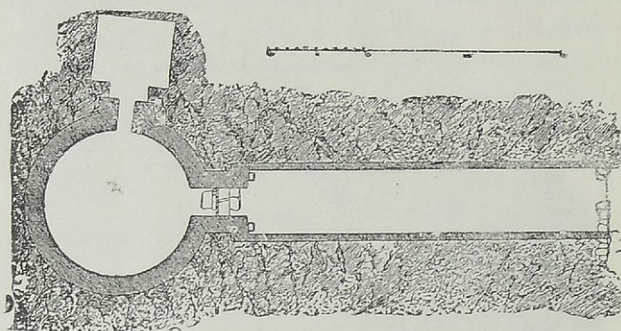
νως ὅμως οἱ Ἄχαιοὶ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κατακτηθέντος Αἰγαίου τὸν πολιτισμὸν τὸν καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μετὰ τὸν χαρακτῆρά των καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

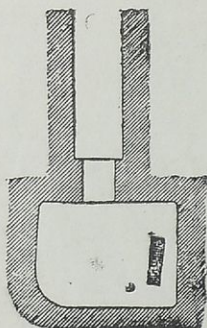
Εἰκ. 55. Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Τοῦτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἄχαιῶν ὀνομάζομεν **μυκηναϊκόν**. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἤρμασεν ἀπὸ τοῦ 16ου

αἰῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηναίων καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηναίων.

Εἰκ. 57. Κάτοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηναίων.

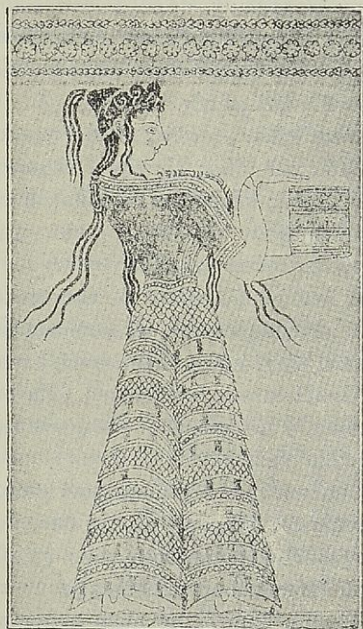

Εἰκ. 58. Πρόσοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηναίων.

Οἱ Ἀχαιοὶ ὅμως ἀφ' οὗ ἠσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤργησαν νὰ ἐπιδιοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν καὶ ἔγιναν καὶ ναυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κρήτης, ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ κατέκαυσαν τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ πλέον ἐνιαῖον κράτος καὶ διεσπάρθη εἰς πολλὰ

μικρὰ κατὰ πόλεις κράτη. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς πολλοί, ὅπως οἱ Ἰούδιοι καὶ οἱ Φιλιισταῖοι, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κρητικῆς κράτους οἱ Ἀ-

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.

χαιοὶ ἐκυριαρχήσαν πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἦλθον εἰς στενὰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ μὲ τοὺς Χετίτας καὶ ἐξηπλώθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν κάθοδον τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἠπειρὸν. Περὶ τὸ 1200 ὅμως ἐπιφυρόν θεῦμα ἄλλων λαῶν ἀριανῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Ἰλλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικά τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τότε ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας, οἱ μὲν Θραῖκες καὶ Φρύγες ἐτράπησαν

πρὸς Α., κατέλαβον τὴν Θοράκην καὶ διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς, οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτρούπησαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν., κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτήν.

Ἐκ τῶν μεταναστάσεων αὐτῶν ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνοι οἱ Ἀρκάδες, ἕνεκα τοῦ ὄρεινοῦ τῆς χώρας τὼν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἄλλοι μὲν υπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἕως τῶρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκροπόλεις ἰσχυραὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραγεῖς καὶ ἀπολιτίστους κατακτητᾶς. Ἐπίσης ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθησαν, τὸ δὲ ἔμποριον καὶ ἡ ναυτιλία ἐξέπεσαν.

Ἀργότερα οἱ κατακτητᾶι τῆς Πελοποννήσου πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτήσεως ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικοὺς των θρόνους. Ἐκ τοῦ μύθου δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστασις αὐτῆ τῶν Δωριέων ὀνομάσθη καὶ **κἀθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν**.

4. Ἐξάπλωσις τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π. Χ.)

Ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κἀθοδον τῶν Δωριέων, ἠνάγκασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολὰς.

Ἀπὸ τὸν Εὔριπον λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Λέσβον καὶ τὴν Τένεδον, ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τροφάδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν καὶ ἵδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικὰς, ἐκ τῶν ὁποίων

σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμίρνη. Οἱ ἄποικοι αὐτοὶ ἀργότερα ὠνομάσθησαν **Αἰολεῖς** καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν **αἰολικαί**, ἐπειδὴ προήγοντο ἐκ διαφόρων φυλῶν (αἰόλος=ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἄλλοι ἑλληνικοὶ λαοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐβοίας, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰς βορείους Κυκλάδας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἄκτας τῆς Μ. Ἀσίας νοτίως τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἔθνη καὶ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἄποικοι αὐτοί, συνεχωνεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ **ἰωνικόν**, καὶ ὅλοι ὠνομάσθησαν **Ἴωνες** καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν **ἰωνικαί**. Ἐξ αὐτῶν ἤγμασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ ἰωνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς ἦσαν κυρίως ἐμπορικαί, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοσπονδίαν με κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς ἀνάμεικτοι με παλαιούς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παραλία τῆς Ἀργολίδος, κατέλαβον τὰς νήσους Αἴγινα, Κύθηρα, Μήλον, Θήραν καὶ Κρήτην, ἔπειτα τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις με τὴν Κῶν καὶ με τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ῥόδου ἀπετέλεσαν τὴν **δωρικὴν ἐξάπολιν** με κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι μετηγάστεισαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' οὗ μετὰ μακροῦς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἤρχισαν νὰ ζοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸν ὁποῖον καὶ πρὶν ἐξοῦσαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τότε ἄρχισαν νὰ καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμνον ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐξῆμνον τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος των. Ἡ ποίησις αὐτὴ ὀνομάζεται **ἐπική**.

Τότε λοιπὸν περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα παρήχθησαν τὰ δύο περίφημα ποιήματα τοῦ **Ὁμήρου**, ἡ **Ἰλιάς** καὶ ἡ **Ὀδύσεια**, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τούτων ἡ **Ἰλιάς** ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ περιγράφει ἐν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ **Ὀδύσεια** ἐξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἐνός ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα ποῦ περιγράφονται εἰς αὐτὰ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἕλληνες ἔκαμαν ἐκεῖ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας των. Ἀλλ' ὁ βίος τοῦ ἔθνους, ὅπως ἐξιστορεῖται εἰς τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι ὁ σύγχρονος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὁποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἔθνους μετὰ τὰς μεταναστάσεις. Οὕτως, ἀφ' ἐνός μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὁποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἕλλ. ἔθνους κατὰ τοὺς προῖστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Ὑρσηκεία καὶ λατρεία.

Ὅπως οἱ Αἰγαῖοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες κατόπιν ἐκτὸς τῶν προγόνων των ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο σπου-

δαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν **οὐρανὸν** καὶ τὴν **γῆν**. Ἀρ-
γότερα ὅμως τὸ πρῶγμα ἐπεκτείνεται. Ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ
δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἰδιαίτερους θεούς. Ἐπειδὴ δὲ
τοὺς προγόνους τῶν παρίστανον μὲ τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον
ζῶντες, ἔδωκαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς θεούς τῶν μορ-
φήν ἀνθρωπίνην καὶ ἔπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ἰδιαίτερους θεούς της. Κάθε
χείμαρος, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοιχεῖον

Εἰκ. 60. Ὁ Ζεὺς.

Εἰκ. 61. Ὁ Ἥφαιστος.

τῆς φύσεως ἐλατρεύετο ὡς θεός. Ἄλλ' οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἦσαν γνω-
στοὶ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα
στοιχεῖα καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλατρεύοντο μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα
ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὰ ἔθεωροῦντο ὡς θεοὶ ἀνώτεροι
ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι αὐτοὶ θεοὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Ὁ **Ζεὺς** θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ **Ποσειδῶν** τῆς θαλάσσης, ὁ
Ἀπόλλων τοῦ ἡλίου, ὁ **Ἥφαιστος** τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν,
ὁ **Ἑρμῆς** τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου, ἡ **Ἥρα** καὶ
αὐτῇ, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της Ζεὺς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ προ-

σέτι τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ **Ἀθηνᾶ** τῆς ἀστραπῆς καὶ ἔπειτα τῆς σοφίας, ἡ **Ἀρτεμις** τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ **Ἄρης** τῆς τρικυμίας καὶ ἔπειτα τοῦ πολέμου, ἡ **Ἀφροδίτη** τῆς ὀραϊότητος, ἡ **Ἑστία** τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ **Δήμητρα** τῆς γῆς, ὁ **Πλούτων** τοῦ ἄδου, ὁ **Διόνυσος** τοῦ οἴνου καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ ὅλων τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτατος ἐθεωρεῖτο ὁ **Ζεὺς**. Οἱ Ἕλληγες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα

Εἰκ. 62. Ὁ Ἀπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἥρα.

ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Ἥρωες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς τῆς, δηλαδὴ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ζωὴν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἐθεώρουν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεοῦ καὶ ὠνόμαζον **ἥρωας**. Ὡς ἥρωας ὅμως ἐθεώρουν προσέτι καὶ μερικὰ φυσικὰ φαινόμενα.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἥρωάς τῆς καὶ ἐπομένως οἱ ἥρωες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς:

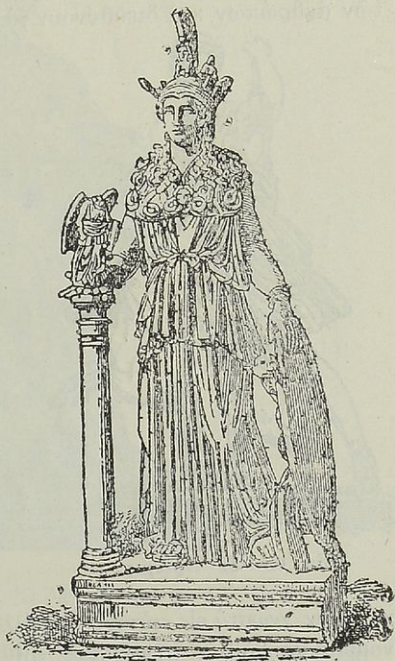
Ὁ **Ἡρακλῆς**, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις δηγοῦντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἐτίμων αὐτὸν μὲ ἐορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι τὸν ἐθεώρουν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ αὐτόν.

Ὅμοιος μὲ τὸν Ἡρακλέα ἦρως εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ **Θησεύς**, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεῦντο οἱ δύο ἀδελφοὶ **Κάστορ** καὶ **Πολυδεύκης** μὲ τὸ ὄνομα **Διόσκουροι**.

Εἰς τὴν Κορίνθον ἐλατρεῦετο ὡς ἦρως ὁ **Μίνως**. Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οἰδίπους** καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄλλοι.

Περὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχουν πολλὰ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἀπὸ κοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ εἶναι ἡ **ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία**, ὁ **πόλεμος τῶν ἐπιπέδων** καὶ τῶν ἐπιγόνων καὶ ὁ **τρωϊκὸς πόλεμος**.

Εἰκ. 64. Ἡ Ἀθηνᾶ.

Λατρεία. Διὰ τὰ ἀξιωθῶν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔχουν τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν, ἔπρεπε τὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς, ὅπως ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς. Ἐκαμαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφοράς. Προσέφερον δηλ. εἰς αὐτοὺς καρποὺς ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχουν κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα ὑγρά καὶ ἐθυσίαζαν πρὸς τιμὴν των ζῶα. Αἱ θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματισμένου ἀπὸ τὴν στάκτην τῶν ζῶων, τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον. Τὸ ὑψωμα τοῦτο ὀνομαζέτο **βωμός**.

Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἐψάλλον καὶ ἐχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκαμνον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς τῶν εἰς τὸ ὕπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστάσεις ὁμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ναοὺς.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις τῶν καὶ ὅτι κάποτε

Εἰκ. 65. Ἡ Ἄρτεμις.

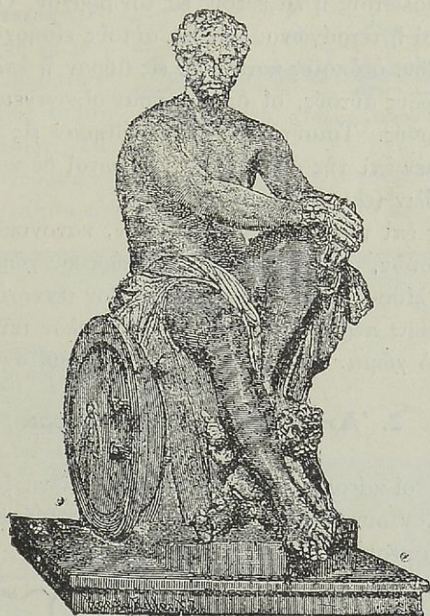

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα.

κάμνουν γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνων. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, σεισμοὺς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεώρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν ὁμως τὰ σημεῖα αὐτά, ἐχρειάζετο ἰδιαιτέρα ἰκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον, ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχον ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτά. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐλέγοντο **μάντις**. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἕλληνας κατάλληλος ἐνκαιρία νὰ ἐξετάζουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταζον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζῶων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν ἐφανέρονε τὰ μέλλοντα εἰς ἐκεῖνους,

οἱ ὅποιοι τὸν ἠρώτων. Τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς ὠνόμαζον **μαντεῖα**. Περίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευον, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν μέσα

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

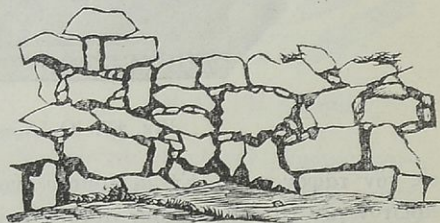
εἰς τὸν τάφον των. Ἔνεκα τούτου εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην πρῶτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουσιν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν μαζί των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωὴν των, ἔπειτα νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, ἀντὶ νὰ θάπτουν τοὺς νεκρούς, νὰ τοὺς καίουν καὶ ἔπειτα νὰ ἐνταφιάζουσιν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὐτὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ οἱ περισσότεροι ἐξηκολούθουν νὰ ἐνταφιάζουσιν τοὺς νεκρούς των.

Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των ἐντὸς ἀπλῶν λάκκων, τῶν ὁποίων τὰς πλευρὰς ἐνέδιδον γύρω μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἐχρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἓνα μόνον νεκρὸν, ἐνίστε ὅμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκευάζον τάφους κτιστοὺς μὲ λίθους, θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἦσαν κυκλικοὶ ἢ τετράγωνοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσήρχοντο ἀπὸ οριζόντιον δρόμον, ὁ ὁποῖος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἄνοιγμα. Εἰς τοὺς τάφους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἰκογενειακοί, ἔθαπτον πολλοὺς νεκρούς. Τοιοῦτοι τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὰς Μυκήνας, λακκοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

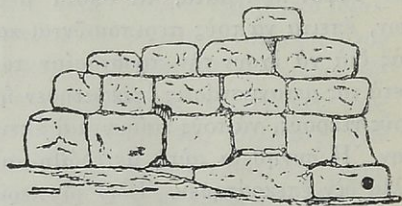
Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων, κανονικῶς δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν θολωτῶν, μετὰ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικά δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ οὕτω κατεσκευάζον τεχνητὸν ὑψωμα, τὸ ὁποῖον πολλάκις περιεβάλλετο γύρω μὲ χαμηλὸν τεῖχος διὰ νὰ μὴ καταπίπτῃ τὸ χῶμα. Τὰ ὑψώματα αὐτὰ ὀνομάζοντο *τύμβοι*.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἀφ' οὗτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς συνοικισμοὺς ἔκτιζον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα περὶέβαλλον μὲ τείχη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσηματίσθησαν αἱ πρῶται ἀκροπόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ πόλεις. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατόκουν μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ λαὸς κατόκει ἐκτὸς τῶν ἀκροπόλεων εἰς τὴν περὶεὶ χώραν κατὰ γένη ἢ οἰκογενείας, μόνον δ' ἐν καιρῷ πολέμου καὶ κινδύνου κατέ-

Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τεῖχος.

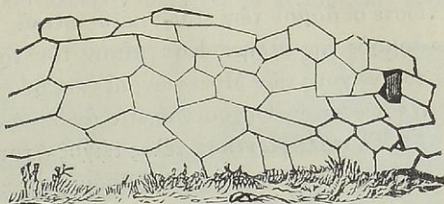

Εἰκ. 69. Ἰσοδομικὸν τεῖχος.

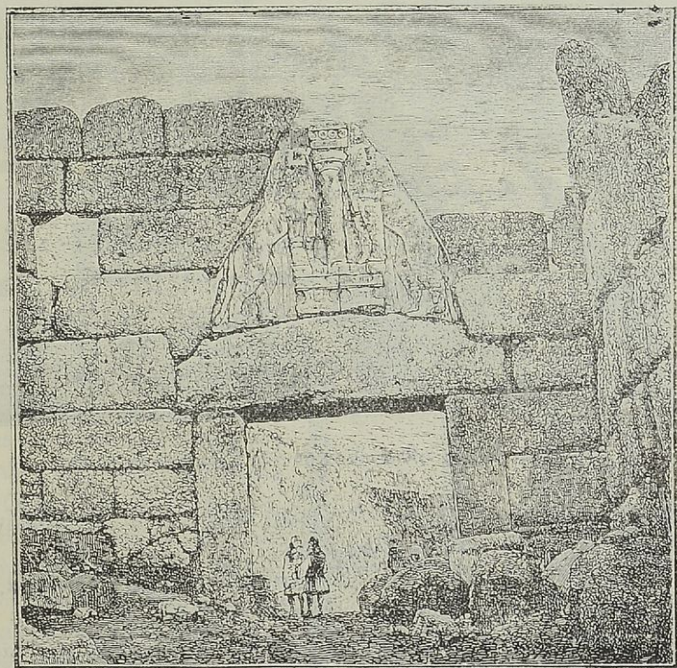
φευγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἦσαν δὲ τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μὲ μεγάλους λίθους κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἰσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Τὸ **κυκλώπειον** τεῖχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ

μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γειμίζονται μὲ μικροὺς λίθους καὶ μὲ πηλόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῆς Τί-

Εἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τεῖχος.

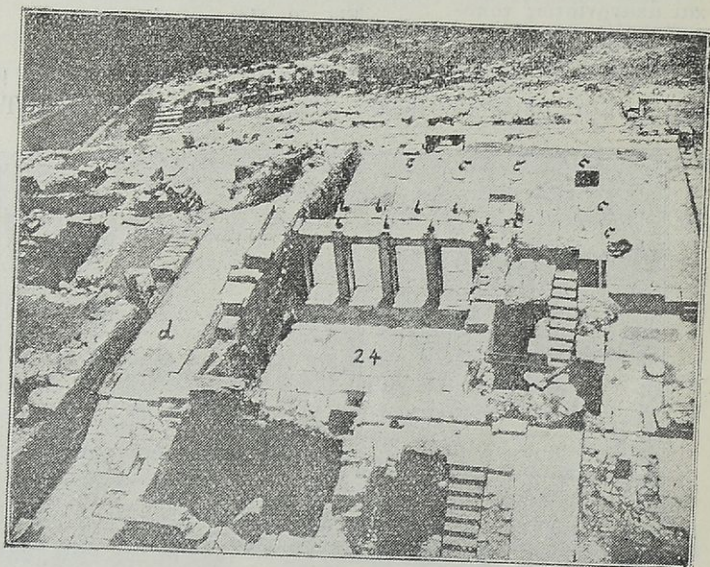

Εἰκ. 71. Τεῖχη Μυκηνῶν μὲ τὴν πύλην τῶν λεόντων.

φυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πανάροχαια τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ *ἰσοδομικὸν* τεῖχος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλεύρους πελεκημένους λίθους τοποθετημένους εἰς σειρὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ ἄρμοι τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπίπτουν με τοὺς ἄρμους τῆς ἄλλης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα μέρη τοῦ τεύχους τῶν Μυκηναίων, οἱ ἐκεῖ δύο μεγάλοι θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὀρχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ *πολυγωνικὸν* τέλος τεῖχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνισοπλεύρους πολυγώνους λίθους προσαρμοσμένους κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε

Εἰκ. 72. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσσοῦ ἐν Κρήτῃ.

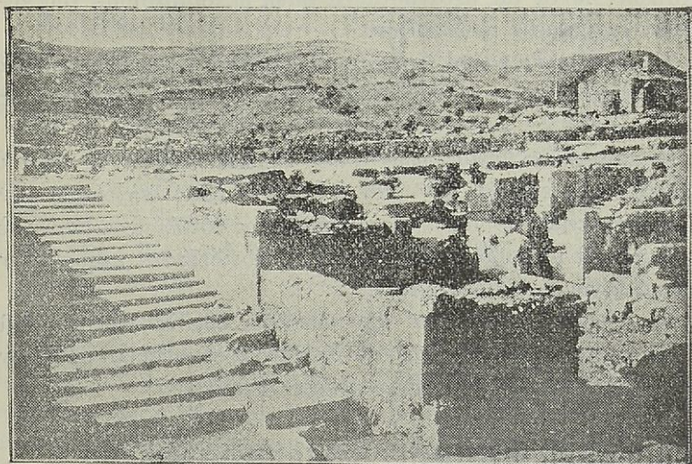
νὰ μὴ ἀφήνεται κενόν. Τοιαῦτα τεῖχη σφίζονται εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κτισμένα καὶ τὰ *ἀνάκτορα*, αἱ κατοικίαι δηλ. τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ *κρητικὰ ἀνάκτορα* ἔχουν σχέδιον πολυσύνθετον. Παρατίθενται αὐλαί, αἴθουσαι ὑποδοχῆς, δωμάτια ὕπνου, δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτρά, ἐργαστήρια, κατοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν στρατιωτῶν, εἶναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

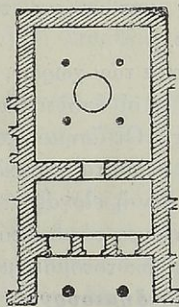
Τὰ *Μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα* (Μυκηναίων, Τίρυνθος) εἶναι ἀπλού-

στερα. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν αὐλήν. Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλήν ἐσω-
τερικῶς ὑπάρχουν στοαί, εἰς τὸ μέσον δὲ κυκλοτερῆς βωμός. Εἰς
τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος

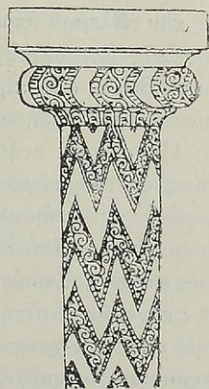
Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

τῶν ἀνακτόρων, τὸ **μέγαρον** τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ
μίαν στοὰν ἀνοικτὴν πρὸς τὴν αὐλήν (αἴθουσα), κάποτε ἀπὸ ἕνα
δωμάτιον ἔπειτα ἀπὸ τὴν
αἴθουσαν (πρόδομος) καὶ
ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον. Τὸ
κυρίως μέγαρον ἔχει εἰς τὸ
μέσον κυκλοτερῆ ἐστίαν καὶ
γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας
κίονας διὰ νὰ ὑποβαστά-
ζουν τὴν στέγην. Εἰς αὐ-
τὴν δὲ ὑπεράνω τῆς ἐστίας
ἐσηματίζετο ἄνοιγμα τε-
τραγώνον, τὸ ὁποῖον εἶχε
καὶ αὐτὸ ἰδιαιτέραν στέγην
καὶ ἐχρησίμευε διὰ νὰ εἰσ-
έρχεται τὸ φῶς καὶ ἐξέρ-
χεται ὁ ἕκ τῆς ἐστίας κα-

Εἰκ. 74.

Μέγαρον.

Εἰκ. 75.

Κίων μυκηναϊκός.

Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίου, Ἱστορία Ἀ' γυμν. ἔκδ. α'.

πνός. Γύρω ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς κοιτῶνες καὶ ἀποθήκαι. Ἰδιαιτερόν δὲ διαμέρισμα ἐχρησίμευε πρὸς διαμονὴν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταναστάσεις ὅμως ὡς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἐχρησίμευε τὸ ὑπερῶν.

Τὰ πατώματα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲ ἀσβεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐξωγράφιζον πολυχρόμους ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοῖ κορμοὶ δένδρων, οἱ ὁποῖοι ἐμπηγνύοντο εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τούτου ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, παχύτεροι δὲ ἄνω. Ἀργότερα ὅμως ἐστόλισαν αὐτοὺς μὲ χρώματα καὶ μὲ ὀρθώσεις εὐθείας ἢ ἐλικοειδεῖς καὶ ἐπρόσθεσαν βάσιν λιθίνην καὶ κιονόκρανον.

Εἰς ξυλίνην παραστάδα ἀπὸ μεγάλους δοκοὺς ἀπέληγον καὶ οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν τὰ ὁποῖα δὲν συνηνοῦντο μὲ ἄλλον τοῖχον, διότι χωρὶς αὐτὴν θὰ κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἄριοι, οἱ Ἕλληνες κοινωνικῶς διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς **εὐγενεῖς**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαῖοι πολεμισταί, καὶ τοὺς **ἀσήμους**, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ αἱ δύο δὲ ὠδηγοῦντο εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἐνὸς **βασιλέως**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλῶς ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μεταξὺ ἴσων. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγγυφίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, πὸν κατέκτησαν, περιήλθον ἰδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτῆμονες. Οἱ ἄσημοι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι εἶχον λάβει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων ἢ ἀπέξων ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰσγάζοντο μὲ μισθὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετήρχοντο τὰς διαφόρους μηχανικὰς τέχνας, ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι, μάντις, ἰατροί, κήρονες, ἔμποροι καὶ ὀνομάζοντο **δημιουργοί**.

Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη καὶ τρίτη, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς. Οὗτοι κατὰ

τὸ πλεῖστον ἔγιναν **δοῦλοι** καὶ ἢ ἡσυχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων των ἢ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας των.

Ὁ **βασιλεύς**, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων τῆς χώρας, ἐθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπιστεύετο, ὅτι κατήγετο ἔκ τινος ἥρωος ἢ θεοῦ καὶ ὅτι ἐλάμβανε τὴν δύναμιν του ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία. Ἄλλα οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ σπουδαῖοι πολεμισταί, δηλ. οἱ **εὐγενεῖς** ἐθεωροῦντο ἱεροί, ὅπως ὁ βασιλεύς, ὠνομαζόντο δὲ ἄριστοι, γέροντες, βουλευφόροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του υἱός. Ἐπρεπεν ὅμως ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχη καὶ προσωπικήν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες παρηγοῦντο καὶ ἄφηνον τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱοὺς των.

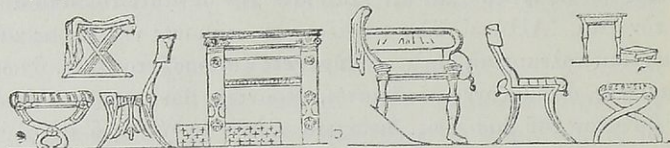
Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα ὅμως ἡ ἐξουσία του περιορίσθη. Ἦτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὅμως ἡ δύναμίς του περιορίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὅσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπόσιον καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (βουλὴ γερόντων). Κάποτε ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως (ἀγορὰ δήμου) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἄλλα εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάβουν τὸν λόγον. Ὁ παριστάμενος λαὸς ἢ παρεδέχετο διὰ βοῆς ἢ, ἂν ἡ ἀπόφασις δὲν ἦρεσεν εἰς αὐτόν, ἐσιώπα.

Καὶ ἡ δικαστικὴ ὡσαύτως ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιορισμένη. Κυριῶς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφορὰς των. Τὸ ἀδίκημα καὶ ἰδίως ὁ φόνος ἐνδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος. Ὑπεύθυνος δὲ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὅπως καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν προσβάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθεὶς, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξιλέωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ὅταν ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια δεχθῇ παρὰ τῆς ἄλλης χρηματικὴν ἱκανοποίησιν (ποινή).

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Ἡ ζωὴ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἦτο πολὺ ἀπλῆ.

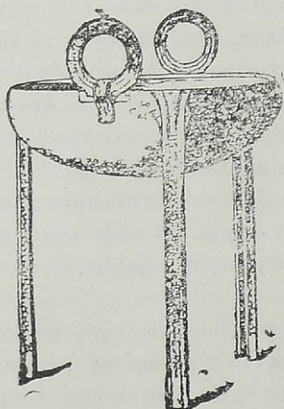
Αἱ οἰκίαι, ἀφ' οὗτου οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ κατοικοῦν εἰς καλύβας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συνδεομένους μὲ πηλὸν καὶ

Εἰκ. 76. Ἔδραι διάφοροι.

ἐνίοτε μὲ ὠμάς πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερεώσιν παρενέβαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατ' ἀποστάσεις ξύλα ὀριζοντίως. Αἱ καλύτερον κτισμένα οἰκίαι εἶχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ οἰκίαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια. Ἐκ τούτων,

ὅπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο στοὰ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχεν ἐστία καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμούς δένδρων διὰ νὰ ὑποβαστάξουν τὴν στέγην. Ἡ στέγη δὲ ἦτο ἡ ὀριζοντία ἢ ἐπικλινῆς πρὸς τὴν μίαν ἢ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

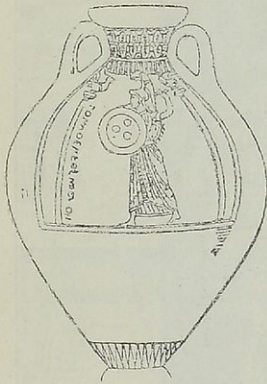
Εἰκ. 77. Τρίπους ἑλένης.

Τὰ **ἐπιπλά** τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ θρόνος, κάθισμα μέγαν μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα μὲ στηρίγμα διὰ τὰ νῶτα μόνον, σκαμνιά, τράπεζαι μικραί,

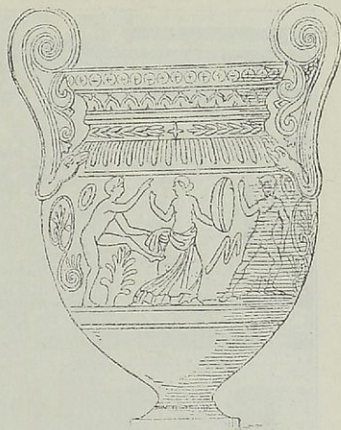
διὰ νὰ τρώγουν, καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα εἶναι ὁ τρίπους ἑλένης, ὁ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ ἀμφορεύς, ἡ ὑδρία διὰ τὸ νερόν, ὁ κρατήρ διὰ νὰ ἀναμειγνύ-

ον οἶνον μὲ νερόν, ἢ λήκυθος διὰ τὸ ἔλαιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνηθες ἐνδυμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιωτῶν πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον, δεμέ-

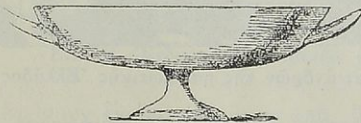

Εἰκ. 78. Ἀμφορεύς.

Εἰκ. 79. Κρατήρ.

νον εἰς τὴν μέσην μὲ ζώνην, ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἐορτὰς ὅμως οὗτοι ἐφόρουσαν μακρὸν ἐνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφθανε μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅπου ἐστρογγυλοῦτο καὶ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα σημερινῆς βοάικας (εἰκ. 82). Εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες ἐφόρουσαν χιτῶνα (ὑποκάμισον) μὲ μικρὰς χειρίδας, ὃ ὁποῖος ἐφθανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσην μὲ ζώνην. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουσαν περιχώριον,

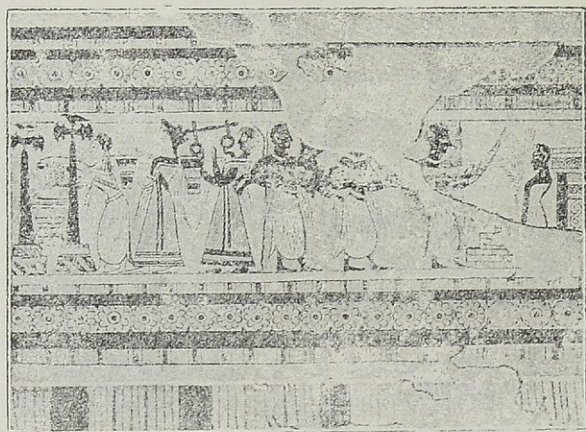
Εἰκ. 80. Φιάλη.

Εἰκ. 81. Λήκυθος.

τὸ ὁποῖον ἐφηρομόζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ στῆθος, καὶ πλουσίαν ἐσθῆτα, ἢ ὁποῖα κατέβαιναν ἀπὸ τὴν μέσην μέχρι τῶν ποδῶν ὅλο-

νὲν πλατυτέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ περικορμίου ἐφόρουν ἐνίοτε μικρὸν ἐπεν-
 δύτην. Ἡ κόμη κατέπιπτε συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ
 ἐστολίζετο μὲ καρφίδας, ταινίας καὶ διαδήματα. Ἄνδρες δὲ
 καὶ γυναῖκες ἐφόρουν ἐνίοτε πέδιλα, τὰ ὁποῖα συνεκρατοῦντο

Εἰς. 82. Ἐνδυμασίαι Κρητῶν (λιθίνη λάραξ ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης).

Εἰς. 83. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

μὲ λωρία, καὶ ἐστολίζοντο μὲ διάφορα κοσμήματα, βραχιό-
 λια, δακτυλίδια, περιδέροια καὶ ἴσως καὶ ἐνώτια. Μετὰ τὰς
 μεταναστάσεις ἡ ἐνδυμασία ἔγινεν ἀπλουστετέρα. Καὶ ἄνδρες καὶ
 γυναῖκες ἐφόρουν μακρὸν χιτῶνα λινὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν με-

γάλον τεμάχιον ὕφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Εἶχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα καὶ τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνὴν. Ὁ χιτῶν τῶν γυναικῶν ἦτο μακρότερος, ἀνεσηκώμενο δὲ εἰς τὴν μέσσην μὲ τὴν ζώνην καὶ ἐσημάτιζε τὸν λεγόμενον κόλπον. Αἱ γυναῖκες προσ-

Εἰκ. 84. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστάσεις.

εἶτι ἐφόρουσαν ἐνίοτε κάλυμμα ἀπὸ ὕφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μὲ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου.

Εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος καὶ εἰς αὐτὸν ὅλοι ὀφείλουσαν ὑπακοήν. Αὐτὸς δὲ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ διαμένει πάντοτε εἰς τὸ διαμερι-

σμα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουں πλησίον τῆς μητρὸς των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμέναι ὅπως αἱ ὑπανδροὶ. Ἦμποροῦν νὰ ἐξέρχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐταὶ τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς ὅποιον δῆποτε θέλει καὶ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα δῶρα.

Αἱ μεγαλύτεραι διασκεδάσεις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βομὸν ἑνὸς θεοῦ σφάζουν τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Καίουν ἐπὶ τοῦ βομοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ ὀσῆ, τὸ δὲ κρέας κόπτουν εἰς τεμάχια καὶ ψήνουν. Ἐπειτα κάθηνται ὅλοι καὶ τρώγουν τὸ κρέας μὲ ἄρτον καὶ σῖτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον ἀνάμεικτον μὲ ἀφθονον γερὸν. Τέλος διεσκεδάζον μὲ μουσικὴν, ἄσματα καὶ χορούς.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐγενὴς προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ξένος, ὁ ὁποῖος ἐζητεῖ φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εὖρη κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ φιλοξενῶν ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν δῶρων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς δεσμὸς ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἀκόμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἐκέτης. Ὅταν δηλ. ὁ καταδιωκόμενος δι' ὅποιον δῆποτε λόγον ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν βομὸν ἢ τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἤθελε ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριωτέρα ἀπασχόλησις τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦτο ὁ πόλεμος.

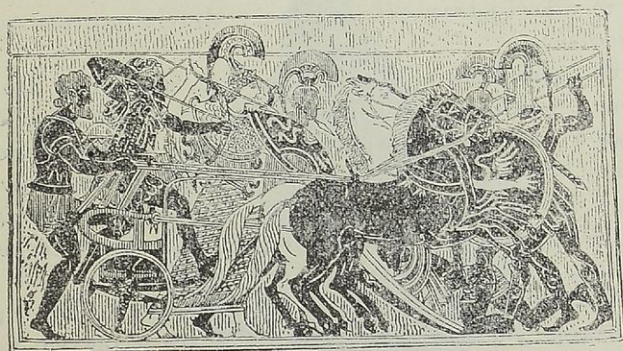
Κάθε ἀνὴρ ὀπλίζετο μὲ ἰδικά του ὅπλα. Εἶχε δὲ δύο εἰδῶν ὅπλα, ἐπιθετικά, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκτύπα τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ ἀμυντικά, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει

παλαιότερα μὲν σκουῖφον ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ **περικεφαλαίαν** ἀπὸ χαλκόν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς κροτάφους καὶ τὰς παρειὰς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀπο-

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ δημηρικῶν χρόνων.

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ἄρμα.

κάτω μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπηγμένον λοφίον, συνήθως ἀπὸ οὐρᾶν ἵππου.

Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὰς κνήμας του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς **κνημίδας**. Αὐταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ δέρμα, κατόπιν ὅμως

κατεσκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἔφθανον δὲ ἀπὸ τὰ γόνατα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ τὰ ἀποκρούη τὰ κτυπήματα τῶν ἀντιπάλων ὁ πολεμιστὴς ἐκράτει μὲ τὴν ἀριστεράν του χεῖρα **ἀσπίδα** κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέρματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπίς κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἐγίνε μικροτέρα. Τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φοροῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν ὄπλον, τὸν **θώρακα**. Ὁ θώραξ κατασκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν ῥάχιν καὶ τὸ στήθος.

Ὡς ἐπιθετικὰ δὲ ὄπλα οἱ περισσότεροὶ πολεμισταὶ εἶχον τὸ **ξίφος** καὶ τὸ **δόρυ**. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὄμων εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχεν εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον, ἢ μὲν μία διὰ τὰ τρυπᾶ τὸν ἀντίπαλον, ἢ δὲ ἄλλη διὰ τὰ ἐμπηγνύεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἦτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρὸν, ἐνίοτε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ **τόξον** κατασκευασμένον ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἔρριπτον βέλη, τὰ ὁποῖα εἶχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκὸν τριγωνικὴν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον ὄπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύοντο δὲ συνήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς **ἄρμα** δίτροχον, τὸ ὁποῖον ἐσύρετο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διηυθύνετο ὑπὸ ἠνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ οὗτοι ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα των, ἄλλοτε δὲ ἀφ' οὗ κατέβαινον ἀπὸ αὐτό, αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ λοιποὶ ἠκολούθουν τοὺς ἠγεμόνας των εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμὰς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν ἄγχοιαι. Ὁ νικητὴς ἠσθάνετο ἀγρίαν χαρὰν διὰ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα. Ἀπέβλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ πάσῃ τὰ ὄπλα τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτώμα του ὀπισθεν τοῦ ἀοματός του καὶ τὸ ἀτιμάσῃ. Διὰ τοῦτο φοβερὸς ἀγὼν ἐγένετο διὰ τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος ἥρωος. Ἐπίσης ὅταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καθ' ὅλοκληρίαν, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοί της ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

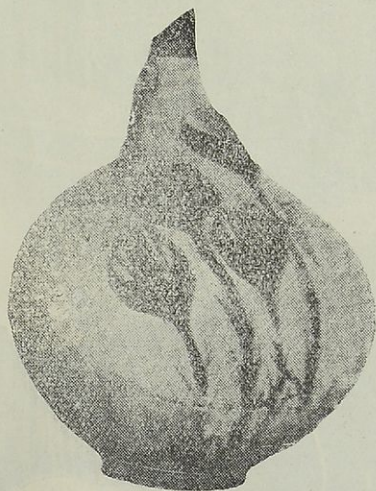
Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκετο εἰς ἀκμὴν. Ἐκ τούτου ὅμως παρακμάζον.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἐν τῷ ἐξῆς τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστροφου.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, τὰ ὅποια ἐπερίσσειον εἰς τὸν τόπον τῶν, μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια αὐτοὺς δὲν παρήγγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον ὅμως τοῦτο ἦτο περιορισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεφρονεῖτο.

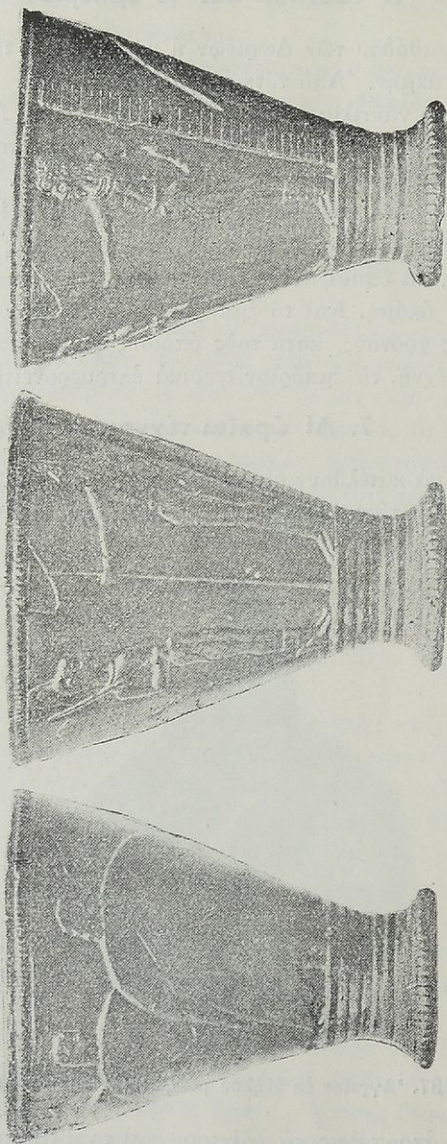
7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Πρὸ τοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὠραῖαι τέχναι εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Εἰκ. 87. Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἐκ τῶν ἀκροπόλεων, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους, βλέπομεν ὅτι ἦτο πολὺ προωθευμένη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ δὲ μετακίνησις

Ειχ. 88. Ἀγγεῖα ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαύρου λίθου με ἀναγλύφους παραστάσεις.

καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκείνων λίθων, με τοὺς ὁποίους εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, δεικνύουν ὅτι εἶχον ἀρχετὴν πείραν τῆς **μηχανικῆς**.

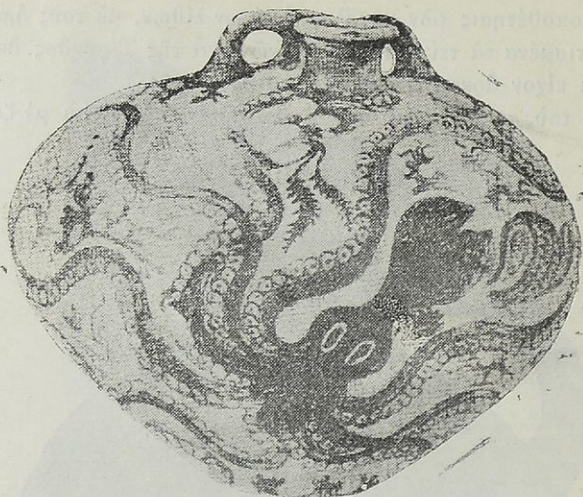
Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν ζωγραφίαι με ζωηρά

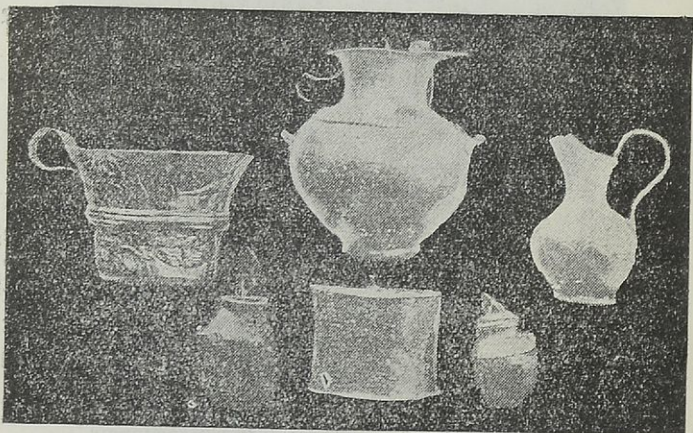
Εἰς 89 Ἄγγειον ἐκ Κρήτης με γραπτὴν διακόσμησιν.

χρώματα, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν ζῶα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα (εἰκ. 50, 59). Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ πολυχρώμα με κοσμήματα ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύουν, ὅτι καὶ ἡ **ζωγραφικὴ** καὶ ἡ **κεραμευτικὴ** ἦσαν πολὺ προωδευμένα.

Καὶ ἡ **γλυπτικὴ** ἐπίσης εἶχε προοδεύσει πολὺ. Ἐσκάλιζον

Εἰκ. 90 Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωικὴν διακόσμησιν.

Εἰκ 91 Χρυσᾶ ποτήρια ἐκ Μυκηθῶν.

εἰς λίθους, εἰς ὄστᾶ ζῶων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραστάσεις ἢ καὶ ὀλόγλυφα ἔργα, τὰ ὅποια παρίστανον ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Ἐξειργάζοντο προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἐσκάλιζον ἐπὶ λίθων ἢ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῶα, ἀνθρώπους

κ. α.) με καταπληκτικὴν φυσικότητα διὰ τὰ χρησιμεύουν ὡς σφραγίδες. Κατεσκευάζον ὡσαύτως ἀπὸ χαλκὸν ἢ χρυσὸν χιτῶν καὶ σφουρηλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπίσης ἦσαν δεξιοὶ εἰς τὴν *ἐμπαιστικὴν*. Ἐγνώριζον δηλ. τὰ θέτουν κοσμήματα ἐξ ἔλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ κλπ.

Εἰκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηθῶν.

ἐντὸς ἀντικειμένων ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ παράγουν ζωγραφίας (εἰκ. 52). Τέλος ἐγνώριζον τὰ κατασκευάζουν τὴν *ὑάλον*.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ὅμως αἱ τέχναι ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραιίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἄνθρωποι εἶχον παύσει τὰ καλλιτεχνικὰ τὰ γῆν με ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἄνθρωποι ὀρεινοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν τὰ ἀγαθοῦν τὰς ὡραίας τέχνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Η ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

1 Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων.

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἀλλοιωμένη. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν ὄλαι κατεστράφησαν. Ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθη. Ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου κατεστράφη καὶ ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνεχίσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν βίον ποῦ ἔζων εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἕως οὗ ἐγκατασταθῶν ὀριστικῶς καὶ ἐπιδοθῶν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλάς ὄη εὐρίσκεται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζουν *μεσαίωνα τῆς Ἑλλάδος*.

Πρῶτοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκότους οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους εἶχον κάμει μὲ τοὺς ἐντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθῶν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀκμάζουν δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ *Μίλητος*, ἡ *Φώκαια* καὶ ἡ *Σάμος*, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν μεγάλα ἐμπορικὰ πόλεις. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου καὶ τοῦ γλυκέος κλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαιδροῦ αὐτῆς οὐρανοῦ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς ὥραιας τέχνας ὡς καὶ τὴν ἐπικὴν ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἠκολούθησαν κατόπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ πρῶται αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ παραλία τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος *Χαλκίς*, *Ἐρέτρια*, *Κόρινθος*, *Αἴγινα* καὶ κατόπιν αἱ *Ἀθῆναι*. Ἡ ναυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχεται πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Φοίνικες ἀναγκάζονται νὰ ἀποσυρθῶν δυτικώτερον.

2. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερεν ἄλλας ἀνατροπὰς εἰς τὸν ἔσωτερικὸν βίον ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

Κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τὸ πολίτευμα ἦτο ἡ βασιλεία. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἦμως εἰς κάθε πόλιν ὅλα τὰ κτήματα περιῆλθον εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ἰδίως ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς σπουδαιότερους πολεμιστὰς, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἀρίστων. Οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἀπετέλουν τὸν δῆμον καὶ ἀπέζων ἢ ἐκ τῶν μικρῶν ἀγρῶν των ἢ μετερχόμενοι διαφόρους μηχανικὰς τέχνας ἢ τὸ ἐμπόριον. Τότε οἱ εὐγενεῖς κατώρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ περιορίσουν ἢ νὰ καταργήσουν τὴν βασιλείαν καὶ νὰ συγκεντρώσουν εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ὠνομάσθη *ἀριστοκρατικόν*. Τώρα τὴν ἔξουσίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἔχη συγκεντρωμένην ἕνας ἄνθρωπος, ὁ βασιλεὺς, τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ *ἄριστοι*.

Κατόπιν ὅμως ὁ δῆμος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπλούτησε. Δὲν ἔβλεπε λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε πλεον μόνον οἱ εὐγενεῖς νὰ ἔχουν εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν καὶ ἡγεῖρεν ἀξιώσεις νὰ μετέχη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰς ἀξιώσεις δὲ αὐτὰς ὑπέθαλψε καὶ ἡ βιαία καὶ τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν εὐγενῶν. Ἀναβρασμὸς λοιπὸν μέγας καὶ ταραχαὶ πολλαὶ ἐπεκράτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Εἰς πολλὰς οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δήμου κατώρθωσαν νὰ διασπάσουν τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Οὕτω τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα μετετράπη εἰς *τιμοκρατικόν*. Τὴν ἔξουσίαν δηλ. ἔχουν ὅλοι οἱ πλούσιοι, ὄχι μόνον οἱ γαιοκτῆμονες.

Ἄλλ' ἐκ τούτου ὁ πολὺς δῆμος δὲν ὠφελήθη. Ἐξηκολούθει νὰ πιέζεται καὶ ὑπὸ τῆς πλουτοκρατίας, ὅπως καὶ πρὶν ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ διὰ τοῦτο ἐξίτηι νὰ λάβῃ μέρος ὅλος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐνεκα τούτου ἐπῆλθον συγκρούσεις μεταξὺ τῆς ἀρχού-
 Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίου Ἱστορία Α' γυμνασίου, ἔκδ. α'. 6

σης τάξεως καὶ τοῦ δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἢ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ὥστε τὸ πολίτευμα ἢ ἔμεινεν ὀλιγαρχικόν (δηλ. ἀριστοκρατικόν ἢ τιμοκρατικόν, διότι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἐξουσίαν ἔχουν ὀλίγοι) ἢ μετετράπη εἰς **δημοκρατικόν**, τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοῦ ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **δῆμος**. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερίδων ἢ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς **νομοθέτας**. (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δήμου συχνὰ αἵματηροὺς ἀγῶνας φιλόδοξοι καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι **τυράννοι**, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφῆκε λαμπρὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκευάσαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἐθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἐπίσης ὄχι ὀλίγον συντέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλελεύθεροι θεσμοί. Ἐπέβον ὁμοίως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ τυραννὶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ πολὺν χρόνον. Τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη, τὰ ὁποῖα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς διαφοροὺς πόλεις, διετήρουν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν τυράννων. Ἄλλὰ καὶ ὁ δῆμος, ὁ ὁποῖος ὀλονέν προήγετο, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀνέχεται. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις ἡ τυραννὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος κατελύθη, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη **δημοκρατία**, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησαν οἱ ὀλιγαρχικοί.

3. Ὁ δεῦτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπὰς. Αἱ μερίδες, αἱ ὁποῖαι κάθε φορὰν ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρίζωνται. Ἐπομένως παρὰ πολλοὶ Ἕλληνες ἐτράπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀποικισμοῦ πρὸς ὅλας

σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Εἰς τὴν νέαν ὄμωσ αὐτὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συντέλεσαν ὄχι ὀλίγον καὶ ἄλλα αἷτια· α') ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β') ἡ μεγάλη καὶ δυσανάλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ') καὶ σπουδαιότερον, τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ὄθει αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τόπων καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ὁ δεύτερος αὐτὸς ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἔγινεν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἰδρῦθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἦσαν αἱ ἑξῆς.

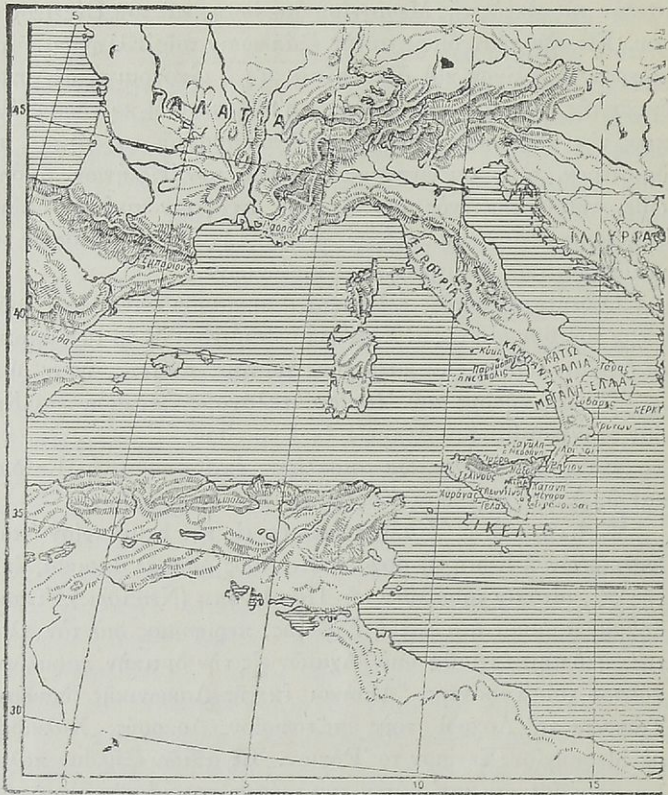
Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους Λευκάδα καὶ Κέρκυραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου.

Ἐπὶ τῶν ἰλλυρικῶν παραλίῶν ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμος καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων.

Ἐπὶ τῆς κάτω Ἰταλίας ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιοτάτη πρὸς δυσμὰς ἀποικία, ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προῆλθεν ἡ Παρθενόπη (Νεάπολις). Ὡσαύτως ἀρχαία ἀποικία ἦτο ἐκεῖ ἡ Σύβαρις, περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν της, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἴδρυσαν τὸν Τάραντα καὶ Λοκροὶ τοὺς ἐπιζεφυρσίους Λοκρούς, Χαλκιδεῖς δὲ μὲ Μεσσηνίους ἔκτισαν τὸ Ῥήγιον. Ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον πάλιν ἄλλαι ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατελήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ὀνομάσθη **Μεγάλῃ Ἑλλάς**.

Εἰς τὴν **Σικελίαν** Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι ἔκτισαν τὴν Νάξον βορείως τῆς Αἴτης, μεσημβρινῶς δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς Λεοντίνους. Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν ὁμοίως τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία ὕστερον ὀνομάσθη ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους Μεσσήνη. Οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν τὰς Συρακούσας, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα καὶ οἱ Ῥόδιοι τὴν Γέλαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ὁ Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείαν τέλος παραλίαν Ἴωνες ἀπὸ τὴν Ζάγκλην ἔκτισαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιώται Μεγαρεῖς τὸν Σελινοῦντα.

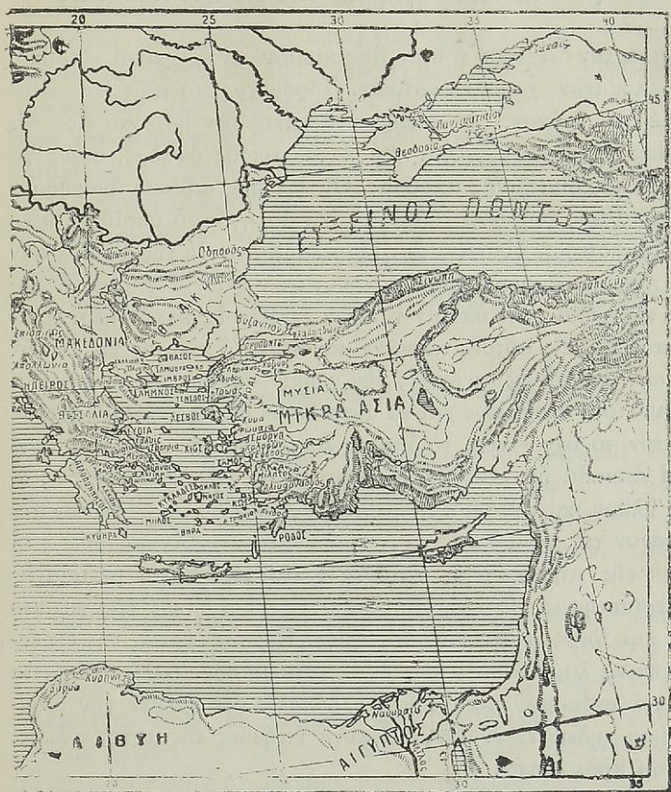
Δυτικώτερον οἱ Φωκαεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν **Γαλλίαν** πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ τὴν Μασσαλίαν, καὶ εἰς τὴν **Ἰσπανίαν** τὴν Ζάκανθον καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Είς. 93. Αί έλληνικαί

Είς τήν *Διβύην* Δωριεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας ἐκτίσαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκτισαν εἰς τὰς ἑκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν Ναύκρατιν.

Εἰς τὴν *Μακεδονίαν* οἱ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν πολυαριθμοὺς ἀποικίας εἰς τὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομά των ὠνομάσθη *Χαλκιδική*. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισημοτέρα ἦτο ἡ Ὀλυνθος. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης Κορίνθιοι ἔκτισαν τὴν Ποτειδαίαν. Πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὅλην τὴν θορακικὴν παραλίαν ἐκτίσθησαν ἄλλαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰωνικαὶ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ

ἀποικίαι.

νησοὶ Θάσος, Σαμοθράκη, Ἴμβρος καὶ Λήμνος.

Εἰς τὰ παράλια τοῦ **Εὐξεινοῦ πόντου** τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔστειλεν ἡ Μίλητος. Οὕτως ἐκτίσθησαν ἐκεῖ ἡ Σινώπη, ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ὀδησός, ἡ Θεοδοσία, τὸ Παντικάπαιον (Κέρως) ἡ Τάναϊς καὶ ἄλλαι.

Καὶ ὁ **Ἑλλήσποντος** δὲ καὶ ἡ **Προποντις** ἐγένεσαν ἀπὸ ἀποικίας ἐλληνικῆς. Οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὴν Ἄβυδον καὶ τὴν Κόζικον, οἱ Φωκαεῖς τὴν Λάμψακον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλην. ἀποικιῶν.

Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον ἀποικισμὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἓν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Ἰδούνοτο διὰ μιᾶς καὶ κατὰ ὄρισμένον τρόπον. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ δὲν ἤρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ κατὰ μικρὰς ομάδας, ὅπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πόλεως τῶν ὅλοι ὁμοῦ μὲ ἓνα ἀρχηγόν, ὃ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἱερὸν πῦρ καὶ ὁμοιώματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν ἢ εἶχον ἐκλέξει ὡς κατάλληλον ἢ εἶχεν ὑποδείξει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντεῖον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποίκων, ἀφ' οὗ ἔφθανον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἦτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεοὺς τῶν καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέθετον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μὲ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἦλθον καὶ τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *μητρόπολιν*, συνέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἡ κοινὴ λατρεία. Ἀναμφιβόλως οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μὲ ἰδιαιτέρας περιποιήσεις. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοὶ ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ἰδίως πολιτικοὺς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἐφορτὰς τῆς ἐξηκολούθουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι' ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητρόπολιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κηδεμονίαν. Δὲν ἦτο αὕτη ὑπήκοος τῆς μητροπόλεως, ἀλλ' ἴση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιότατη διὰ τὸν πολιτισμὸν. Οἱ ἀποικοὶ, ἄνθρωποι δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματῆαι, δὲν ἠμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν παλαιῶν πόλεων. Ἦσαν προοδευτικοί. Ἐδειξαν μεγάλην τόλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας τῶν μικρὰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ἠσυχολοῦντο ὄχι εἰς κατακτήσεις, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν, καὶ συνεκέντρωσαν τὸ ἐμπόριον ὅλου σχεδὸν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγνώρισαν τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλδαίων, αἱ τέχναι τῶν Αἰγυ-

πίων, ὁ ἀλφάβητος τῶν Φοινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσοπλοίας των καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τῆς Ἀνατολῆς παρελήφθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα ἐνιαῖον πολιτισμόν, τὸν ἑλληνικόν, μὲ μορφὴν ὅλως διόλου ἰδιαιτέραν καὶ πρωτότυπον. Τὸν ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμὸν κατόπιν αἱ εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν γεωγραφικὴν των θέσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν των ἀνάπτυξιν ὑπερέτρησαν πολὺ τὰς μητροπόλεις των καὶ ἔγιναν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ὀνομάζονται Ἑλληνες μόνον οἱ Μυρμηδόνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν μὲ τὸν Ἀχιλλεὺς ἐκ τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τοῦ 7ου ὅμως αἰῶνος ὅλοι ὀνομάζονται Ἑλληνες.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς ἢ Ἑλλοὺς τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπεδίετο κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς κατόπιν ὀνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηπλώθη ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὰς μεταναστάσεις οἱ Δωριεῖς ἐξηπλώθησαν πρὸς νότον, τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων διεδόθη εἰς ὅλην τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν ὀνομάσθησαν Ἑλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔκτοτε διακρίνουν ἑαυτοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν *βαρβάρους*.

Τοῦτο, δεικνύει, ὅτι οἱ Ἑλληνες, ἂν καὶ ἦσαν ἐξηπλωμένοι εἰς τόσον ἀπομεμακρυσμένης χώρας, εἶχον συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ὅλοι ὁμίλουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ὅλοι εἶχον τὰς ἰδίας συνηθείας τοῦ βίου καὶ πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἀδιακόπως συνήγωνεν αὐτοὺς πνευματικῶς μὲ τὰ μαντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνάς της καὶ

ἐν γένει μὲ τὰ κοινὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ὅλοι ὡς προσκυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι, ὅτι, διὰ τὰ ἐξηγήσουν τὴν διαίρεσιν τῶν εἰς φυλάς, ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦ Ἑλλήνος.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἑλλήν, ὁ κοινὸς πρόγονος ὄλων τῶν Ἑλλήνων, εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Ξοῦθον. Ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἴολος ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Ξοῦθου Ἄχαιὸς καὶ Ἴων, ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰόνων.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ συνειδήσις αὐτῆ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πολιτικῶς ὄλους τοὺς Ἑλληνας. Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον μὲ ἰδικήν του κυβερνήσιν, ἰδικούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἄλλ' ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν ἢ κατοικοῦν πλησίον, ἤρχισαν νὰ συνενοῦνται μεταξύ των καὶ νὰ ἀποτελοῦν ὁμοσπονδίας, ἡ δὲ ἐπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ἰσχυροτέρας, συνέδεε μεταξύ των περισσότερον τὰ μέλη τῆς ὁμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συνέβη εἰς τὴν **Σπάρτην** καὶ τὰς **Ἀθήνας**. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ἰσχυρότεραι πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ κατώρθωσαν νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσότερας μὲ ὁμοσπονδίας. Ἡ μὲν Σπάρτη συνήνωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς δωρικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέμειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χῶρα γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθῆναι συνήνωσαν ὅλας σχεδὸν τὰς ἰωνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὅλη δὲ σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Ἡ Μακεδονία. Οἱ Μακεδόνες ἀνῆκον εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας καὶ εἶχον γλῶσσαν καὶ ἥθη ὅμοια μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους (Βοττιαῖοι, Ἑορδαῖοι, Λυγκησταί, Πελαγόνες, Ὀρρεῖται), αἱ ὁποῖαι ἀπέτελουν ἰδία τέρας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Χαλ-

κιδική Χερσονήσος καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ παραλία τῆς Μακεδονίας κατείχето ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ὅμως ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ὀρεστίδος, ὁ ὁποῖος ἐκανχάτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἄργου, ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἄλλας φυλάς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήνωσεν εἰς ἓν βασιλεῖον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν ἢ Αἰγὰς (Βοδενά).

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς Ἑλλην. χερσονήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ἑλλην. χώρας μὲ ὑψηλὰ ὄρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν της μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν, ἔμειναν εἰς τὴν ὀμηρικὴν ἐποχὴν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἄρχουν ἔθνομα γεωργῶν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουσι τὸν βασιλέα πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ νόμοι δὲν ὑπάρχουσι.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστάσεις οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσην καὶ εὐρυχωροτέραν θεσσαλικὴν πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεχρέωσαν νὰ πληρῶνουν εἰς αὐτοὺς φόρον 1) τοὺς Περραιβοὺς, οἱ ὁποῖοι κατόκουσι τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ὀλύμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ ὁποῖοι κατόκουσι τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὀσσης καὶ Πηλίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀφ' ἑτέρου, καὶ 3) τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὁποῖοι κατόκουσι τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν ὅμως ἡ κυριαρχία τῶν Θεσσαλῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς, οἱ ὁποῖοι κατόκουσι εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰς περὶ τὸν Τυμφρηστὸν ἀποκρήμους χώρας. Ἄλλα ὅλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ἰδικὰς τῶν κυβερνήσεις καὶ ἰδικὰς τῶν βουλὰς καὶ παρεκάθηον ὡς ἴσοι μὲ τοὺς κυριάρχους τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ἰδίως Θεσσαλίας ἦσαν **Φεραί, Φάρσαλος, Λάρισα, Κραννῶν, Γόννοι, Τρίκκη** καὶ ἄλλαι. Αἱ ὀμηρικαὶ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουσι πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ἐνωμένα πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι κατόκουσι εἰς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων, καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἔβην ἐν δουλίᾳ (πενέσται) καὶ ὑπ-

ρέτουν αὐτοὺς ἢ ἐκαλλιέρογουν τὰ κτήματα καὶ ἔβοσκον τὰ ποιμί-
μια αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν ἦσαν ὅλοι ἐξ ἴσου
πλούσιοι καὶ ἰσχυροί. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλύτερων κτημάτων
ἐκυβέρνησαν αὐθαιρέτως τὰς πόλεις καὶ ἔζων βίον ἡγεμονικόν.
Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα τῶν κτήματα τοὺς καλύτερους ἵππους τῆς
Ἑλλάδος καὶ συνεκρότουν ἀπὸ τοὺς ἀπορωτέρους ἐλευθέρους καὶ
ἀπὸ τοὺς πενέστας λαμπρὸν ἵππικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἄλευά-
δαι τῆς Λαοίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραννῶνος, ὁ Κιννέας τῶν
Γόνων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Ἰάσων τῶν Φερῶν καὶ ἄλλοι.
Ἐνίοτε ὅμως εἰς ἓκ τῶν ἰσχυροτέρων τούτων οἴκων ἀνεγνωρί-
ζετο ὡς ἡγεμὼν ὅλης τῆς χώρας καὶ ὠνομάζετο **ταγός**. Τοιοῦτος
ἔγινεν ὁ οἶκος τῶν Ἀλευαδῶν. Ὅσάκις ἐγένετο ἡ τοιαύτη ἔνω-
σις, οἱ Θεσσαλοὶ ἠδύνατο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἵπ-
πέων καὶ 10000 ὀπιτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο σπανίως. Συνή-
θως αἱ πόλεις ἐφιλονίκουν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ἐπὶ
τῶν ὑποτελῶν τῶν Περραιβῶν, Μαγνήτων, Ἀχαιῶν, Μαλιέων,
Δολόπων, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν
των, οὔτε κατὰ τὴν περριζιὴν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Πέρ-
σας καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς.

Ἡ Ἠπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου εἶχον τὴν ἰδίαν
καταγωγὴν, τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς
κατοίκους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅμως δὲν προώδευσαν ὅπως
αὐτοί. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ βασιλεία
τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς διετερήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων,
καὶ ἦσαν καὶ οἱ Ἠπειρωταὶ διηρημένοι εἰς φυλάς. Οἱ βασιλεῖς
δὲ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατώριθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλί-
γον νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὅλας τὰς ἄλλας.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. Αἱ ὄρειναι αὐταὶ χῶραι, ὡς
ἀποκλειόμεναι δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν
ἡπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν ἤλθον εἰς στενὴν ἐποικιστικὴν μὲ τὴν
λοιπὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοί των διὰ τοῦτο παρόμειναν ἡμι-
βάρβαροι. Βασιλεῖαι ὅμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυ-
βερνοῦνται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Λοκρῖς, Δωρῖς καὶ Φωκῖς. Αἱ νοτίως τῆς Οἴτης Λοκρῖς καὶ
Δωρῖς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν
τοῦ ἔθνους. Διοικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ἡ
μεταξὺ τῶν Λοκρῶν ὅμως Φωκῖς ἐγένετο περίφημος, διότι περιεῖχε

τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις των ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μεταξὺ Φωκίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Λοκρίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲ ἐξόδους καὶ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατόκει λαὸς περίφημος κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐποχὴν, οἱ Μινυαί, οἱ ὁποῖοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμὸν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲ κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων κατέλαβον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτοί. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν ὁποίων ἀξιολογότεραι ἦσαν αἱ **Θῆβαι**, ἡ **Χαιρώνεια**, ὁ **Ὀρχομενός**, ἡ **Ἀλίαριος** ἢ **Τανάγρα**, ἡ **Λεβάδεια**, ἡ **Κορώνεια**, αἱ **Θεσπιαὶ** καὶ αἱ **Πλαταιαί**, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλαι ὅμως ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦσαν δύο ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **βοιωτάρχαι** καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Θῆβαι ἐφάρωντο δεσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπίασθησαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ συνέμαχισαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοία. Αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον κατοκεῖτο ὑπὸ Ἴώνων. Ἦκμασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριόν των δύο πόλεις, ἡ **Χαλκίς** καὶ ἡ **Ἐρέτρια**.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὗ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπετέλεσε μέρος τῆς Κορίνθου, ἔπειτα ὅμως κατόρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἐγίνε τυραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης, ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Ἀθηναίους κατέλαβε τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Θεαγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ ἰσθμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εὐρίσκετο μεταξὺ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὁποῖον ὠδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος ὠδήγει εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετεινέτο μέχρι

τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶχε δύο λιμένας, ἓνα εἰς ἑκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ εἶχε στρωθῆ ὁδός, ὁ ὀνομαστὸς **δίολκος**, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπέφευγον οὕτω νὰ κάμουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον νὰ θραυσθοῦν ἐπὶ τῆς βραχώδους καὶ πολυταράχου Μαλέας ἄκρας.

Ἐνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἑνωρὶς πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν πολυμελῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Βακχιαδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεφάσιζε περὶ ὄλων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν 7ον ὄμως αἰῶνα οἱ Βακχιάδαι ἐφονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρῶτος τύραννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν ὁ Κύπελος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθροισε ἄπειρα πλοῦτη, τρεῖς δὲ υἱοὶ του ἵδρυσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν παραλίων.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κυπέλου Περιάνδρος, ὁ ὁποῖος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του. Ἰδρυσεν ἀποικίαν τὴν Ποτειδαίαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἠνάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ ὁποῖοι τότε εἶχον ἰσχυρὸν στόλον νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περιάνδρου διεδέχθη αὐτόν ὁ υἱὸς του Ψαμίτιχος. Ἄλλ' ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξηγέρθη, ἐφόνευσεν τὸν Ψαμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Σικυῶν. Τῆς Σικυῶνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρικαὶ οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὐρίσκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ὁ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε ὁ Ὀρθαγόθας, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως.

Ὁ Ὀρθαγόθας καὶ οἱ ἀπόγονοί του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὀρθαγόρα ὑπῆρ-

ξεν ὁ Κλεισθένης, ὁ ὁποῖος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περιφνημον διὰ τὸ κάλλος τῆς, ἐνύμφευσε μὲ τὸν Ἀθηναῖον Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους ἡ τυραννὶς εἰς τὴν Σικυῶνα κατελύθη καὶ ἐγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σπάρτης κατελύθη καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀλιγαρχίας.

Φλιασία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὐτὴ ἐβασιλεύετο καὶ διετήρει τὴν αὐτονομίαν τῆς. Κατόπιν ὅμως κατὰ τὸ παρὰδειγμα τῶν γειτονικῶν τῆς πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολίτευμά τῆς εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπήχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἄργους. Ἀργότερα κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε δὲ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, εἰς τὴν ὅποιαν εἶχε καλὴν θέσιν, διότι ἦτο ἡ μεγαλύτερα ναυτικὴ δύναμις τῶν Δωριέων.

Τὸ Ἄργος. Τὸ Ἄργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαίνεται, ὅτι οἱ Δωριεῖς συνεβιάσθησαν καὶ κατόπιν συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἄργους ὄχι μόνον ἔγιναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἄργους. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, πρὶν ἢ Σπάρτη φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην τῆς δύναμιν, τὸ Ἄργος εἶχε γίνῃ ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυῶν, ἡ Φλιοῦς καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν σύμμαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τοῦ Ἄργους ἦτο ὁ Φεῖδων (770 π. Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τοῦ Ἄργους εἶχον δύναμιν περιορισμένην, ὧφειλον νὰ συμβουλευόνται τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φεῖδων ὅμως συνεχέντρωσεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἔγινε δηλ. ὅπως ἔλεγον τότε τύραννος.

Ὁ Φεῖδων προσέτι ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χοῆσιν ἀργυρῶν νομισμάτων, ἰδρύσας νομισματοκοπεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος ἡ βασιλεία διετηρήθη μὲν

μέγροι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὄνομα, διότι ἡ πραγματικὴ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς τὸν δῆμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις τοῦ Ἄργουσις κατέπεσεν. Ἡ Σικυῶν, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴγινα ἔγιναν αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀγῶνας ἔχασαν οἱ Ἄργεῖοι καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἄχαΐα. Ἡ Ἄχαΐα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἐδῶ ὅμως κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος. Ὅλοι ὅμως συνεδέοντο μεταξύ των διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ παρὸ τὸ Αἴγιον ἱερὸν τοῦ Διός.

Ἡλις. Ἡ Ἡλις ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως, διετέλει ὑπὸ βασιλεῖς. Κατόπιν ὅμως τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησεν ἡ ὀλιγαρχία. Ὅπως ἡ Φωκίς ὀφείλει τὴν δόξαν της εἰς τοὺς Δελφοὺς, οὕτως ἡ Ἡλις εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Περὶ τῆς προεδρίας τῶν ἐκεῖ τελουμένων ἀγῶνων ἐφιλονίκουν μὲ τοὺς Πισάτας. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργουσις Φεῖδων, ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἀφῆρσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἡλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Πισάτας. Τότε οἱ Ἡλεῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς βοήθειάν των κατετρόπωσαν τὸν Φεῖδωνα καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἡλείων ὅχι μόνον τὴν Πισάτιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτοτε οἱ Ἡλεῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ταυγέτου ἐκτείνετα ἡ εὐφορος Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβιβασμοῦ μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καὶ εἶχον τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητάς. Ἄλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τοῦ γλυκέος κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου οἱ κατακτηταὶ ἔχασαν τὴν πολεμικὴν τὴν ὁρμὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐγχωρίους. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις. Οἱ Ἀρκαδες εἶχον ἡθὴ ἀπλᾶ, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τείχη καὶ ἔζων πρὸ πάντων ἐκ τοῦ προϋόντος τῶν ποιμνίων των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔβασιλεύοντο, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ διεσπά-

σθησαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαντινεία καὶ ὁ Ὀρχομενός.

Ἡ Κρήτη. Ἀφ' οὗτου οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἐνιαῖον κράτος καὶ ἐσηματίσθησαν πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἐσηματίσαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας· Κνωσός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος. Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχικὸν πολίτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουνῶν, τοῦ Πάρωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταυγέτου πρὸς Δ, σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ῥέει ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λακωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὐρώτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ἐν στίφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα **Σπάρτη**. Ἀπ' ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς διάστημα ἐνὸς αἰῶνος ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης.

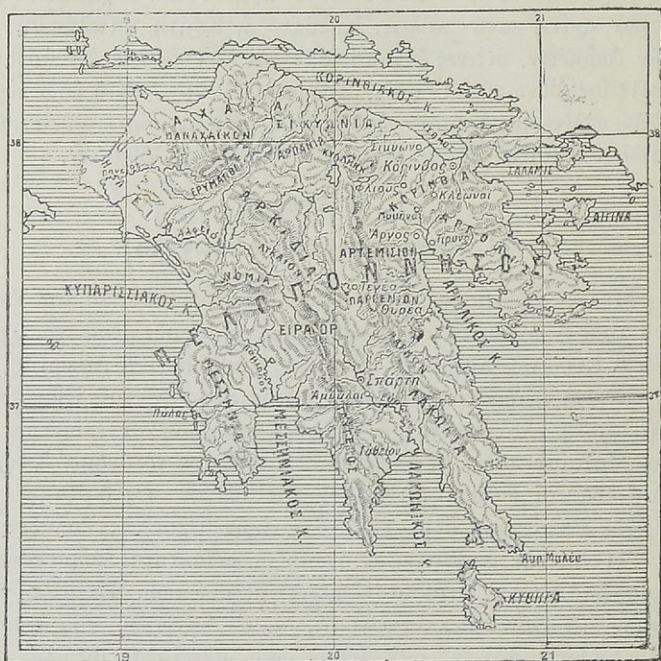
Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίευσον, διμοιράζετο εἰς ἴσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ των. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὅσοι ἀντέταξαν μεγάλην ἀντίστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὀνομάσθησαν **εἰλωτες**, ὅσοι δὲ ὑπέταχθησαν εὐκόλα, διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ὀνομάσθησαν **περιοικοὶ**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτίσεως τῆς χώρας οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς **Σπαρτιάτας**, τοὺς **περιοίκους** καὶ τοὺς **εἰλωτας**.

Σπαρτιάται ὀνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὄφειλον

νά ἀφιερώνουν ὅλον των τὸν χρόνον καὶ ὅλην των τὴν δρασί-
 νην εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιάτην δὲν ἐπιτρέπετο ἄλλη ἀσχολία,
 ἐκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀσχολῆται
 εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. Ἐξῆ ἀπὸ τὸν κληρὸν του, τὸν ὁποῖον
 ἐκαλλιεργουν οἱ εἰλωτες, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἀνή-

Εἰξ. 94. Ἡ Πελοπόννησος.

κεν εἰς τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἠδύνατο μήτε νὰ πωληθῆ μήτε νὰ
 ὑποθηκευθῆ.

Οἱ περίοικοι ἀπετέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἐλευθέρων, ἀλλὰ
 χωρὶς πολιτικὰ δικαιώματα, ἐκαλλιεργουν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας
 οἱ κατακτηταὶ ἀφήκαν εἰς αὐτούς, εἰς τὰ ὄρεινά ἰδίως μέρη, καὶ
 ἤσχολοῦντο ἐλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς
 τέχνας. Ἀλλὰ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν σπαρτιατικὸν στρατὸν καὶ
 ἐπλήρωνον φόρον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εἰλωτες ἦσαν δούλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατῶ-

κουν αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ὄφειλον νὰ καλλιερگوῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐγκαταλείβουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μήτε νὰ ἐκδιωθοῦν ἀπὸ αὐτά. Ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὄρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀυξηθῆ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ εἴλωσ εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ἠδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν του νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, εἶχε οἰκογένειαν καὶ κατοικίαν ἰδιαιτέραν καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δι' ἀνδραγαθίαν ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῆ καὶ τότε εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν νεοδαμῶδων (νέων δημοτῶν).

Ἄλλ' ὁ εἴλωσ δὲν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἠδύνατο νὰ κακοποιηθῆ καὶ νὰ φονευθῆ ἀτιμωρητί. Ἐνίοτε οἱ εἴλωτες οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν δυνάμιν τῶν ἐξηφανίζοντο μυστηριωδῶς. Λέγεται προσέτι, ὅτι οἱ νέοι Σπαρτιαῖται διέτρεχον κρυφίως ὄρισμένον χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν καὶ ἐφόρνεον τὴν νύκτα ὄλους τοὺς εἴλωτας, ὅσους συνήντων ἔξω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τοῦτο ἐλέγετο *κρυπτεία*.

Ὅλα αὐτὰ δεικνύουν πόσον μικρὰν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρτιαῖται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἰλώτων, ἀλλὰ καὶ πόσον ἐφοβοῦντο αὐτούς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσεν ἓνας μέγας νομοθέτης, ὁ *Λυκοῦργος*. Ὅλα ὅμως ὅσα λέγονται περὶ αὐτοῦ εἶναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλ' ἐσηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ προῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, ἣ ὅποια ἐδημιουργήθη κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιαῖται, ἐγκατεστημένοι ὡς εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποτεταγμένων λαῶν πολὺ ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς, ὄφειλον νὰ εἶναι ἰσχυρότεροι διὰ νὰ διατηροῦν τὴν ὑπεροχὴν των. Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Σπάρτη νὰ εἶναι πόλις στρατιωτικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ. Ἐπομένως τοιοῦτο διεμορφώθη τὸ πολίτευμά της.

Ἡ ἐξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν κράτος ἦτο μοιρασμένη με-

Ἄντ. Χωραφῆ—Ἄντ. Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμνασ. ἐκδ. α'. 7

ταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον εἰς χεῖράς των ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμὰς — ὅλοι ἐσηκώοντο κατὰ τὴν διάβασίν των· εἶχον τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἐορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπερέτουν πρώτους καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς διπλὴν μερίδα τὰ δέσματα τῶν θυσιαζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνήκον εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ $\frac{1}{3}$ ἀπὸ τὰς λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν.— Ἄλλ' ὅμως μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς τιμὰς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν περιωρισμένοι μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς ὀλίγα δικαστικὰ ἔργα. Ἐκαμναι δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδίκαζον τὰς οἰκογενειακάς ὑποθέσεις. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἦσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκολούθουν δύο ἔφοροι διὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ἦσαν οἱ πέντε ἔφοροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον μόνον ἀστυνομικὰ καθήκοντα, κατόπιν ὅμως ἔγιναν παντοδύναμοι. Ἐπέβλεπον τοὺς ἀρχοντας, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ παύουν, καὶ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεχάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφορῶντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ἄλλας πόλεις. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διήρκει ἕν ἔτος.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Ἔργα αὐτῆς ἦσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὅταν κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἰσόβιοι, συνεδρίαζον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο Ἀπέλλα, ἀπετέλουν ὅλοι οἱ πολῖται, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ἦσαν νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ἀπορρίπτῃ τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας, καὶ ἰδίως ὅσας εἶχον σχέ

σιν με τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γεουσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Σύμφωνας με τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῆς Σπαρτίας ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴ ἦτο κυρία νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφῇ τὸ νεογνὸν ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Διὰ τοῦτο, ἅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς, ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἐξετάσουν αὐτόν. Ἐὰν εὐρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κανὲν σωματικὸν ἐλάττωμα ἐγκατελείπετο (ἐξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολίτου. Ἐὰν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης, ἐδίδοτο ὀπίσω εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀνιθρόσῃ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπτὰ ἐτῶν. Ὅταν ἐφθάνεν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς, παρεδίδοτο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζὺ με τοὺς ἄλλους συνομηλικούς του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐλοπτεῖαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, ὁ ὁποῖος ὀνομαζέτο **παιδονόμος**.

Ὅλη ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων ἕνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο οἱ παῖδες εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ εἰς τὴν πύλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύριζα κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἐφόρουν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο τέλος ἐπὶ νῶ εἰς καλάμια, τὰ ὁποῖα ἐκοπτον οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα.

Ἡ πνευματικὴ ὅμως μόρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιορισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθηζον ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἔφαλλον πατριωτικὰ ἄσματα καὶ ἐχόρευον χορούς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημοσίως, ὅπως οἱ παῖδες, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ὁμαλείαι καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν καθήκόν των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἄνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἥθη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἐτῶν ἕως 60 ἦτο δυνατὸν νὰ προσκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔπρεπε νὰ ἀσκῆται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιατὴν ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἀσχολῆται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχη χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσον βαρὺ, ὥστε ἐχρειάζετο ἅμαξα διὰ νὰ μεταφερθῆ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιαῖται ἐδείκνυον μεγάλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκώνοντο κατὰ τὴν διάβασίν των καὶ τοὺς ἤκουον μὲ σεβασμὸν, ὅταν ὠμίλουν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιαῖται εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ ὀμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ λέγουν πολλὰ πράγματα μὲ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὀνομάζετο **λακωνισμός**.

Οἱ Σπαρτιαῖται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὰς γυναῖκάς των. Ἐτρωγον ὅλοι μαζί, ὡς νὰ ἦσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὀνομάζοντο **συσσίτια**. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριώτερα τροφή ἦτο ὁ μέλας ζωμὸς ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ ὄξος καὶ μὲ ἄλας. Ὅλοι δέ, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνοι οἱ Σπαρτιαῖται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν συνεδέοντο διὰ φιλίας. Ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἐξήρχετο εἰς κυνήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐὰν προσέφερε θυσίαν, ἀπέστελλε τεμάχια ἐκ τοῦ θύματος.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἦθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιαῖται ἔγιναν οἱ ῥωμαλεώτεροι καὶ γενναιώτεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σπαρτιατὴς ὄφειλε νὰ μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ προτιμῆ νὰ φονευθῆ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ὅστις ἐφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἐορτάς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν. Εἰς τὸν δρόμον ὄφειλε νὰ παραμερίξῃ ἔμπροσς καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νὰ ὀμιλοῦν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ κἀθηται πλησίον του. Ἐὰν ὕβριζον ἢ ἐκτύπων αὐτόν, δὲν ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι **τρέσαντες**.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιᾶται κατ' ἀρχὰς διήγον ἐν εἰρήνῃ μὲ τούς Μεσσηνίους. Ἀφ' οὗ ὁμως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικὴν των ἔφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσηνιοὶ ἀνέστησαν περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος κατόπιν δύο μακροχρονίων πολέμων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζοντο **μεσσηνιακοί**, οἱ Σπαρτιᾶται ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων, ἄλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιναν εἰλωτες, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατ' ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, ἣ ὁποία ἐγειτόνευε μὲ τὴν Λακωνικὴν, τὴν Σκιριτίδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγέας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξουν αὐτήν. Ὑπεχρέωσαν μόνον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας νὰ εἶναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἀλλ' ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ τάσσωνται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιᾶται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιναν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Ἀρκάδας ἠνάγκασαν νὰ γίνουν σύμμαχοί των. Κατόπιν, βοηθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φεΐδωνος, ἔκαμαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυῶνος, τῆς Αἰγίνης, ὅταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἢ κυβέρονησις αὐτῶν περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀοιστοκρατικούς, ἐπήχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμο-

νίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὸν ὄρον αἰῶνα ἔγιναν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἰδικάς των τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔξαιρέσει τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ἦσαν σύμμαχοί των ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου.

8. Αἱ Ἀθῆναι.

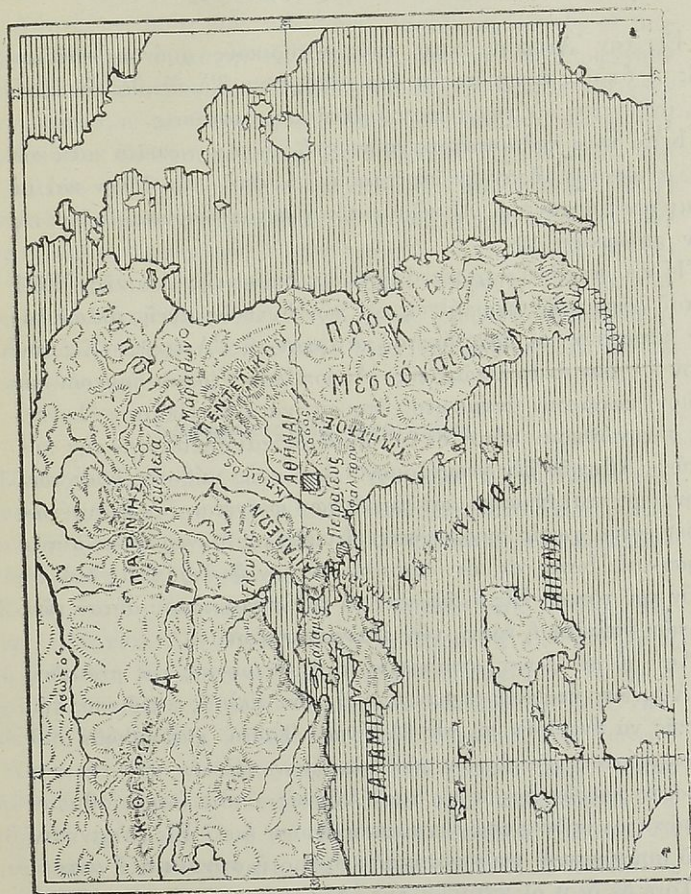
Ἡ Ἀττικὴ.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ βραχέωδη τριγωνικὴν χερσόνησον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοῦ τριγώνου τούτου βάσις μὲν εἶναι τὰ ὄρη Πάρνης καὶ Κιθαιρών, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριο Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῆς βορρῶν τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαιρεῖται διὰ τῶν ὄρεων, τὰ ὅποια τὴν διασχίζουν, εἰς τέσσαρα τμήματα. Ὁ Βορρησσὸς (Πεντελικὸν) ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρνης φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ βορειότερον μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποion οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον **Διακρίαν**. Ἐπειτα ἐκ μὲν τοῦ Βορρησσοῦ ἐκρύεται ὁ Ὑμηττός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνης ὁ Αἰγάλεω, καὶ τὰ δύο δὲ ὄρη αὐτὰ κατέρχονται παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπέζιου ἡ **πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν**. Πρὸς Α. τοῦ Ὑμηττοῦ σχηματίζεται ἄλλο τμήμα τῆς χώρας, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο **παράλια**, τὸ δὲ μεσογειότερον, ὅπως καὶ σήμερον, **μεσόγαια**. Τέλος πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω κεῖται ἡ **πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος**.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα μικρά, ἄγονος καὶ ξηρά. Οἱ περὶ φημοὶ ποταμοὶ αὐτῆς Κιφισὸς καὶ Ἰλισὸς εἶναι χεῖμαρροι, οἱ ὅποιοι τὸ θέρος ξηραίνονται. Ἀλλὰ τὸ κλίμα τῆς εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοί τῆς ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν με ἐπιμέλειαν. Ἐνεκα τούτου παρῆγε δημητριακοὺς καρπούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἤσκειν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλ' ἦσαν ἐκλεκτοί, εὐδοκίμει δὲ εἰς αὐτὴν ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνηται

τοὺς κατοίκους τῆς ναυτικῆς. Αἱ ἀκταὶ τῆς εἶναι ὄλαι γεμάται ἀπὸ ὄρους καὶ αἱ πεδιάδες τῆς ὄλαι ἀνοίγονται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ μεταλλεῖα δὲ ἀργύρου τοῦ Λαυρείου παρῆγον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὰ πρῶτα μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν ναυ-

Εἰκ. 95. Ἡ Ἀττικὴ.

τικὴν τῶν δύνανται, τὰ δὲ δάση τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς Πάωνης τὴν κατάλληλον ξυλείαν διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα.

Ὁ Βοιωτὸς τέλος παρῆγεν ἀνεξάντλητον πλοῦτον μαρμάρων, ἄνευ τοῦ ὁποῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκμάσουν εἰς τὰς

Ἀθήνας αἱ ὠραῖαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς παρεῖχον ἀριστον πηλὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατόκει λαός, ὁ ὁποῖος ἔκανχάτο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ἔγιναν εἰς τὴν χώραν πολλαὶ μεταναστάσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιωτάτους χρόνους ἡ χώρα κατοικεῖτο κατὰ κώμας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μὲ ἰδιαιτέρους ἄρχοντας. Αἱ κῶμαι αὐταὶ κατόπιν συνηνώθησαν εἰς μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἤρχισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν δυτικῶς αὐτῆς ἄλλων λόφων κατοκουν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν λόφον Ἄγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ὅπου σήμερον τὸ στάδιον) κατοκουν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἴωνες. Πῶς συνηνώθησαν αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ὅμως τῶν Ἀθηναίων περὶ Θησέως καὶ ἀμαζόνων φαίνεται, ὅτι ἡ συνένωσις δὲν ἔγινε χωρὶς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐτὰς ἐνίκησαν οἱ Ἴωνες καὶ ὅτι ὠρίσθη κέντρον ἢ ἀκρόπολις διὰ τὸ ὄχυρόν τοῦ τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἐτελεῖτο ἡ εορτὴ τῶν **Παναθηναίων**.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἴωνες συνήνωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν, ἠνάγκασαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο κατορθώθη διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς καθιδρύσεως κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅποτε ἠναγκάσθησαν οἱ πρόκριτοι τῶν κωμῶν νὰ μετοικήσουν ἐκεῖ. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἐτελεῖτο ἡ εορτὴ **συνοικία** ἢ **μετοικία**. Τότε δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰόνων ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμήματα, φυλάς, ἀναλόγως τοῦ τμήματος τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον κατοκουν.

Εἶχον συνενωθῆ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺν μέγαν κίνδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέ-

βαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν, ὅτι ἔσωσεν αὐτοὺς ἡ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως τῶν Κόδρου. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικηθοῦν. Ἔνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμὸν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ὄμιόν του ἓνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῖος εἶναι, τὸν φονεύουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θιάψουν, ἐνόησαν οἱ Δωριεῖς, ὅτι εἶχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπληρίστησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλοις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἦτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριόριστος ἄρχων τῆς χώρας ἦτο ὁ **βασιλεὺς**. Ἄλλ' ἡ δύναμις τῶν βασιλέων δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον.

Κατὰ πρῶτον περιορίσθη μὲ τὴν ἴδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ **πολεμάρχου**. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἐξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολεμάρχον. Ἡ πολεμαρχία ἰδρύθη ἴσως, ὅταν οἱ Ἴωνες συνηνώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως, καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἰώνων.

Ἀργότερα ἡ βασιλεία περιορίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ηὔξηθη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὗτοι δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦθῃ καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ **ἀρχοντος**, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἀρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἐξουσία. Ἐπομένως εἰς τὸν βασιλέα ἀπέμεινε μόνον ἡ θρησκευτικὴ ἐξουσία. Ὑστερον δέ, ὅπως ὁ ἄρχων, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολεμάρχος ἐξελέγοντο ἐξ ὅλων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ τῶν περιορίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἓν μόνον ἔτος. Τότε ἔγινε καὶ νέα ἀρχή, οἱ ἔξ **θεσμοθέται** διὰ νὰ κατα-

γράφουν καὶ φυλάττουν τὰ ἔθιμα (θεσμούς), τὰ ὁποῖα ἐχορησίμευον διὰ τὰς δίκας. Οὕτως οἱ ἄρχοντες ἔγιναν ἑνέα. Οὗτοι δὲ ἐδίκαζον καὶ ὅλας τὰς δίκας, καθεὶς τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του, πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἄρχοντας ὅλους ἐξέλεγεν ἡ **βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου**, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων τῶν ὁποίων ἔληξεν ἡ ἀρχή. Αὕτη δὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν. Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεφάσιζε περὶ ὄλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πολίτην, ὃ ὁποῖος παρεξετρέπετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν **ἀριστοκρατικὸν** διότι ὅλη ἡ ἐξουσία περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὁ λαὸς δὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ὄχι μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχεν, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην εὔρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον ὅπως ἤθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἠσθάνοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομηχανοὶ καὶ οἱ τεχνῖται. Αὐτοὶ ἕνεκα τῆς προόδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἤρχισαν νὰ πλουτοῦν. Δὲν ἔβλεπον λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσαρεστημένοι μαζύ των. Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον δυσαρεστημένοι. Αὐτοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδικὴν τὴν γῆν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **ζευγῖται** καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **πελάται** καὶ **ἐκτῆμοροι**. Ἡ θέσις τῶν ἐκτῆμορων ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ $\frac{5}{6}$. Ἀλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{6}$, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν ἠδύνατο συνήθως νὰ τρέφουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἔδιδον $\frac{5}{6}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλ' ὀλιγώτερα. Τότε ὅμως ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ αὐτοὺς

ταὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ζευγитῶν ἡ θέσις δὲν ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνανα μὲ τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἴσχυον τότε, ἐδανείζοντο μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

Ἐνεκα ὅλων τούτων ὁ λαὸς ἦτο δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῆ ὁ πλούσιος εὐγενὴς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, **τύραννος**, ὅπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῷ 636 μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του τὴν ἀκρόπολιν. Ἄλλὰ ὁ λαὸς δὲν ἐπανεστάτησεν, ὅπως ἐπερίμενον ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἄρχων Μεγακλῆς ἐπολιορκῆσε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ ὀπαδοί του ἔκαμαν συνθήκας ἐνόρκους μὲ τὸν Μεγακλέα, ὅτι θὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως παρὰ τοὺς ὅρκους των ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὐμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς, καὶ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μόλυσμα αὐτό, τὸ ὅποιον ὠνομάσθη **κυλώνειον ἄγος**, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ὁ Μεγακλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἐξηκολούθει ἡ ἰδία καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν τῷ 621 νὰ ἀναθέσουν εἰς ἓνα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ νόμους.

Ὁ **Δράκων** διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς δυσαρεσκείας ἔδωσε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους, ὅσοι ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ὀπλιταὶ μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα, δηλ. εἰς ὅλους τοὺς εὐπόρους, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ζευγῖται, καὶ περιώρισε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὁ Δράκων δηλ. ἴδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ ζευγῖται, καὶ μίαν

βουλὴν ἐκ 400 βουλευτῶν, ἐπίσης ζευγυτῶν. Ἡ μὲν βουλή ἔργον εἶχε νὰ σκέπτεται προηγουμένως, ἡ δὲ ἐκκλησία νὰ ἀποφασίζῃ περὶ ὄλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐπίσης ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φρονικὰς δίκας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἰδιαιτέρον δικαστήριον, τοὺς **ἐφῆτας**, οἱ ὅποιοι ἦσαν 51 καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Ὁ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν ἀσθηρὰ. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον, ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμένοι μὲ μελάνην ἀλλὰ μὲ αἷμα.

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρεῖα τῶν ἀγοστῶν ἐπλήθαινον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν, ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ 594 ἀνέθεσαν εἰς τὸν **Σόλωνα** νὰ κάμῃ νέους νόμους καὶ νὰ συμφιλώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Ὁ **Σόλων** πραγματικῶς ἦτο καταλληλότατος διὰ νὰ κάμῃ τὴν συμφιλώσιν. Ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶχε μικρὰν περιουσίαν, ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστὸς καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην πεποίθησιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἐγένεν αἰτία νὰ πάρουν ὀπίσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμῖνα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος ἦτο νὰ καταργήσῃ τὰ χρεῖα, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὄλους, ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπυγορεύσῃ εἰς τὸ ἔξῃς νὰ δανειζῶνται μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὠνομάσθησαν **σεισάχθεια**, διότι ἔσεισαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βῆρος, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπίεζε.

Διαίρεσις τῶν πολιτῶν. Ἔως τότε ἡ διαίρεσις τῶν πολι-

τῶν εἰς 4 τάξεις ἐστηρίζετο εἰς τὴν καταγωγὴν. Ὁ Σόλων τοὺς διήρθεσεν ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. **Πεντακοσιομέδιμνοι** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ προϊόντα τῶν κτημάτων των (κριθὴν, ἔλαιον, οἶνον) τοῦλάχιστον 500 μεδίμνους (19500 ὀκ. περίπου) ἢ μετροητάς (14500 ὀκ. περίπου), **ἱππεῖς** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον ἕως 300 καὶ **ξευγῆται**, ὅσοι εἶχον ἕως 200. Ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερον ὠνομάσθησαν **θῆτες**.

Πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς ὥρισεν ὁ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωνον ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ἱππεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγίνοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ψιλοὶ καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ὅλων δὲ τῶν ἀρχόντων ἡ ἐκλογή ὠρίσθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπὸ ὠρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον αἱ φυλαί.

Ἐκκλησία, βουλή, Ἄρειος πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως ὁ Σόλων ἔκαμε τὴν **ἐκκλησίαν**, ἡ ὁποία τώρα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύναι μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των οὗτοι. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἡ **βουλή** ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτάς, ἐκ τῶν ὁποίων κάθε φυλὴ ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράξῃ τὴν γνώμην της περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὁ δὲ **Ἄρειος Πάγος** ἔργον ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβλέπῃ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς ἀποπειράς πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἄλλας φονικὰς δίκαις, ἐδίκαζον οἱ **ἐφέται**.

Ἡλιαία. Τὰς δίκαις, ἰδωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος ἐδίκαζον οἱ ἄρχοντες. Ὁ Σόλων δι' αὐτὰς ἴδρωσεν ἐν νέον δικαστήριον, τὴν **ἡλιαίαν**. Ἡ ἡλιαία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὅποιοι ὠρίζοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχον-

τας ηλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Οἱ ἡλιασταὶ ὁμῶς δὲν συνεδρίαζον ὅλοι μαζύ, ἀλλὰ διηροῦντο εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500 δικαστὰς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικούς νόμους ἔκαμε καὶ προσέτι μετεροῦθμισε τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα των. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. Ὁλη ἡ ἐξουσία δηλ. περιῆλθεν εἰς τὸν λαὸν ὃ ὁποῖος ἐλέγετο **δῆμος**.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔμεινεν εὐχαραστημένη καμμία μερίς. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι δὲν ἐμοιράσθη, ὅπως ἠθέλον, ἡ γῆ μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσηρεστήθησαν, διότι περιορίσθη ἡ δύναμις των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον δανεισμένα. Ἐνεκα τούτου μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσηματίσθησαν τότε, τῶν **πεδιακῶν**, τῶν **παραλίων** καὶ τῶν **διακρίων**. Τὸ κόμμα τῶν **πεδιακῶν** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον ἐζήτουν νὰ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν **παραλίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην ἠθέλον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν **διακρίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πτωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ μοιρασθῇ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Πεισίστρατον, ὃ ὁποῖος ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐποφελήθη ὁ Πεισίστρατος. Προσείλκυσε μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ πείσῃ τὸν λαὸν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχῃ 50 ὀσπαλοφόρους ὡς σωματοφύλα-

κάς του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευε νὰ φονευθῆ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τοὺς 50 ὀπαλοφόρους κατόπιν ὁ Πεισίστρατος ἠὔξησεν εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τῷ 560 τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Δύο φορὰς ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλ' ἐφρόντιζε μόνον νὰ κατέχῃ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν καὶ ἠνάγκαζεν ὅλας τὰς ἀρχὰς νὰ κáμνουν ὅ,τι αὐτὸς ἤθελεν. Ἦτο ὁμῶς φιλόανθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευσε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐδάνειζεν εἰς αὐτοὺς χορήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης ἠὔξανε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνεμειγνύοντο εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἴδιον δὲ σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δήμους δικαστὰς, οἱ ὁποῖοι περὶ ἤρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπου τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλοπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τοῦ ὁποῖου σφύζονται τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθεῖου, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα τῷ 527 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του Ἰππίας (527—510). Ὁ Ἰππίας, ὅπως ὁ Πεισίστρατος, κατ' ἀρχὰς διώκει συνετῶς καὶ πρῶος τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 514 κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐδολοφρονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, διότι ἐφέροθη πρὸς αὐτοὺς ἔβριστικῶς. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῷ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὁποῖοι μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἔπεισαν τοὺς Σπαρτιῆτας νὰ ἐπέμβουν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἐξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιόρκησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκ δίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλονίκουν πάλιν μεταξύ των τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἴσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 508 ὑπερίσχυσεν ὁ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ἰενοπίους καὶ ξένους. Ὁρίσεν ὅμως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰ ἐγγραφῆ τις εἰς τοὺς πολίτας ἔπρεπε νὰ ἔχη τοῦλάχιστον τὸν ἓνα ἐκ τῶν γονέων του πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ τὰ ἀναμείξιμ δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιούς καὶ χωρὶς τὰ τοπικὰ κόμματα, κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν καὶ διήρθεσεν αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχε πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἀττικῆς. Ἔνεκα δὲ τῆς νέας διαίρεσεως αὐτῆς ἠῦξησε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500, διὰ τὰ ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ὁ Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 στρατηγὸὶ διὰ τὰ διοικοῦν τὰ πολεμικὰ μᾶζυ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος διὰ τὰ ἐξασφάλισιν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν, ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ ὀστρακισμοῦ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅστις, ἔνεκα τοῦ πλούτου του ἢ τῆς ἐπιρροῆς, ποὺ εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἦτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος, ἔπρεπε νὰ ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νόμος ἐφηροσόθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Κατόπιν ὁμοῦς ἐγίνε κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἐξωρίζετο ἀπὸ τὸ ἰσχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι ἦσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἠδύνατο ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διακριθῆ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθηναὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε΄ ΑΙΩΝΟΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἡ *θρησκεία* τῶν Ἑλλήνων διμορφώθη εἰς πολυθεϊσμὸν φυσιολατρικὸν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἰδεώδους κάλλους καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπείας καὶ μακαριότητος. Τώρα ὅμως ἔχει καθορισθῆ πλεόν ὄρισμένος ἀριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέβεια. Τώρα ἐπίσης οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιουργοῦν μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλιστα αἱ τοιαῦται μυστικαὶ διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲ τὴν λατρείαν τῆς Διήμητρος, τῆς θεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Ἡ *λατρεία* ἐξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδία. Κέντρον ὅμως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὁ ναὸς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Διτηρήθη ὅμως ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἡ παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλευθέραν φύσιν τοῦ ἄλλους. Διὰ τοῦτο συνήθως ὁ ναὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ ἄλλους τούτου (τέμενος). Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἠγείρετο ὁ βωμὸς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτεχνος ἐκ λίθων ἢ ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων, ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμάρου.

Οἱ ἱερεῖς ἐθεωροῦντο φύλακες τῶν ἱερῶν, προϊστάμενοι τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διώκουν τὸν γαόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι πλέον ὄπλα, σκεύη κλπ., ἀλλὰ στέφανος ἀπλοῦς. Ἦδη δηλ. ὁ ἀγὼν γίνεται μόνον διὰ τὴν δόξαν. Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίου Ἱστορία ἀ' γυμνασίου, ἐκδ. ἀ'. 8

Οἱ δὲ μάντιες ἔξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, ἰδιαιτέραν ὅμως σημασίαν ἀποκτοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ μαντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ναοὺς τῆς. Ἐπομένως ἦσαν ἄπειρα τὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο νὰ ζητήσουν χρησμούς ἢ διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἑορτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἔξ αὐτῶν προσεῖλκον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργοῦντο οὕτω σύνδεσμοι μετὰ τῶν λεγόμενοι **ἀμφικτιονίαι**, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον περίφημα ὡς **μαντεῖα**, ὥστε ἤρχοντο ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ζητήσουν χρησμούς, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον ὀνομαστὰ διὰ τοὺς **ἀγῶνας**, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτὰ, ὥστε προσεῖλκον προσκυνητὰς καὶ ἀγωνιστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας οὕτως, ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελλήνιοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ **ἀμφικτιονίαι**, τὰ **μαντεῖα** καὶ οἱ **πανελλήνιοι ἀγῶνες** ἐχρησίμευσαν ὡς τὰ τελεσφορώτερα μέσα διὰ τὸν ἀδιάκοπον πνευματικὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἀνεπλήρωνεν ὅπως δῆποτε τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς συνενώσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ὄχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ἀνελάμβανον ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ. συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων τῶν καὶ διέλυον τὰς τυχόν γεννωμένας διαφορὰς μετὰ τῶν. Οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι ὀνομάσθησαν **ἀμφικτιονίαι**.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ἦσαν πολλάί· ἢ περὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἢ τῆς Μυκάλης, ἢ τῆς Κνίδου καὶ αἱ ἐπισημότεραι ὅλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ ἱερά τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 700 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνέβλυ-

ζον πηγαί δροσεροῦ ὕδατος. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριωτέρα ἦτο ἡ **Κασταλία**, σκιαζομένη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας, τὰ ἱερὰ φυτὰ τοῦ Ἁπόλλωνος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὄρθοῦτο εἰς ἱερὸς λίθος σχήματος ῥοῦ μεταξὺ δύο χρουσῶν ἀετῶν. Ὁ λίθος οὗτος ὠνομάζετο **ὄμφαλὸς τῆς γῆς**. Ὅλος δὲ ὁ ναὸς ἦτο γεμάτος ἀπὸ ἀφιερῶματα τῶν πιστῶν, ποιήρια, ἀγγεῖα, τρίποδας, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁπόλλωνος ἑορτῶν, εἶχε σχηματισθῆ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ ὄρειων κατοίκων καὶ προσέτι τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰώνων, καὶ ἰδίως Δωριέων, ἐν ὧν δώδεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους, ἕνα **ἱερομνήμονα** διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἕνα **πυλαγόραν** διὰ τὰς πολιτικὰς. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτοὶ συνήρχοντο δις τοῦ ἔτους, τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀνθήλην (πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν) καὶ τὸ ἔαρ εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτίονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντας προσκνητὰς καὶ νὰ πολεμοῦν πάντα, ὅστις ἔθιγε τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προσέτι δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Πυθίων ἀγώνων, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁπόλλωνος.

Τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου. Ἐν ἄλλο ἱερὸν τοῦ Ἁπόλλωνος συνήνωσε τοὺς Ἰωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾷ πολὺ μικρᾷ νήσου, τῆς **Δήλου**.

Οἱ Ἰωνες συνήθιζον νὰ ἔρχονται ἐδῶ καὶ νὰ τελοῦν ἑορτὰς πρὸ ἑνὸς παναρχαίου βωμοῦ, τὸν ὅποιον ἔλεγον, ὅτι κατεσκεύασεν ὁ Ἁπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, πού εἶχε τοξεύσει ὁ ἴδιος. Ἀργότερα ἔκτισαν ναὸν μαρμαρίνου τοῦ Ἁπόλλωνος καὶ δύο μικροὺς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἐφθάνον πλοῖα ἐξ ὅλων τῶν ἀκτῶν μὲ ἱερὰς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὁποίας ἔστειλον οἱ ἰωνικοὶ λαοί. Ἡ ἐπισημοτέρα τούτων ἦτο ἡ θεωρία τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ θεωρίαι ἀπεβιβάζοντο μὲ ἐπισημότητα, ἔπειτα ἐπορεύοντο εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἀπέθετον τὰς προσφορὰς των καὶ προσέφερον θυσίας, κατόπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μίᾳ ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ χορὸς τῶν νέων γύρω ἀπὸ τῶν βωμῶν τῶν κεράτων.

3. Μαντεῖα.

Τὰ μαντεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πολλά, σχεδὸν δὲ ὅλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατον ἐξ ὧν ἦτο τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἐνωρὶς ἔγινε πανελλήνιον. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὐρίσκειτο ὁ περίφημος τρίπους τοποθετημένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ὅσάκις ἐζητεῖτο χρησμός ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἢ πρὸς τοῦτο ἰέρεια, ἢ ὁποῖα ὀνομάζετο **Πυθῖα**, καὶ ἐμάσα φύλλα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς δάφνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της ἐξήρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς. Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ παριστάμενοι ἱερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησμὸν συνήθως εἰς στίχους.

Οἱ χρησμοὶ ἦσαν συνήθως διαφορούμενοι. Πολλάκις ὅμως δὲν ἦσαν ἀπλῶς τυχαῖαι προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἄνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν μὲ ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καλῶς. Ὅθεν πολλάκις παρεῖχον εἰς αὐτὰς καταλλήλους συμβουλὰς. Ἐνεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελλήνιον καὶ σπουδαῖον κέντρον ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἑορταὶ τῶν πόλεων, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέοντο καὶ ἀγῶνες, ἦσαν πολλαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔγιναν σὺν τῷ χρόνῳ πανελλήνιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προσκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἐξ ὧν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν ἐκηρύσσετο **ἐκεχειρία**, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ τοῦ πλήθους τῶν συρροόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο καὶ σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατόικουν πολὺ μακρὰν.

Οἱ πανελλήνιοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες

α') τὰ **Πύθια**, τὰ ὁποῖα ἑορτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον στέφανον ἐκ δάφνης,

β') τὰ *Νέμεια*, τὰ ὁποῖα ἔτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς εἰς τὸ ἄλλος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ στέφανοι ἦσαν ἐκ θαλλῶν σελίνου,

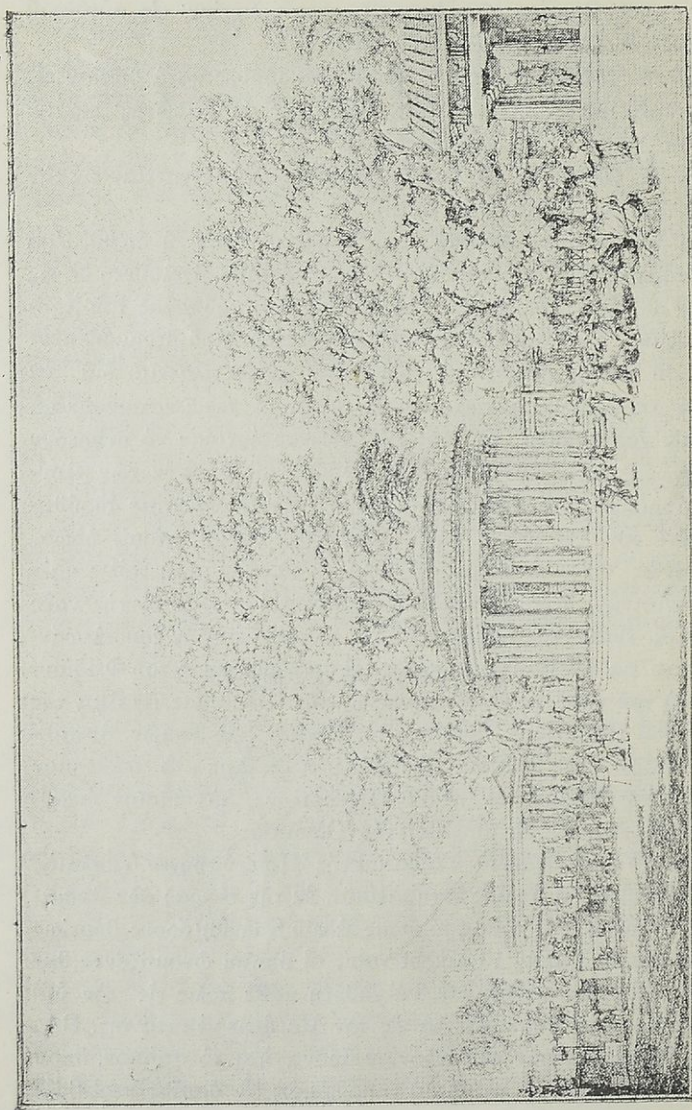
γ') τὰ *Ἰσθμια*, τὰ ὁποῖα ἔτελοῦντο ὁμοίως κατὰ διετίαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς αὐτοὺς τὸ βραβεῖον ἦτο κλάδος πίτυος,

δ') τὰ *Ὀλύμπια*, τὰ ὁποῖα ἔτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπιφανεστέρα ἀπὸ τὰς πανελληνίους ἑορτάς, ἔτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐντὸς ἄλλους (Ἄλις) εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους. Κατ' ἀρχὰς ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἑρειπίων προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ πέριξ κατοικοῦντες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας ἤρχισαν νὰ συρρέουν Ἕλληνες ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν πλουσίων ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτοτε ἰδρύθησαν ἐκεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ναοί, ἀγάλματα, βωμοί, στοαί, ἡρῶα, ἀνδριάντες, ὥστε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ πόλις καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διὸς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ κολοσσαῖον χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τοῦ θεοῦ καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τὸ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας ἀγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου. Ὡσαύτως τὸ Ἡραῖον, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος περιέκλειε τὸ περίφημον ἀγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως εὐρίσκεται ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διὸς, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιάζομένων ζώων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὄρους βορείως τῆς Ἄλις ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ ἐκθέτη κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς κυσμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερῶματά της. ΒΑ. δὲ τῆς Ἄλις, πέραν τοῦ Κρονίου ὄρους, ἦτο τὸ στάδιον, ὅπου ἔτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. ὁ ἵππόδρομος, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν Ἡραῖον αὐτὸν γῶρον συνέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά-

Ήραϊον

Πρυτανεῖον

Φιλιππεῖον

Εἰκ. 96. Ὀλυμπία.

Γυμνάσιον

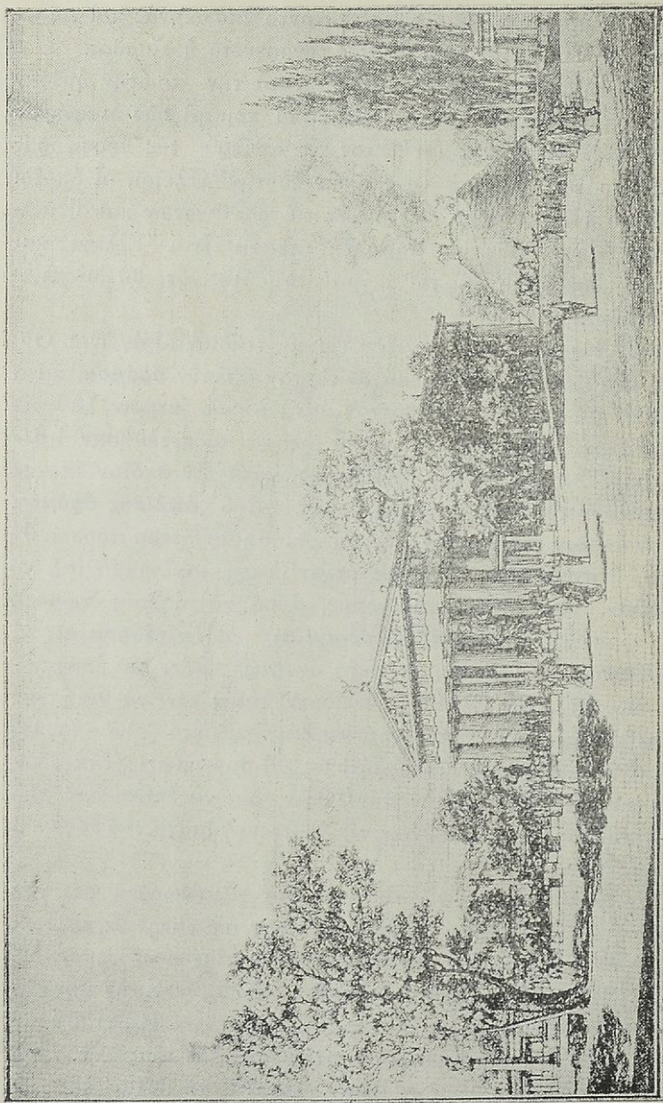
Παλαίστρα

στου πέμπτου ἔτους, ὅτε ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, ἕξ ὄλων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, πλὴν τῶν ἀγωνιστῶν πλῆθος ἐπισκεπτῶν, προσκυνητῶν, ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι ἐστεγάζοντο ὑπὸ σκηνὰς καὶ παρὰ πύγματα. Μόνον εἰς τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος.

Ἡ ἑορτὴ διήρκει πέντε ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἐγίνετο θυσιά πρὸς τὸν Δία καὶ ἔπειτα αἱ πομπαὶ τῶν διαφόρων πόλεων παρήλαυνον καὶ κατέθετον εἰς τὰ ἱερὰ τὰς προσφορὰς τῶν. Συγχρόνως οἱ διευθύνοντες τὴν ἑορτὴν Ἡλεῖοι, οἱ ὅποιοι ὀνομαζόντο **ἔλληνοδίκαι**, ἠτοίμαζον τὰ τῶν ἀγῶνων καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθοῦν, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἕλληνες καὶ ἐλεύθεροι, ὠρχίζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, ὅτι θὰ διαγωνισθοῦν τιμίως.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἤρχιζαν εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀγῶνες. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς περιορίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν **δρομόν**, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ ἀγωνισταὶ διέτρεχον κατὰ μῆκος ἕκτασιν 180 περὶ τοῦ μέτρου. Ἀργότερα ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσετέθησαν ὁ **δί-αυλος**, δηλ. διπλοῦς δρόμος, ὁ **δόλιχος**, κατὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ διατρέξουν τὸ στάδιον ἑπτὰ φορὰς, καὶ ὁ **ὀπλίτης δρόμος**, κατὰ τὸν ὅποιον ἔτρεχον ὀπλισμένοι. Ἀκόμη ἀργότερα προσετέθη ἡ **πάλη**, ἡ **πυγμαχία**, τὸ **παγκράτιον** (πάλη καὶ πυγμαχία), τὸ **πένταλθον** (ἄλμα, δίσκος, ἀκόντισις, πάλη καὶ ἀπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αἱ **ἀρματοδρομίαι** καὶ **ἵπποδρομίαι**, αἱ ὅποια ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι οἱ ἐπιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρουν τιμὴν τῶν νὰ νικήσουν μὲ τὰ τέθριππά των. Ἐκτὸς τούτων διεγωνίζοντο ἔδῳ κήρυκες καὶ σαλπικταί. Καλλιτέχναι δέ, ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς, ἔσπευδον εἰς τὴν φαιδρὰν πανελληνίον πανήγυριν, διὰ νὰ ἐπιδείξουν πρὸ τῶν συναθροισμένων ὁμοειδῶν τὰ ἀριστουργήματα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγῶνων ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων. Τὰ βραβεῖα ἦσαν στέφανοι ἐκ κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, τὴν ὁποίαν ἐπίστευον ὅτι εἶχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς. Ἄλλ' οἱ ἀπλοῖ αὐτῶν στέφανοι ἀπετέλουν τιμὴν μοναδικὴν καὶ διὰ τοὺς νικητὰς καὶ διὰ τὰς πατρίδας των. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διός ἦσαν τοποθετημένοι οἱ στέφανοι ἐπὶ τροπέζης. Πρὸ τοῦ ἐκεῖ συναγμένου πλήθους κήρυξ ἔξεφώνει τὸ ὄνομα καὶ τὴν

Μέγας βωμός

Ναός του Διός
Εκκ. 97. 'Ολυμπία

Βουλευτήριον

πατρίδα ἐκάστου νικητοῦ. Ὄταν δὲ κάθε νικητὴς προσήρχετο, οἱ ἑλλανοδίκαι ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον.

Ὄταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο αὐτὸν θοριαμβευτικῶς, εἰς ὅλον του δὲ τὸν βίον ἔθεωρεῖτο ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς ἐορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μνημεῖον, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ τὸν ἀνδριάντα του.

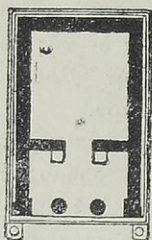
Ἡ εἰς οἶον δῆποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφανής. Ἄλλ' ὅμως τὸ παλαιότατον ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ θεωρῆται ὁ κυριώτερος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ *ὀλυμπιάδες*. Αἱ ὀλυμπιάδες ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περίοδος δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὠρίσθη δὲ ὡς πρώτη ὀλυμπιάς ἡ τοῦ 776, διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ὀλυμπιονικῶν,

5. Ἡ τέχνη.

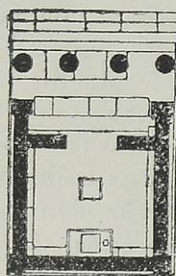
Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ προωδευμένη ἡ τέχνη. Ἄλλ', ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ὠπισθοδρόμησε καὶ αὕτη. Ἡ τέχνη δὲν ἀνέλαβε, παρὰ, ἀφ' οὗ ἀνέλαβον οικονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι, φεύγοντες τοὺς κατακτητὰς, κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ νέος δημόσιος βίος των. Εἰς τὰς πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Ἀρχιτεκτονικὴ. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλείων μέγαρα ἀνάκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἑλληνικὸς οἶκος ἦτο πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ναοὺς. Τότε εἶχε γενικευθῆ ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ θεοὶ καὶ τὰ ἀγάλματά των εἶχον ἀνάγκην ἰδιαίτερης κατοικίας, ἐπομένως ἤρχισαν πάντοῦ νὰ κατασκευάζουν ναοὺς.

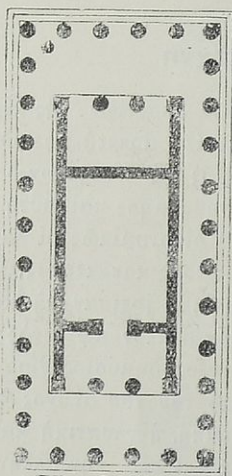
Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς δὲν ἦτο, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, προφορισμένος νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι προσήγοντο διὰ τὰ προσευχηθῶν. Ἦτο ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ. Τὸ πλῆ-

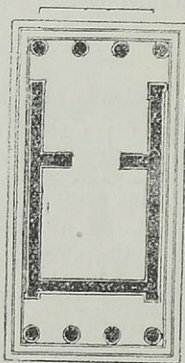
Εἰκ. 98.
Ναὸς ἐν παραστάσιν.

Εἰκ. 99.
Ναὸς πρόστυλος.

Εἰκ. 100.
Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

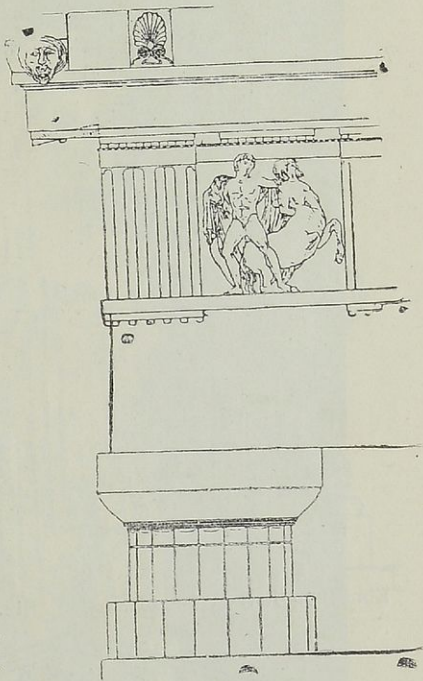
Εἰκ. 101.
Ναὸς περίπτερος.

θος δὲν εἰσήρχετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμενον ἔξω τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τὴν ἀρχὴν του ἔλαβε ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

Ὁ ἀπλούστερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾷ τε-

λείως τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον. Ἀποτελεῖται, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, ἐκ μιᾶς αἰθούσης (σηκός) καὶ ἑνὸς προθύρου (πρόναος) πρὸς ἀνατολάς, τὸ ὁποῖον ὑποβαστάζεται ἀπὸ δύο κίονας καὶ ἀπὸ τὰς παραστάδας, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης. Ὁ ναὸς αὐτὸς ὀνομάζεται *ναὸς ἐν παραστάσιν*. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὀρθοῦνται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἔλεφαντοστοῦ, στολισμένον μὲ ἐνδύματα καὶ κόσμηματα.

Ἀργότερα τὸ πρόθυρον ἐσχηματίζετο μόνον διὰ σειρᾶς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζετο *πρόστυλος*. Ἐνίοτε δὲ χάριν συμμετρίας κατεσκευάζετο διὰ σειρᾶς κίωνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν προπύλαιον (ὀπισθόδομος) ὅμοιον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τότε ὁ ναὸς ὀνομάζετο *ἀμφιπρόστυλος*. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέθετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν σειρὰς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζετο *περίπτερος*. Τέλος εἰς πολλοὺς ναοὺς προσετίθετο ὀπισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε πρὸς φύλαξιν τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων τοῦ ναοῦ.

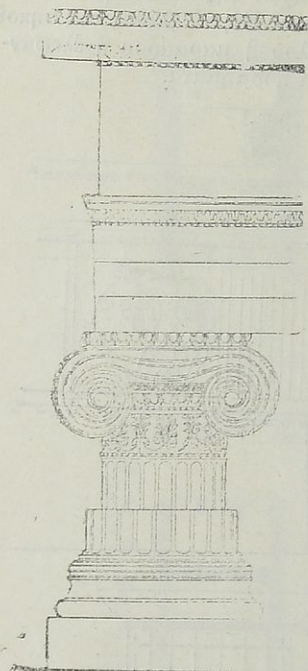
Εἰκ. 102. Δωρικὸς ἔρυθμός.

Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν χρωματισμένοι διὰ διαφορῶν χρωμάτων, κίτρινου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μεταξὺ τῶν ὡς πρὸς τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ὀνομάζονται *ἔρυθμοί*. Διακρίνονται τρεῖς ἔρυθμοί, ὁ *δωρικὸς* (σοβαρὸς καὶ βαρὺς), ὁ *ἰωνικὸς* (κομψὸς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ ὁ *κορινθιακὸς* (πολυτελής), ὅπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας.

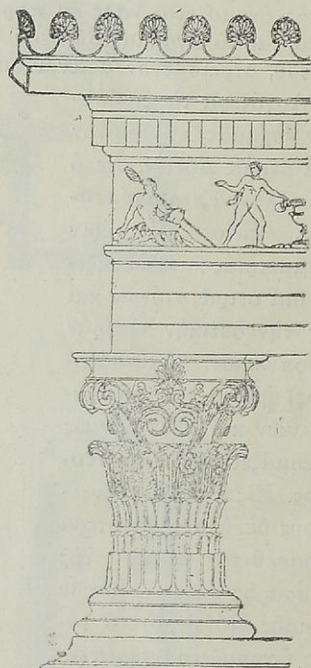
Ἄλλ' ὅλοι οἱ ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξηφανίσθησαν. Ἐρείπια

αὐτῶν ὑπολείπονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ κίονές
τινες εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Αἴγινα.

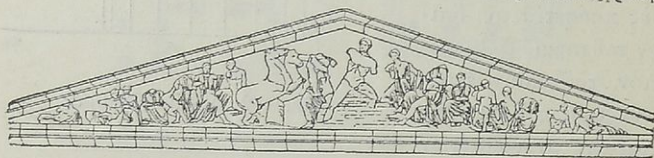
Ζωγραφικὴ. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶ-

Εἰκ. 103. Ἴωνικός ῥυθμός.

Εἰκ. 104. Κορινθιακός ῥυθμός.

Εἰκ. 105. Ἀέτωμα.

ναι εἰς ἡμᾶς γνωστή, διότι δὲν ἐσώθησαν ἔργα αὐτῆς. Μόνον λεί-
ψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ
ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ
τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι σχεδιασμένοι διάφοροι σκηναὶ ἀπὸ τὴν
μυθολογίαν, κύκλοι, ῥόδα, ζῶα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Γλυπτική. Ὅπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοιο-
τοτρόπως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων συνε-
τέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας. Ὁ θεὸς

Εἰκ. 106. Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ νὰ
διαμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα ὁ ναὸς
ἔπρεπε νὰ στολισθῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν ἦτο ἀπαραίτητος βοηθὸς
τοῦ ἀρχιτέκτονος.

Ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συνετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνάγκη, τὴν ὁποίαν ἤσθάνοντο οἱ πιστοὶ νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν ἀγάλματα νέων ἢ νεανίδων διὰ νὰ εἶναι διαρκῆ ἐνθύμια τῆς εὐσεβείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συνήθεια νὰ ἐγείρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ἀναπαρίσταγον τὸν νεκρὸν εἰς τινα στάσιν οἰκογενειακῆν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύλου, εἶχον δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, τὰς κνήμας συνηνωμένας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ γλύπται ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαδίζειν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγίνης, τὰ ὁποῖα σήμερον εὐρίσκονται εἰς τὸ Μόναχον. Ὅλαι αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἓν χαρακτηριστικὸν μεϊδίωμα, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ τεχνῖται προσεπάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βαρῶς, ἀλλὰ τὰ σώματα εἶναι στερεὰ καὶ ὀμμαλέα. Ὡσαύτως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν χωσμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὐρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἠκρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κόραι (ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ ὁποῖαι φοροῦν μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλας πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμας κτενισμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἶναι χρωματισμένα μὲ ζωηρὰ χροῶματα καὶ ἔχουν ὄλαι τὸ ἴδιον χαρακτηριστικὸν μεϊδίωμα.

6. Ἡ ποίησις.

Ἡ προηγουμένη περίοδος ἦτο ἐποχὴ ἠρωική. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ψάλλουν κατορθώματα τῶν ἠρώων (ἔπος). Τοιοῦτος

ποιητῆς ἦτο ὁ **Ὅμηρος**. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς ὄλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπικρατοῦν ἑσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βίος του μεταβάλλεται. Δὲν ἦτο δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἀρχῆται πλέον εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ ὁποῖα νὰ ἐκφράζουσαν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (λυρική ποιήσις). Διὰ τοῦτο τοιαῦτα ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί. Περιφημότεροι δὲ ποιηταί τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ **Τυρταῖος** ἀπὸ τὴν **Σπάρτην**, ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ **Σιμωνίδης** ἀπὸ τὴν Κέαν καὶ ὁ **Πίνδαρος** ἀπὸ τὰς Θήβας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν βον αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρούσιάζθησαν ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ πρακτικοί, οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορα σύντομα δητὰ (γνώθι σαυτόν, πᾶν μέτρον ἄριστον κ. λ.) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Τοῦτους ὠνόμαζον **σοφούς**. Ἀρχότερα ἔλεγον ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν ἑπτὰ. Οἱ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Θαλῆς** ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ **Βίας** ἀπὸ τὴν Πριήνην, ὁ **Πιττακὸς** ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ὅμως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὑρουν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **φυσικοὶ φιλόσοφοι**. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Πυθαγόρας**, ὁ **Ξενοφάνης** καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

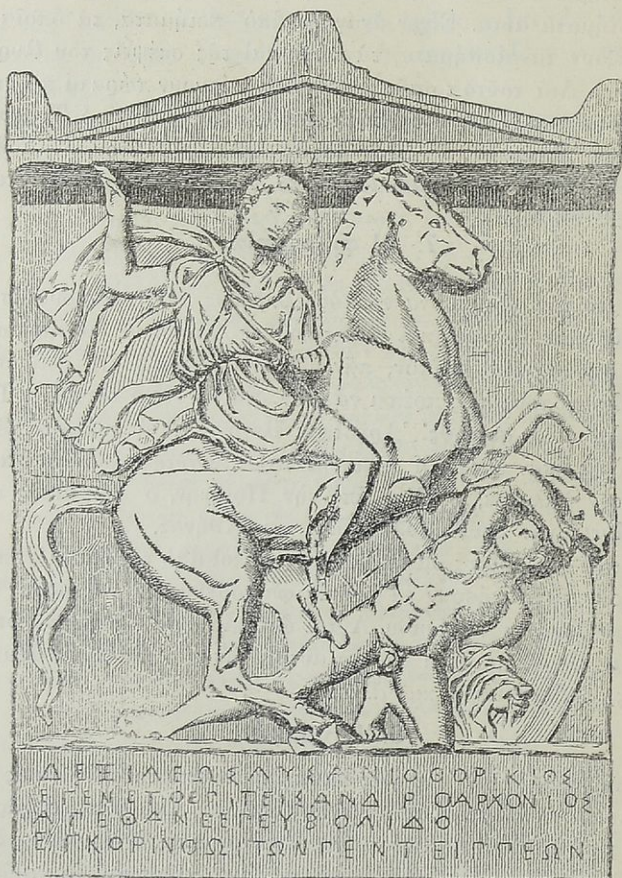
Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις αὐτῆς ἦτο περιορισμένη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χ. εἶχε γίνει κοινή.

9. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος παρὰ κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους.

Αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ καὶ χαμηλαί, τὰ δὲ δωμάτια χωρὶς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστομένους.

Ἐπιπλα ἔχον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλέως (ἐπιταμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).

ὑπάρχει χαμηλὸν διβάνιον. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἔδρα μὲ ἔθεισίαντον ἢ καὶ χωρὶς αὐτὸ διαφόρων σχημάτων, ὅπως φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 76. Ὁ βαρὺς ὀμηρικὸς θρόνος ἀπομένει μό-

νον ὡς ἔδρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀνατολῆς δὲ εἰσαχθεῖσα συνήθεια
νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι ἔκαμεν ἀπαραιτήτους τὰς χαμηλὰς κλί-
νας καὶ τραπέζας. Ἀγγελία τῶρα ἔχουν, ἐκτὸς τῶν πηλίνων, καὶ

Εἰκ. 108. Διδμοκαλειόν.

μετάλλινά, πρὸς φύλαξιν τέλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυτί-
μων ἀντικειμένων εἶχον κιβώτια.

Διὰ τὸν **φωτισμὸν** ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται
χρῆσις τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ ὁποῖοι ἀντικα-
θιστοῦν τὰς δημηρικὰς δάδας.

Ἄντ. Χωραφᾶ—Ἄντ. Σακελλαρίον, Ἱστορία Α΄ γυμν. ἐξδ. α΄.

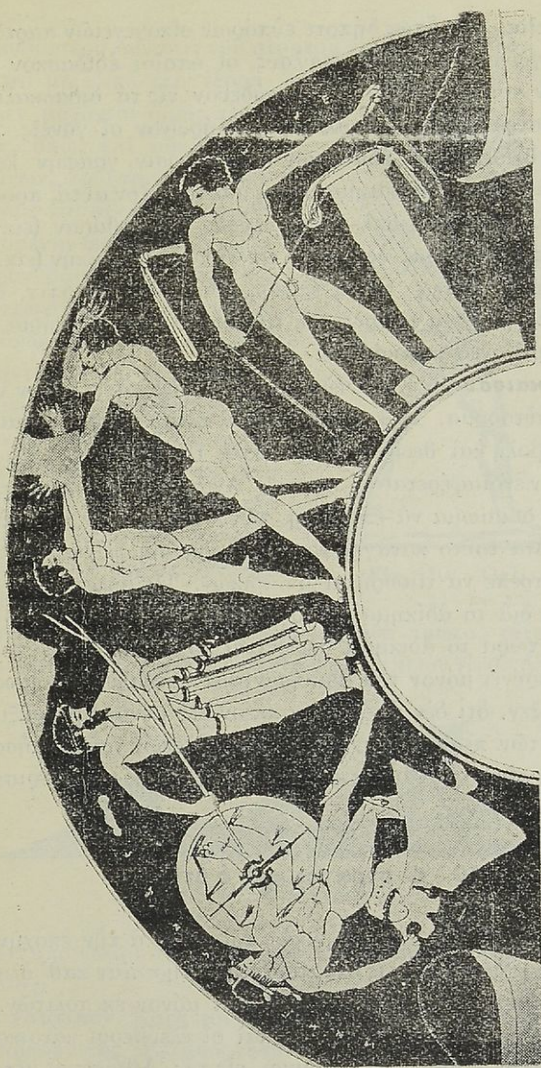
Ἡ ἐνδύμασι ἔξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδία. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν ὁ χιτῶν, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα. Ὁ χιτῶν (λινοῦν ὑποζάμισον) ἔφθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσην με ζωστήρα. Με αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναῖκες ἐσηματίζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὕφασμα μάλλινον, διὰ τοῦ ὁποῖου με πολλὴν τέχνην ἐτυλίσσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἄφινον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδένοντο με λωορία. Τὰ κοσμήματα ἀφήνονται διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γίνονται κοιμώτερα. Μόνον ὁ δακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχορησίμενε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας.

Αἱ τροφαὶ εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ἦσαν ἐπίσης ἀπλούστεραι. Κριθαρίνη ἢ ἐκ σίτου πίττα, ὄσπρια, πράσα, κρόμινα καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μὲν, ἀλλὰ θρεπτικὸν ψητὸν τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὁμοῦς τούτων γίνεται ἐπίσης χοῆσις τῶν ἐλαιῶν καὶ τοῦ ἐλαίου, ὡσαύτως δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἐπεριφρονοῦντο.

Μετὰ τὸ γεῦμα τῆς ἑσπέρας, τὸ ὁποῖον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐνίοτε ἐπηκολούθει **σμπόσιον**, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπινον οἶνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀναμειγμένον με διπλάσιον ἢ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ σμπόσιον διεσκέδαζον με φαιδρὰς συζητήσεις, με ἄσματα καὶ με διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν ὅλοι ἦσαν ἔγγαμοι. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι ἐὰν τοῦτο ἐξηλείφετο, ἀναγκαίως θὰ ἔπαυε καὶ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἡ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς νιόθεσις. Ἡ θέσις δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύη.

Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καὶσις τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία εἰσῆλθη ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ἢ ταφῆ. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφή καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ξένου. Αἱ δὲ νεκροπόλεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἦσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰῶνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ σῆλαι μαρμάρου με εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστήν (εἰς 107) ἢ ἀνάγλυφον ἢ με εἰκόνας ζῶων (σφιγγὸς, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Είξ. 109. Παλαίστρα.

Ἡ ἀγωγή τῶν νέων. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδείσις τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἁρμοικὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας

των οἱ παῖδες τῶν ὅπως δήποτε εὐπόρων οἰκογενειῶν παρεδίδοντο εἰς παιδαγωγούς, συνήθως δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ συνώδευον εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰς παλαίστρας. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι δὲ ἐμάνθανον μουσικὴν, δηλ. ἄσμα, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαίστρας ἤσχοῦντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς ἀσκήσεις ὅμως αὐτὰς ἐξηκολούθουν καὶ κατόπιν, ἀφ' οὗ ἐγίνοντο ἔφηβοι καὶ ἄνδρες, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο **γυμνάσια**.

Ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παύει πλέον νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτοδικία. Τὸ ἔγκλημα παύει πλέον νὰ θεωρῆται ἰδιωτικὴ προσβολὴ καὶ θεωρεῖται προσβολὴ τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικοῦντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν. Ὡσαύτως, ἐν ᾧ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ἦτο ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ βαρύνει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλύτερα ὅμως πρόοδος ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς μόνον τὴν προᾶξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διακρίνει τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκτονίας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

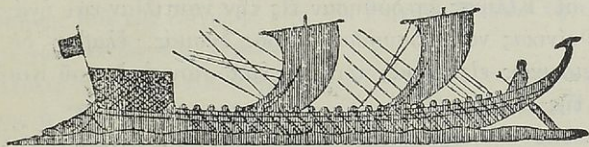
Ὁ σιραιός. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολίτης ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὅλον του σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἄλλ' ὅμως λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς πόλεως (εἰς τὴν Σπάρτην οἱ περίοικοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοκοι).

Ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκηση γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ πολίτης εἶναι στρατιώτης καὶ δύναται νὰ προσκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι οἱ **ὀπλίται**, οἱ ὁποῖοι ἀπλίζονται μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα. Ὁ ὀπλισμὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ὅπως πρῖν. Δὲν μάχονται ὅμως πλέον ἀτάκτως, ὅπως ἐπὶ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων, ἀλλὰ τάσσονται κατὰ στίχους καὶ οὕτως ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην **φάλαγγα**. Τὸ συντηθέστερον βάνθος τῆς φάλαγγος εἶναι ὀκτὸ ἀνδρῶν. Τοὺς ἐπὶ ἀρμάτων ἀγωνιζομένους ὀμηρικοὺς ἥρωας ἀντικατέστησαν οἱ **ἰππεῖς**. Ἀλλὰ ὀλίγαι πόλεις ἠδύνατο νὰ πρέφουν ἵππους. Ἡ Σπάρτη μέχρι τέλους τοῦ δου αἰῶνος δὲν εἶχεν ἄλλο ἱππικόν, ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς τῶν βασιλέων, ἡ ὁποία τὸ πολὺ ἔφθανε μέχρις 600 ἰππέων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ὑπερρσία τοῦ ἱππέως διειρηθήτῃ εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ ἱππικόν εἶναι ἀσήμαντον.

Εἰκ. 110. Ὀπλίτης.

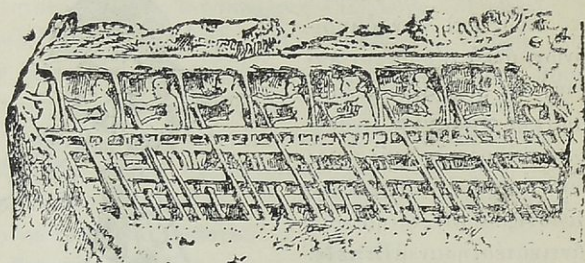

Εἰκ. 111. Πεντηκόντορος.

Ἱππικὸν σπουδαῖον ἔχουν μόνον τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ ναυτικόν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ λεγόμεναι **πεντηκόντοροι**, δηλ. πλοῖα μακρὰ μὲ μίαν σειρὰν ἔξ 25 κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς περιόδου αὐτῆς ἤρχισε νὰ εἶναι πολεμικὸν πλοῖον ἡ **τριήρης**, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους. Ἡ τριήρης ἦτο πλοῖον μακρὸν ὑψωμένον πολὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ἐκινεῖτο δὲ μὲ τρεῖς σειρὰς

κοπηλατιῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐμπρὸς ἡ τοιήρης ἦτο ὀπλισμένη μετ' ἔμβολον μεταλλινόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ νὰ δια-

Εἰκ. 112. Τριήρης.

τρυπᾶ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἡ τοιήρης ἐκινεῖτο ἐπίσης καὶ μετ' ἰστία, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν ἄφηνον αὐτὰ εἰς τὴν ξηράν.

11. Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα.

Μετὰ τὰς μεταναστάσεις τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μετ' ἔξωτερικὸν ἐγένετο διὰ τῶν Φοινίκων. Κατόπιν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Φοίνικας νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς δυσμάς, ἔλαβον δὲ αὐτοὶ ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖράς των τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἰταλίας.

Τὰ σπουδαιότερα ναυτικά καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς:

Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις ἀνεδείχθη ἡ **Μίλητος**. Αὕτη, κτισμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, ἐδέχετο τὰ προϊόντα τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, δηλ. τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον διὰ τὴν κατασκευὴν κομφοτεχνημάτων, τὰ λεπτὰ μαλλία, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιφήμων ὑφασμάτων τῆς Μιλήτου, καὶ τοὺς λυδικοὺς τάπητας μετὰ ζωηρὰ χρώματα. Οἱ ἔμποροι τῆς Μιλήτου ἀπέστελλον τὰ πλοῖά των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐλάμβανεν ἀπὸ ἐκεῖ ποτήρια, κομφοτεχνήματα καὶ λινὰ ὑφάσματα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπρομη-

θεύοντο χαλκόν, σίδηρον, δέρματα, μέταξαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἰδίως σῖτον. Εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἐρέτριαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας Σύβαριν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἶνον καὶ ἔλαιον.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς σπουδαῖος ἐπίσης ἐμπορικὸς λιμὴν ἐγένεν ἡ **Φώκαια**. Οἱ ναυτικοὶ τῆς μὲ τὰ πλοῖά των ἤρχοντο μέχρι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐμπορεύοντο μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας αὐτὰς χώρας.

Πρὸς Ν τῆς Μιλήτου ὑπῆρχεν ἄλλο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἡ **Σάμος**, ἡ ὁποία ἐμπορεύετο κυρίως μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν ἡ **Χαλκίς** ἐπὶ τοῦ Εὐδρίπου ἐγένεν ἀπὸ τὸν δὸν αἰῶνα πλουσιωτάτη πόλις. Εἰς τὰ λιβάδιά τῆς ἔβροσκον πρόβατα, τὰ ὁποῖα παρεῖχον ἐξαίρετα μαλλία. Εἰς τὸν πορθμὸν ἤλυετο τὸ κογχύλιον, τὸ ὁποῖον παρεῖχε τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας. Εἰς τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εὐρίσκοντο μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Χαλκίδα λοιπὸν ὑπῆρχον ἐργαστᾶσια κατασκευῆς ξιφῶν καὶ κατεργασίας τοῦ μαλλίου. Ἡ Χαλκίς προσέτι ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία ἐστερεῖτο λιμένος. Προσέτι δὲ ἐδέχετο διὰ τῶν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲν ἀποικίων τῆς τὰ προῖόντά τῆς Μακεδονίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον καὶ τὸν σῖτον αὐτῆς. Δεσπόζουσα δὲ τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσηνίας διὰ τῆς Ζάγκλης, καὶ τοῦ Ῥηγίου ἔστελλε τὰ πλοῖά τῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας.

Πόλις πλουσία καὶ μεγάλη ἐγένε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπίσης ἡ **Ἐρέτρια** ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Ἡ Ἐρέτρια ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Χαλκίδος διὰ πεδιάδος, ἡ ὁποία εἶχε γίνεαι αἰτία μακροῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Πλησίον εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὑπῆρχον τρεῖς μεγάλα ἐμπορικὰ πόλεις, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ τὰ Μέγαρα.

Ἡ Κόρινθος κατεσκευάζε περίφημα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ, ὄπλα, ὑφάσματα μάλλινα καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖά τῆς πλοῖα ἐμπορικά. Ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι πρῶτοι οἱ Κόρινθιοι κατεσκεύασαν τριήρεις. Ἡ Κόρινθος ἀπέστελλε τὰ πλοῖά τῆς ἐκ τῶν δύο μερῶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἄφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Χαλκίδα, Σάμον καὶ Ποτειδαίαν, ἄφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον, τῆς ὁποίας τὰς ἀκτὰς κατεῖχον αἱ ἀποικίαι τῆς, καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐμπορεύετο

μέ την ἀποικίαν της Συρακούσας καί μέ τὰς ἀποικίας τῆς συμμάχου της Χαλκίδος. Τὰ ἀγγεῖα τῆς Κορίνθου διήρχοντο τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσηνίας καὶ ἔφθανον μέχρι Νεαπόλεως τῆς Τυρρηνίας, ὅπου καὶ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰς τυρρηνικοὺς τάφους.

Ἡ Αἴγινα, κτισμένη ἐπὶ νήσου βραχέδους, ἔγινε καὶ αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Οἱ κάτοικοί της εἶχον πολλοὺς δούλους. Τὰ πλοῖα της ἔφερον μαζρὰν τὰ ἐκ χαλκοῦ ἀντικείμενα καὶ τὰ πῆλινα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια κατασκευάζοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Αἴγινα κυρίως εἶχε τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ Μέγαρα ἐνήργουν ἰδίως τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τοῦ Εὐξείνου πόντου διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀποικιῶν των.

Καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τέλος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν ἦτο ἡ **Κέρκυρα**, ἡ ὁποία ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἡλείου, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν αἱ **Συρακοῦσαι** καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ **Τάρας**.

Νομίσματα. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου παρὰ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύθη ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον νομίσματα. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις ἐγίνετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας διὰ τῶν κτηνῶν. Ἀργότερα ἀντὶ τῶν κτηνῶν μετεχειρίζοντο τὰ μέταλλα, ἰδίως τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἀργυρον, τὰ ὅποια ἐξύγιζον.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Λυδῶν ἀπετυπώθη ἐπὶ τεμαχίων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σῆμά τι, τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶτο εἰς τὸ κοινὸν τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ νομίσματα. Κατόπιν ἐκ τῶν Λυδῶν μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Πρώτη δὲ ἡ Φώκαια καὶ ἔπειτα αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔκοψαν χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματα.

Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηπλώθη ἡ χρῆσις τῶν νομισμάτων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον νομισματοκοπεῖον ἐγίνεν ἐπὶ Φεΐδωρος εἰς τὴν Αἴγινα, ἡ ὁποία τότε ἀνήκεν εἰς τὸ Ἄργος.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

I. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- 3000 — 2000. Προμηνωϊκή περίοδος Κρήτης.
περί το 2650. Ἐπικοινωνία Κρήτης μετὰ τῆς Αἰγύπτου.
> 2500. Ἡ Ἑλλάς κατοικουμένη ὑπὸ Μικρασιατῶν.
> 2000. Κάθοδος τῶν Ἑλλήνων.
2000 — 1400. Κρητικὸς πολιτισμὸς· περίοδος ἐσκαμμένων τάφων ἐν Ἑλλάδι.
1600 — 1200. Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς· περίοδος θολωτῶν τάφων ἐν Ἑλλάδι.
περί το 1400. Κολοφῶν τῆς Μυκηναϊκῆς δυνάμεως.
Καταστροφή κρητικῶν ἀνακτόρων.
Κατὰληψις Παμφυλίας. Ἀποίκισις Κύπρου ὑπὸ Ἑλλήνων.
13 αἰών. Εἰσβολὴ Ἰλλυριῶν εἰς Ἰλλυρίαν. Κάθοδος Δωριέων.
10—9 αἰών. Ἀποίκισις δυτικῆς παραλίας Μ. Ἀσίας.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περί το 3200. Ἐνωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου ὑπὸ Μένη.
2780 — 2300. Παλαιὸν Αἰγυπτιακὸν κράτος.
2650 — 1750. Ἀκμὴ Βαβυλωνίας.
1947 — 1905. Χαμουραπί.
1750. Καταστροφικὴ Βαβυλωνία ὑπὸ Χεταίων.
1580 — 1000. Νέον κράτος τῆς Αἰγύπτου.
15ῃ ἑκατοντ. Σύμπηξις νέου κράτους τῶν Χεταίων. Εἰρήνη Αἰγύπτου καὶ Χεταίων. Φρυγικὴ μετανάστασις. Πτώσις κράτους Χεταίων.

II. ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

- 10—9 αἰών. ΑΘΗΝΑΙ. — Ἰδρυσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους (Θηροεὺς).
 ΣΠΑΡΤΗ. — Κατάκτησις τῆς Λακωνίας. Ὁργάνωσις τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους (Λυκοῦργος).
- 8—6 αἰών.
 ΑΘΗΝΑΙ. — Δεύτερος ἐλληνικὸς ἀποικισμὸς (750—650).
 ΑΘΗΝΑΙ. — Κατάλυσις τῆς βασιλείας (750). — Οἱ ἄρχοντες γίνονται ἐνιαύσιοι (682). — Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος (594) — Ἡ Τυραννίς (560—510). — Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένου (508).
 ΣΠΑΡΤΗ. — Ἰσχύς τῶν ἐφόρων (750). — Κατάκτησις τῆς Μεσσηνίας. — Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀρκάδας, ἠλείους καὶ Ἀργεῖους.
 ΑΡΓΟΣ. — Φεῖθων.
 ΚΟΡΙΝΘΟΣ. — Κύψελος—Περίανδρος.
 ΣΙΚΥΩΝ. — Ὁρθαγόρας—Κλεισθένης.
 ΑΣΙΑ. — Ὑποδούλωσις Αἰγύπτου εἰς Ἀσσυρίους (670). — Καταστροφὴ τῆς Νινευτ (612). — Ἀκμὴ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους. — Ὑποταγὴ Αἰγύπτου, Συρίας, Παλαιστίνης. — Ὑποταγὴ ἐλληνικῶν πόλεων ὑπὸ Κροίσου (563). — Ἀκμὴ Περσῶν. — Κύρος (553—529). — Ὑποταγὴ ἐλλήνων πόλεων ὑπὸ Κύρου (546). Κύρος κυριεύει Βαβυλῶνα (539). — Καμβύσης κυριεύει Αἴγυπτον (525). — Δαρείος βασιλεὺς τῶν Περσῶν (521). — Ἐκστρατεία Δαρείου κατὰ Σκυθῶν (513).

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Α'. ΕΙΚΟΝΕΣ

1	Πρωτογενή έργαλεια και όπλα από σκληρόν λίθον....	σελ.	4 ¹
2	*Εργαλεια και όπλα από σκληρόν λίθον.....	>	4 ¹
3	*Εργαλεια, όπλα και κοσμήματα από όσα και κέρατα ζώων.....	>	5
4	*Ίππος χαραγμένος εις σπήλαιον.....	>	5
5	Τάρανδος και ιχθύες χαραγμένοι επί όστού Ταράνδου...	>	6
6	Βόνασος και τάρανδος χαραγμένοι εις σπήλαιον και χρωματισμένοι με χρώματα μαύρον και κόκκινον.....	>	6
7	Δελεασμένοι πελέκεις εκ λίθου.....	>	7
8	Πέλεκυς εκ λίθου σφηνωμένος εις ξύλινον στελεδόν	>	7
9	Αιχμαί βελών εκ λίθου.....	>	7
10	*Εγχειρίδια εκ λίθου.....	>	8
11	Μεγαλιθικός τάφος.....	>	8
12	Τύμβος με τάφον.....	>	8
13	Είψη εξ όρειχάλκου.....	>	9
14	Αιχμή άκοντίου εξ όρειχάλκου.....	>	10
15	Πέλεκυς εξ όρειχάλκου.....	>	10
16	Διπλοῦν ξυράφιον εξ όρειχάλκου.....	>	10
17	Χρυσοῦν φέλιον και περιδέραιον εξ όρειχάλκου.....	>	11
18	Πόρπαι.....	>	11
19	*Άσπις εξ όρειχάλκου.....	>	12
20	*Άγγεια εξ όρειχάλκου.....	>	12
21	Πόρπαι και Ξίψη με θήκας.....	>	13
22	*Άγγεια με κοσμήματα φυτόμορφα.....	>	13
23	Κάδος με μορφάς ανθρώπων.....	>	14
24	Δευκή φυλή.....	>	15
25	*Ερυθρά >.....	>	15
26	Κιτρίνη >.....	>	15
27	Μαύρη >.....	>	15
28	Θεοί αιγυπτιακοί με κεφαλήν ανθρώπου.....	>	18
29	> > > > ζώου.....	>	19
30	Φέρετρον Μούμιας.....	>	19
31	Σκηναί γεωργίας.....	>	20 ¹
32	*Αλθάφητα.....	>	21

33	Πρόσοψις ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.	σελ.	22
34	Τομὴ κατὰ μῆκος ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.	>	22
35	Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφιγξ.	>	23
36	Τομὴ πυραμίδος Χέοπος.	>	23
37	Ἐπίσημος αἶθουσα.	>	24
38	Ἐπίσημα αἰγυπτιακὰ.	>	25
39	Ἐπίσημος.	>	26
40	Ἐπίσημα ἀσσυριακὰ.	>	27
41	Ἐπίσημος ἀνακτόρου.	>	28
42	Ἐπίσημος ἀνακτόρου.	>	29
44	Ἐπίσημος ἀσσυριακός.	>	30
44	Ἐπίσημος ταῦρος.	>	33
45	Ἐπίσημος Ἀσσυρίου βασιλέως.	>	34
46	Ἐπίσημος τοῦ Δαρείου.	>	37
47	Ἐπίσημος Περσέως.	>	38
48	Ἐπίσημος ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.	>	47
49	Ἐπίσημος ὀρειχάλκινον.	>	48
50	Ἐπίσημος χρυσοκόλλητον ἐπιπέδιον.	>	48
51	Ἐπίσημος χρυσοῦν διάδημα.	>	48
52	Ἐπίσημος Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.	>	50
53	Ἐπίσημος θολωτοῦ τάφου Μυκηναίων.	>	51
54	Ἐπίσημος > > >	>	52
55	> λαξευτοῦ > >	>	52
56	Ἐπίσημος > > >	>	52
57	Ἐπίσημος ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρουθος.	>	53
58	Ἐπίσημος Ζεὺς.	>	57
59	Ἐπίσημος Ἡφαίστος.	>	57
60	Ἐπίσημος Ἀπόλλων.	>	58
61	Ἐπίσημος Ἥρα.	>	58
62	Ἐπίσημος Ἄθηνᾶ.	>	59
63	Ἐπίσημος Ἄρτεμις.	>	60
64	Ἐπίσημος Δήμητρα.	>	60
65	Ἐπίσημος Ἄρης.	>	61
66	Ἐπίσημος Κυκλώπειον τείχος.	>	62
67	Ἐπίσημος Ἰσοδομικὸν τείχος.	>	62
68	Ἐπίσημος Πολυγωνικὸν τείχος.	>	63
69	Ἐπίσημος Τείχη Μυκηναίων μετὰ τῆς πύλης τῶν λεόντων.	>	63
70	Ἐπίσημος μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.	>	64
71	Ἐπίσημος μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς ἁγίας Τριάδος.	>	65
72	Ἐπίσημος Μέγαρον.	>	65
73	Ἐπίσημος Κίων Μυκηναϊκός.	>	65
74	Ἐπίσημος Ἐδραὶ διάφοροι.	>	68
75	Ἐπίσημος Τρίπους λέξης.	>	68
76	Ἐπίσημος Ἀμφορεύς.	>	69

77	Κρατήρ.....	>	69
78	Λήκυθος.....	>	69
79	Φιάλη.....	>	69
80	Ἐνδυμασίαι Κρητῶν.....	>	70
81	Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.....	>	70
82	Ἐνδυμασίαι γυναικῶν.....	>	71
83	Πολεμισταὶ ὁμηρικῶν χρόνων.....	>	73
84	Πολεμικὸν ἄρμα.....	>	73
85	Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου με φυτικὴν διακόσμησιν.....	>	74
86	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθον με ἀναγλύφους παραστάσεις.....	>	76
87	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης με γραπτὴν διακόσμησιν.....	>	77
88	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης με ζωτικὴν διακόσμησιν.....	>	78
89	Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκητῶν.....	>	78
90	Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκητῶν.....	>	79
91	Ὀλυμπία.....	>	118
92	Ὀλυμπία.....	>	120
93	Ναὸς ἐν παραστάσει.....	>	122
94	Ναὸς πρόστυλος.....	>	122
95	Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.....	>	122
96	Ναὸς περίπτερος.....	>	122
97	Δωρικὸς ρυθμὸς.....	>	123
98	Ἴωνικὸς ρυθμὸς.....	>	124
99	Κορινθιακὸς ρυθμὸς.....	>	124
100	Ἀέτωμα.....	>	124
101	Κόρη Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.....	>	125
102	Δεξιλέως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).....	>	128
103	Διδασκαλεῖον.....	>	129
104	Παλαίστρα.....	>	131
105	Ὀπλίτης.....	>	133
106	Πεντηκόντορος.....	>	133
107	Τριήρης.....	>	134

Β'. ΧΑΡΤΑΙ

1	Τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.....	>	17
2	Τῆς Ἑλλάδος.....	>	42
3	Τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν.....	>	85
4	Τῆς Πελοποννήσου.....	>	96
5	Τῆς Ἀττικῆς.....	>	103

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή. 1) Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. 2) Αἱ ἀνθρώπινα φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.σελ. 3—17.

Κεφ. Α΄. Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί. 1) Οἱ Αἰγύπτιοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, γεωργία, βιοτεχνίαι, ἐπιστῆμαι, τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων). 2) Οἱ Καλδαῖοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). 3) Οἱ Φοίνικες (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ ναυσιπλοία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων, ἡ φοινικικὴ γραφή). 4) Οἱ μικρασιατικοὶ λαοὶ (Χετίται, Φρύγες, Βιβυνοὶ καὶ Λυδοί). 5) Οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι (ἡ χώρα, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). .σελ. 18—39.

Κεφ. Β΄. Ἡ Ἑλλάς.σελ. 40—45.

Κεφ. Γ΄. Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 1) Αἰγαῖοι. 2) Ἀχαιοί. 3) Δωριεῖς. 4) Ἐξάπλωσις τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς.σελ. 46—55.

Κεφ. Δ΄. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα. 3) Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα. 4) Ὁ οἰκιακὸς βίος. 5) Τὰ ὄπλα καὶ ὁ πόλεμος. 6) Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. 7) Αἱ ὥραται τέχναι.σελ. 56—79.

Κεφ. Ε΄. Ἡ διάπλαισις τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν. 1) Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων. 2) Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακὰ μεταβολαὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. 3) Ὁ δευτέρος Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς. 4) Χαρακτῆρ καὶ σημασία τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. 5) Ἡ ἐνότις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. 6) Αἱ δευτερεύουσαι Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι (ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἠπειρος, ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, Λοκρὶς, Δωρὶς καὶ Φωκίς, Βοιωτία, Εὐβοία, Μεγαρίς, Κόρινθος, Σικυών, Φλιασία, Αἴγινα, Ἄργος, Ἀχαΐα, Ἠλις, Μεσσηνία, Ἀρκαδία, Κρήτη). 7) Ἡ Σπάρτη (ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης). 8) Αἱ Ἀθῆναι (ἡ Ἀττικὴ, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Κατάλυσις τῆς Βασιλείας, ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας, δημοκρατία, ἡ τυραννίς, συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθέους).σελ. 80—112.

Κεφ. ΣΤ΄. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. Χ. 1) Ἡ θρησκεία καὶ ἡ λατρεία. 2) Ἀμφικτιονεῖαι. 3) Μαντεῖα. 4) Πανελλήμιοι ἀγῶνες—Ὀλύμπια. 5) Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονικὴ, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ). 6) Ἡ ποίησις. 7) Ἡ φιλοσοφία. 8) Ἡ γραφή. 9) Ὁ ἰδιωτικὸς βίος (οἰκία, ἐπιπλα, ἐνδυμασία, τροφαί, συμπόσια, γάμοι, ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἀγωγὴ τῶν νέων, δικαιοσύνη). 10) Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος. 11) Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία νομίσματα.σελ. 113—136.
Συγχρονιστικὸς πίναξ τῶν κυριωτέρων γεγονότων.σελ. 137—138
Πίναξ εἰκόνων καὶ χαρτῶν.σελ. 139—141
Περιεχόμενα.σελ. 142.

